

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Introducció.

Estats Units, seducció entre el poder i la seducció

El 20 de gener de 2009 ha tingut lloc un fet històric als Estats Units: el demòcrata Barack Obama ha esdevingut el primer president afroamericà del país. A banda de la importància –real i simbòlica– de la qüestió racial, les esperances de 300 milions d'estatunidencs, i de gran part de la ciutadania d'arreu del món, se centren en aquesta figura presidencial que, com a *líder del món lliure*, pot comandar una nova direcció per al seu país i marcar el rumb d'una nova era en la societat globalitzada del segle XXI.

Obama es troba, però, amb un país econòmicament ferit i socialment afeblit, embarcat en dues guerres enquistades i amb una imatge exterior deteriorada. Tres problemes, entre d'altres, accentuats per la nefasta gestió de l'Administració precedent, que tenen repercussions mundials d'inabastable envergadura. Per fer-hi front, Obama proposa treball, confiança i la recuperació d'un *poder intel·ligent* que superi l'acció militar com a única opció dels darrers anys. Però si part de la responsabilitat deriva d'una ciutadania que ha perdut els valors de referència amb què va néixer i créixer el país, la recuperació d'aquests valors, tal com ha suggerit el discurs inaugural del nou president, serà un tret fonamental en el renaixement de la societat.

Parlar de valors, d'ideals i de documents fundacionals pot semblar obsolet en un món regit per criteris econòmics, i difícil d'entendre per a unes societats europees, mil·lenàries, embrancades en la recerca d'un mínim denominador comú que els doni una coherència suficient. Però és de vital importància per a una societat, l'estatunidenca, que n'ha fet d'aquests, instruments d'unió en la seva curta però àrdua història. Es tracta, doncs, de la recuperació d'antics valors per superar els nous reptes.

Comprendre la dimensió real de la *nova història* que s'obre als Estats Units obliga a fer una mirada retrospectiva cap als seus orígens i una anàlisi del moment present. Amb aquesta lògica abordem en aquest *dcidob* no tan sols la victòria electoral d'Obama, sinó també les claus filosòfiques de la creació d'una nació i del seu desenvolupament posterior, orientat inicialment per la igualtat, la llibertat i les oportunitats. Però també fem una mirada cap a la seva dimensió exterior marcada per l'equilibri entre el poder dur i el poder tou, entre el lideratge multilateral i l'unilateralisme de ressons imperialistes; sense oblidar els aspectes de l'actual i de les passades crisis econòmiques, ni les lluites per aconseguir la seguretat energètica.

En aquest país de grans dimensions, actor internacional de primera línia, la diversitat de procedències, llengües i cultures de la seva població suposa un gran actiu per realitzar el viratge que el país, i possiblement el món, necessita. Com ha manifestat el president Obama en el seu discurs inaugural "el món ha canviat, i nosaltres hem de canviar amb ell".

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Els fonaments dels Estats Units. L'edifici estatunidenc i la seva resistència a les crisis.

Martí Anglada

Els fonaments dels Estats Units

L'edifici estatunidenc i la seva resistència a les crisis

Martí Anglada Cap d'Informació Internacional de Televisió de Catalunya (TV3)

Si hi ha un pilar fonamental de la societat dels Estats Units que mereixi ser destacat per sobre de tots els altres, aquest és la Carta de Drets (*Bill of Rights*). Si hi ha un element de l'estructura de l'edifici estatunidenc que té merescudament guanyat el caràcter de pedra angular, aquest no és cap altre que la Carta de Drets. Si volem identificar quin és l'element institucional que atorga al conjunt de les institucions polítiques dels Estats Units una capacitat notable de suscitar l'adhesió dels ciutadans, ens trobarem amb la Carta de Drets. Si volem individualitzar la causa primera de la solidesa de gairebé 220 anys de la Constitució dels Estats Units, constatarem que aquesta solidesa està presidida per la Carta de Drets.

La raó d'un cúmul tan gran d'efectes benèfics de la *Bill of Rights* és la naturalesa de *guardiana* de la Constitució que té aquesta Carta de Drets. Al mateix temps, la Carta també actua com a referent últim del tot el sistema legal i judicial. L'esmentada naturalesa de *guardiana* constitucional és deguda a la manera com va néixer la Carta de Drets, ja que ho va fer *en contra* de la Constitució o, més exactament, com a contrapès de l'organització del poder federal del text constitucional.

Efectivament, a la Convenció de Filadèlfia de 1787 es va manifestar obertament el pols dialèctic entre els partidaris d'un Govern federal fort i ben organitzat per la Constitució (els anomenats *federalistes*) i els partidaris, en canvi, de primar els principis de la llibertat de l'home per sobre de la fortalesa del Govern (els anomenats *antifederalistes*). Els *antifederalistes* prenien força de la defensa de les llibertats feta durant la Guerra de la Independència davant els dominadors britànics

i consideraven primordial garantir que cap altra administració podria cometre els abusos i arbitriarietats a què van estar exposats sota el poder colonial. Els *federalistes*, en canvi, miraven sobretot cap al futur de la nova unió d'estats i cap a la fortalesa d'aquesta unió. A Filadèlfia, aquests últims van comprovar que perillava la ratificació del *seu* text constitucional, ja elaborat, i es van obrir a la incorporació d'una llista de drets dels ciutadans que en facilités la ratificació. Així, els partidaris d'establir clarament els principis de la llibertat de l'home van accelerar la redacció de la Carta prenent com a model la Declaració de Drets de Virgínia de 1776, el *pare* de la qual havia estat George Mason.

Una Carta de Drets sempre oberta

Es pot incloure en una llista tots els drets que garanteixen la llibertat de l'home? Efectivament, si la llista no pot ser mai exhaustiva, per què perdre el temps, doncs, fent-ne una? Aquestes preguntes van planejar sobre la Convenció de Filadèlfia i van ser esgrimides pels contraris a la introducció d'una Carta de Drets dins la Constitució. El mateix James Madison, que el 1789 en va ser el primer redactor, estava carregat de dubtes. Thomas Jefferson els hi va esvair amb l'afirmació, alhora pragmàtica i suggerent, que "la meitat d'un pa és millor que no tenir-ne cap". I aquesta va ser històricament una gran troballa, ja que des d'aleshores la història constitucional dels Estats Units ha estat una recerca permanent de *l'altra meitat del pa*. Tota aquesta recerca s'ha fet en forma d'esmenes a la Constitució.

De fet, la mateixa Carta –la *Bill of Rights*– ja té la forma d'un seguit d'esmenes. Se'n van introduir dotze, de les quals els estats constituents només en van ratificar deu. No obstant això, va quedar *constitucionalitzat* que la llista de drets sempre estava oberta i que era, per definició, una llista sempre inacabada. Ho estableix la novena esmena: “Mai no s'interpretarà l'enumeració en la Constitució de determinats drets per negar o menystenir altres drets dels quals el poble és titular”. Així doncs, va quedar obert un dinamisme constitucional que encara perdura. Ara, la Constitució dels Estats Units ja té 27 esmenes, i l'última –aprovada el 1992– és precisament una de les dues que havia quedat pendent 200 anys abans.

Aquest caràcter obert de la constitucionalització dels drets és una de les claus del poder d'atracció que la Carta Magna estatunidenca té sobre els ciutadans i de la solidesa del seu arrelament. L'altra clau de l'arrelament de la *Bill of Rights* és la seva vocació universal. Inspirats els constituents estatunidencs per la Il·lustració francesa i pel pensament de filòsofs com l'anglès John Locke, van enfocar l'elaboració de la Carta de Drets amb un clar impuls revolucionari. Es tractava de declarar la igualtat de tots els membres de l'espècie humana i aquesta declaració, capgirant l'estatus vigent fins aleshores que vinculava els drets a la persona al punt social del seu naixement, revolucionava profundament els referents jurídics i polítics de la societat.

Agafats de la mà històricament amb els revolucionaris francesos, els constituents estatunidencs van compartir també l'ànim universal. No feien una Carta de Drets només per als estatunidencs, sinó que la feien amb la pretensió implícita que era aplicable a tota la Humanitat. De fet, els constituents avançaven a partir de la idea que l'ésser humà és lliure i igual en *l'estat de naturalesa*, és a dir, que hi ha uns drets *naturals* dels quals són titulars tots els components de l'espècie humana. Aquesta vocació universal de la *Bill of Rights* s'ha vist reforçada en els dos darrers segles, en contrast amb l'Europa Occidental, per la seva continuïtat, per la seva vigència ininterrompuda, per la seva estabilitat institucional. Aquest ànim universalista també ha tingut un efecte *protector* sobre les successives onades migratòries que han engruixit i configurat la societat estatunidenca.

La compra de la terra

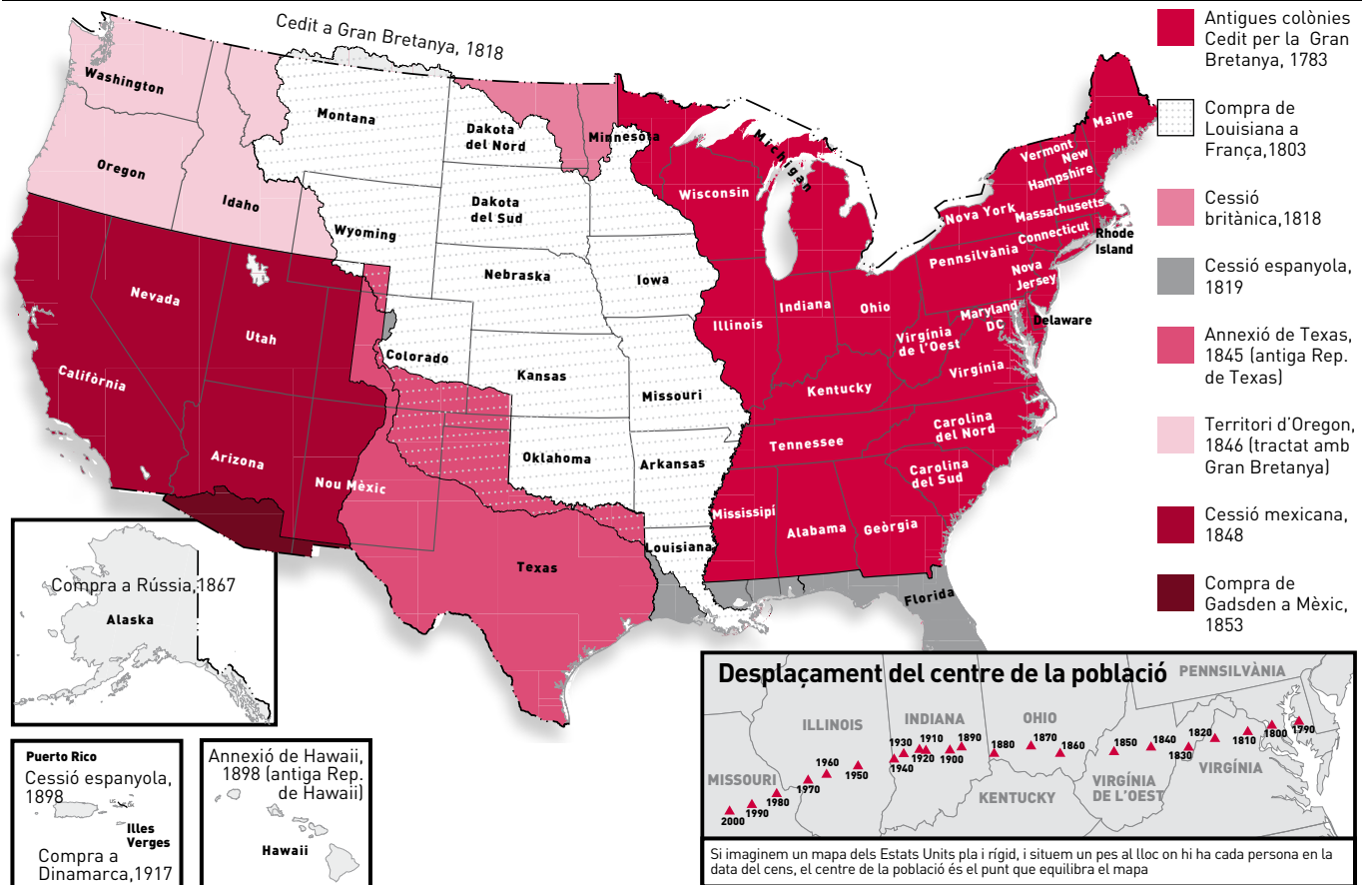
Els esdeveniments dels segles XIX i XX, des que la Carta de Drets està en vigor, ens indiquen que mentre que els drets a la llibertat d'expressió, de premsa, de religió i de reunió (esmena primera) han afavorit el vigor democràtic del país i la integració de les onades migratòries, el dret a la propietat ha estat clau, en canvi, per a l'expansió dels Estats Units fins als seus límits actuals (sense menystenir, lògicament, els efectes cabdals de la protecció de la propietat en el dinamisme econòmic del país). Els constituents, com ja hem indicat, es van inspirar de manera destacada en John Locke i en la seva obra *Dos tractats sobre el govern civil*, de

1689, en què Locke defensa que la raó de ser del Govern és la protecció de la propietat, en el sentit ampli del *propius* llatí, que es refereix al que és *propri* de cada persona, és a dir, la vida, la llibertat i la possessió dels seus béns.

En coherència amb la visió de Locke, la Carta estableix, en relació amb el ciutadà titular dels Drets, que “no se'l privarà de la vida, la llibertat o la propietat sense el procés legal preceptiu; ni es prendrà propietat privada per a ús públic sense una indemnització justa” (esmena cinquena). Aquesta protecció de la propietat es va anar sacralitzant durant el segle XIX, no només en l'esfera privada sinó també en la pública. Així doncs, la compra, tant privada com pública, de terra als indis va tenir un paper important en l'expansió cap a l'Oest, cap al Pacífic, com a mínim perquè va proporcionar un tel de constitucionalitat a l'apropiació directa producte de la guerra. Alexis de Tocqueville, en la seva obra *De la Démocratie en Amérique*, de 1830, ho explicava així, en aquest paràgraf àmpliament conegut: “Gràcies als seus recursos i a les seves llums, els europeus no han trigat a apropiarse de la majoria dels avantatges que la possessió del sòl podia proporcionar als indígenes; s'han establert entre aquests, s'han apoderat de les seves terres o les han comprades a preus irrisoris i els han arruïnat amb una competència que els indis no podien afrontar de cap de les maneres. Així, aïllats en el seu propi país, els indis han passat a formar colònies minúscules d'estrangers incòmodes, enmig d'un poble poderós i dominador”.

On la compra de la terra va tenir un paper cabdal va ser en l'expansió cap al sud i el sud-oest (figura 1). En aquest àmbit, l'adquisició del dret de propietat i l'adquisició de sobirania es va arribar a confondre indistintament. La llarga llista de compres va començar amb la de Louisiana, amb la seva capital Nova Orleans, el 1803. La van adquirir a Napoleó per 15 milions de dòlars. En molts casos, la formalització jurídic-mercantil d'una compra era, com hem indicat, la *manera estatunidenca* de legalitzar una conquesta militar. Així va succeir després de la guerra entre els Estats Units i Mèxic de 1846, amb la incorporació a aquest primer país dels territoris anteriorment mexicans de Califòrnia, Nou Mèxic, Nevada, Arizona i Utah. Per firmar la pau i consolidar els nous dominis, els Estats Units van pagar un preu de compra. L'existència d'un contracte mercantil era, doncs, la manera millor de consolidar la sobirania. En no estar envoltats per tots costats d'altres països, com succeeix a Europa, els Estats Units van tendir a fonamentar la sobirania en la compra del territori –repetim-ho– i no pas en la seva possessió continuada basada en la Història. En alguns casos, com a Texas i Florida, el fet fonamental va ser la compra de la terra per part dels colons estatunidencs i la seva posterior sublevació i declaració d'independència, seguida de la sol·licitud d'entrada a la Unió. Tot i això, i perquè les coses quedessin *clares* i no hi pogués haver cap reclamació posterior, en el cas de Florida el president James Monroe va preferir pagar un preu gairebé simbòlic –5 milions de dòlars– per la compra del territori.

Figura 1. Territoris adquirits pels Estats Units

Data	Territori	Observacions	Superfície (km²)
1783	Antigues colònies	Tractat de París (1783) després de la victòria militar	2.310.619
1803	Louisiana	Adquirit a França per 15 milions de dòlars, incloses reclamacions adoptades	2.144.476
1819	Florida (Est i Oest)	Adquirit a Espanya per 5 milions de dòlars, en reclamacions adoptades sota el Tractat d'Adams-Onís	186.741
1845	Texas	Annexió de la república independent	1.007.935
1846	Oregon	Tractat d'Oregon amb Gran Bretanya	742.138
1848	Cessió mexicana	Adquirit a Mèxic després d'una victòria militar, per 15 milions de dòlars més 3,25 en reclamacions adoptades	1.370.593
1853	Gadsden	Adquirit a Mèxic per 10 milions de dòlars	76.845
1857	Illes Baker, Howland, i Jarvis	Territoris no incorporats reclamats sota la llei Guano de 1856	7,3
1858	Atol Johnston	Territori no incorporat annexat sota la llei Guano de 1856; abocament de residus d'armes químiques	2,8
1867	Alaska	Adquirit a Rússia per 7,2 milions de dòlars; esdevé estat el 1959	1.530.683
1867	Illes Midway	Annexió d'una àrea desocupada	5,2
1898	Hawaii	Annexió de la república independent; esdevé estat el 1959	16.705
1898	Puerto Rico	Annexió després de la victòria militar sobre Espanya; el 1952 esdevé estat lliure associat als Estats Units	9.086
1898	Filipines	Adquirit a Espanya després de la victòria militar; s'independitza el 1946	299.921
1898	Guam	Annexat després de la victòria militar sobre Espanya	541
1899	Samoa americana	Annexat d'acord amb el Regne Unit i Alemanya	197
1899	Il·la Wake	Annexió d'una àrea desocupada	7,8
1903	Zona del canal de Panamà	Arrendat a Panamà per 10 milions de dòlars, més 250.000 dòlars anuals; cedit a Panamà el 1999	1.432
1917	Illes Verges	Adquirit a Dinamarca per 25 milions de dòlars; actualment és territori estatunidenc no incorporat, organitzat sota la jurisdicció de l'Oficina d'afers insulars del Departament d'Interior	352
1938	Illes Kanton	Ocupació conjunta amb el Regne Unit; amb la independència s'incorpora a Kiribati el 1979	9,1
	Illes Enderbury		7,8
1947	Illes Mariannes	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; autònom com a illes Mariannes septentrionals	464
1947	Illes Carolines	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; el 1986 la majoria de les illes s'independitzen com a Estats Federats de Micronèsia	1.295
1947	Illes Marshall	Territori tutelat per Nacions Unides sota administració dels Estats Units; autònom el 1979 i independent com a illes Marshall el 1986	181

Elaboració: Fundació CIDOB. Fonts: *Statistical Abstract of the United States: 2008*. Global Policy Forum. U.S. Census Bureau; *The National Atlas of the United States of America*. U.S. Department of Interior i U.S. Geological Survey

La immigració, font de riquesa i, ara, de por

La constància del fenomen migratori cap als Estats Units en fa un element fonamental del país. De manera semblant a la permanent actualització dels drets protegits per la Constitució, la immigració és també un pilar evolutiu de la societat estatunidenca. Parlem primer de les pors que genera actualment i deixem per a després la consideració tradicional de la immigració com a font de riquesa. L'arribada constant d'onades de població ha fet que la població estatunidenca hagi passat en poc més de 30 anys dels 250 milions d'habitants als 300 milions. Es tracta d'una creixuda superior, fins i tot en percentatge, a la que ha experimentat la població d'Espanya els darrers 10 anys. I si bé hi ha un component important d'emigrants d'origen asiàtic i africà, el principal vector migratori és, a molta distància, el d'origen llatinoamericà. La principal característica d'aquesta immigració del mateix continent és, precisament, la continuïtat geogràfica del seu origen. Són immigrants *de l'altra banda de la frontera*. I això revifa els records de quan la mobilitat anava en direcció contrària i protagonitzada pels colons anglosaxons. Revifa els records de la compra de terres, de les sublevacions i de les posteriors annexions als Estats Units. L'onada d'emigrants hispans a estats com Califòrnia, Nevada, Arizona o Nou Mèxic està introduint la por en la percepció del fenomen migratori. La impossibilitat que el Congrés aprovi una amnistia als 12 milions de "sense papers" –la gran majoria *latinos*– i la construcció d'una barrera de filferro en una part de la frontera entre els Estats Units i Mèxic, juntament amb la proliferació de les patrulles i dels *voluntaris* fronterers, són l'expressió d'aquesta por.

L'entrada d'immigrants continua, tot i això, perquè encara preval la visió tradicional de la immigració com una font de riquesa insubstituïble. I continuarà, animada per un sistema de valors socials fets a mida per potenciar la incorporació de població nova. Així, i en primer lloc, el funcionament creïble de l'"ascensor social", que permet l'ascens en l'estatus econòmic amb independència del punt de partida. Aquest mite –el gran mite– de la societat estatunidenca, encara ha funcionat a ple rendiment en l'última època d'expansió econòmica (1993-2007), malgrat l'existència d'*establishments* cada vegada més consolidats al nord-est atlàntic (Nova Anglaterra), a Califòrnia i a Texas. Aquest *ascensor*, que és el fonament de la cohesió social als Estats Units, està engrassat per una exigència identitària o simbòlica mínima. Per ser un bon estatunidenc, n'hi ha prou amb respectar la bandera i celebrar el Dia de la Independència (el 4 de juliol) i el Dia d'Acció de Gràcies (l'últim dijous de novembre). Totes les altres festes, d'arrel cristiana o no –des del Nadal i el Halloween al Dia de Martin Luther King– són netament opcionals. A més a més, per cimentar un mosaic tan divers d'orígens entre la població, hi ha el poderós *soft power* hollywoodià i dels esports, que cohesionen la ciutadania mitjançant l'entorn més eficaç: el lúdic.

L'altre valor social, que ajuda a tirar endavant una societat tan calidoscòpica, és l'aproximació liberal al fet migratori. Una aproximació liberal i no intervencionista que deixa en mans de la iniciativa privada i de la recerca de negoci l'articulació dels grups ètnics del

país. El sistema d'articulació no és ni francès –objectiu d'integració igualitària– ni britànic –potenciació per part de l'Estat de la vida comunitària dels grups ètnics amb escoles, excepcions legals, etc. Es basa en la igualtat davant la llei i la no intervenció i el *laissez-faire* davant de tota mena d'iniciatives comercials basades en els valors identitaris i lingüístics dels diferents grups (celebracions parcials de tot tipus de festivitats, cadenes de televisió i diaris en diferents llengües, exàmens de conduir lingüísticament *a la carta*, etc.).

En paral·lel a aquest *gran corredor* migratori, hi ha també el *gran passadís* de la mobilitat interna. Afavorida pel fet de tenir els Estats Units, segons el Banc Mundial, el mercat laboral més flexible del món, la mobilitat interna de la població és notòria: de mitjana, un 40% dels ciutadans d'un estat han nascut en una altre estat, i cada any entre un 2% i un 2,5% de la població en edat laboral canvia de residència. En comparació, a la Unió Europea, on hi ha un intens arrelament cultural i importants barreres lingüístiques, el percentatge dels treballadors que canvien anualment de residència és només del 0,1%.

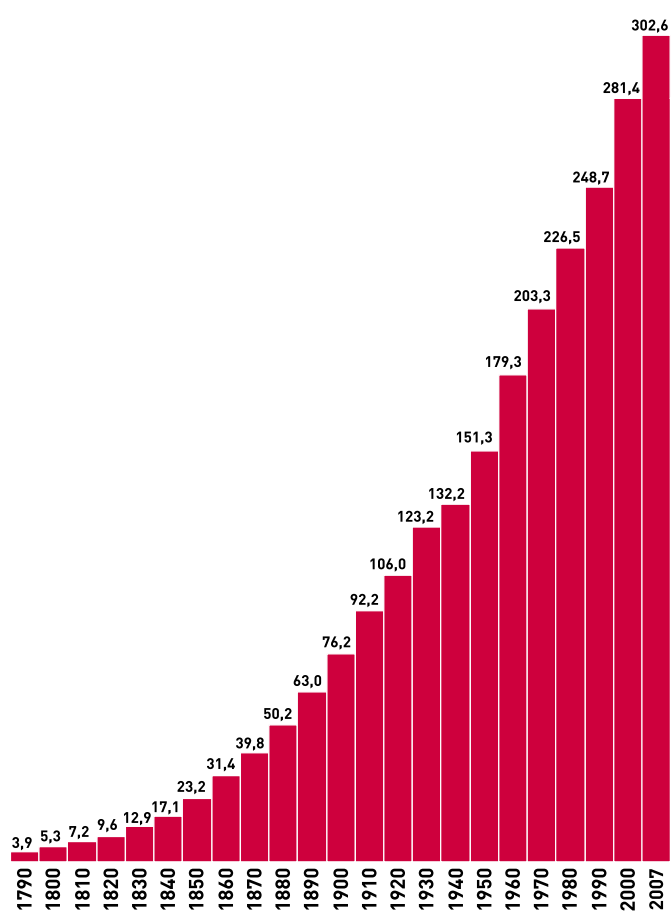
Organització, innovació, universitats

La mobilitat que acabem de descriure és impulsada, òbviament, per la flexibilitat laboral i la recerca de millores en les condicions de treball, però no acabaria de funcionar si no hagués arrelat el principi que tothom és acollit bé a tot arreu. Tradicionalment, aquest principi sempre havia grinyolat en les poblacions petites del Sud, de las Grans Planes del Centre o de les muntanyes Rocalloses, on es mirava de reüll els *forasters*, però es mantenia i es manté en vigor a les costes de l'Atlàntic, del Pacífic i en els estats industrials dels Grans Llacs. L'instrument més potent i immediat d'integració dels nouvinguts a una nova ciutat, en un nou estat, és l'associacionisme, gairebé sempre amb les portes obertes. Aquest és el pilar fonamental dels Estats Units com a societat organitzada. Els mateixos partits polítics no existeixen pròpiament com a tals, sinó que són grans xarxes d'associacions de naturalesa molt diversa que s'arregleren darrere d'un candidat.

L'associacionisme de portes obertes és exhaustiu en les seves temàtiques, capil·lar en la seva implantació i intens en la seva activitat. Pren oxigen i s'alimenta de dos altres fenòmens molt estatunidencs: el voluntariat i el mecenatge. El voluntariat –des de sistemes de vigilància veïnal, cossos de bombers en pobles petits, fins a classes d'anglès als immigrants– és massiu. Produeix també les seves perversions, com la tendència a substituir l'autoritat per fer complir la llei, protagonitzada ara, per exemple, per les patrulles frontereres de voluntaris dedicades a vigilar l'entrada il·legal d'immigrants. El mecenatge, impulsat decisivament per un tractament fiscal favorable, és igualment massiu. Les fundacions sense ànim de lucre, que són l'expressió operativa d'aquest mecenatge, retroalimenten i vigoritzen la xarxa associativa.

Per entendre el món universitari estatunidenc s'ha de mirar primer la densitat de la xarxa associativa i de les fundacions, ja que és precisament aquesta xarxa la que fonamenta i dona vida a les universitats. Aquestes neixen de la xarxa i són tan geloses com ella de la seva autonomia. De l'autonomia i de la indepen-

Figura 2. Evolució demogràfica (1790-2007) (milions)

Elaboració Fundació CIDOB. Font: *Statistical Abstract of the United States: 2008*, U.S. Census Bureau

dència financera neix una acusada competitivitat entre elles. El resultat és de tots conegut i es pot comprovar en les edicions de les revistes científiques i, fins i tot, en la concessió anual dels Premis Nobel. Segons la majoria de classificacions en funció de la productivitat científica, de les 100 millors universitats del món unes 70 es troben als Estats Units (8 de les 10 primeres). Aquest fet té una repercussió transcendent: constitueix un focus d'atracció mundial sobre els cervells més ben dotats, engreixant constantment la capacitat científica i innovadora de les empreses estatunidenques. L'any 2007, el 33% de les patents registrades al món ho van ser als Estats Units, on es dedica a recerca i desenvolupament (R+D) el 3% del PIB, mentre que a la UE la R+D rep només el 2% del PIB.

La cara fosca del dinamisme econòmic

No tot són flors i violes en el gran dinamisme econòmic dels Estats Units. Quin és el preu que es paga per mantenir un ritme tan alt d'innovació i de flexibilitat? Doncs que la intensa mobilitat laboral impedeix mantenir una correspondència entre esforç i retribució, que frena, paradoxalment, l'impuls a la formació permanent. La desregulació general i el no intervencionisme estatal han acabat produint un panorama complex i desgavellat en l'as-

sistència sanitària de la població: el més sabut és que la cobertura no és universal (o encara no ho és, si ens creiem la voluntat del nou president Barack Obama d'avançar cap a la universalització), i l'assistència sanitària proporcionada per la majoria de les grans empreses als seus treballadors resulta cara i és àmpliament ineficient. Aquest és un fre no tan sols al benestar de la població, sinó també a la competitivitat de les empreses. Un altre fre a la competitivitat general és la precarietat de l'educació pública, primària i secundària, en les grans ciutats i en els municipis de renda per càpita baixa. Aquest fet, conseqüència del finançament local de les escoles públiques, acaba situant el conjunt dels Estats Units en una posició mediocre en tots els informes mundials sobre la qualitat del sistema educatiu primari i secundari i sobre l'estàndard de coneixements adquirits pels estudiants. Tant en sanitat com en educació primària i secundària, la posició global europea és millor.

Els tres pilars de la flexibilitat del mercat de treball estatunidenc són la no fixació d'un mínim de vacances pagades, la llibertat total en l'establiment de les condicions d'acomodament i la no existència d'un límit màxim d'hores treballades. Malgrat les mancances que ja hem detallat, aquesta flexibilitat atorga un indubtable dinamisme a l'economia. Així, per exemple, el 75% de la població en edat laboral treballa, mentre que a Alemanya la taxa d'ocupació és del 70% i a Espanya entre el 65% i el 70%. Com que els estatunidencs fan menys vacances, el nombre d'hores treballades per persona ocupada al cap de l'any és notòriament més alt que a la UE. En canvi, la productivitat als Estats Units per cada hora treballada és molt semblant a la de França i Alemanya. El resultat de combinar més hores treballades i més innovació fa que els Estats Units tinguin l'economia més productiva del planeta (el PIB per càpita més alt), amb els seus competidors europeus i el Japó entre un 25% i un 30% per sota.

Les perspectives de desenvolupament econòmic a dia d'avui, en plena crisi, les ha descrites un informe de novembre de 2008 del National Intelligence Council (NIC) estatunidenc (NIC, 2008). Dibuixa la fi del sistema energètic basat en el petroli en l'horitzó del 2025 i preveu un accelerament de la revolució tecnològica de l'aprofitament de les energies renovables. Aquesta pot ser la via on es bolqui la capacitat d'innovació de l'economia dels Estats Units, i els subsidis federals, per sortir de la crisi. ●

Referències bibliogràfiques

- ARON, Raymond. *La República Imperial. Los Estados Unidos en el mundo (1945-1972)*. Madrid: Alianza Editorial, 1976.
- NATIONAL INTELLIGENCE COUNCIL (NIC). *Global Trends 2025: A Transformed World*. Washington, 2008.
- SERVEI D'ESTUDIS DE LA CAIXA. *Informe mensual novembre 2008*. Barcelona, 2008.
- TOCQUEVILLE, Alexis de. *La democracia en América*. Madrid: Akal, 2007.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

I have a dream... Yes, we can. El sistema democràtic d'Estats Units i les eleccions de 2008.

Gabriel Colomé

I have a dream... Yes, we can

El sistema democràtic d'Estats Units i les eleccions de 2008

Gabriel Colomé Professor de Ciència Política (UAB)

La victòria de Barack Obama a la presidència dels Estats Units té connotacions històriques. En primer lloc, és el primer afroamericà que guanya la primera magistratura, a l'igual de John Fitzgerald Kennedy, que ho va fer com a catòlic. En segon lloc, és el primer senador, des de 1960, que accedeix a la Casa Blanca. I, en tercer lloc, després de 45 anys del discurs de Martin Luther King Jr. i de 43 anys de l'entrada en vigor de l'esmena constitucional sobre la igualtat de drets, el color de la pell ja no és una barrera en el país de la llibertat i de la recerca de la felicitat.

Apunts previs

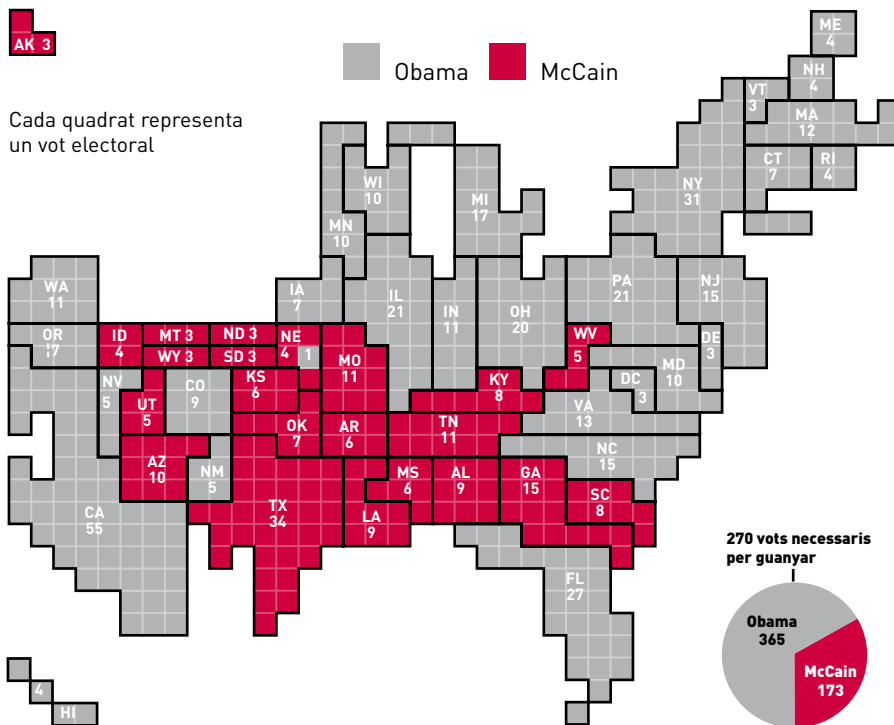
Els Estats Units, la república democràtica més antiga, no elegeix directament la seva màxima magistratura sinó que manté, encara avui en dia, un sistema electoral que molts consideren arcaic. La raó cal buscar-la en la fundació de la república en el segle XVIII: el segle de les Llums, de la Il·lustració, de l'origen dels grans canvis en la humanitat. La rebel·lió dels colons britànics, alemanys i holandesos contra la metròpoli britànica donarà lloc a una sèrie d'actes de gran transcendència per a Europa. Els conceptes que havien format part del debat polític i filosòfic es posaran en pràctica en el Nou Món. “Tots els homes han estat creats iguals (...) tenen uns drets inalienables: la vida, la llibertat i la recerca de la felicitat”, aquests principis que formen part del frontispici de la Declaració d'Independència, redactada per Thomas Jefferson, seran la base del vent revolucionari que portarà Europa a una nova era.

La Constitució de 1787 posarà per escrit la nova arquitectura del sistema republicà: divisió estricta dels tres poders –cadascun d'aquests és garant i vigilant dels altres; una estructura federal, en què el debat fins avui se centrarà en la repartició del poder entre els estats-membres i la federació; i una cort suprema que realitzarà la interpretació de la Constitució. És la vella fórmula clàssica que el poder contraresti el poder.

Els Pares fundadors, en un país de tres milions d'habitants, són republicans que volen bastir una república de les lleis a partir dels valors de la *Res Publica*. Entre Roma i Atenes, són més romans que atenencs, són més representatius que participatius. Per evitar que el populisme i la demagògia puguin destruir la república, els Pares fundadors crearan un sistema electoral de filtres per evitar precisament la futura destrucció del sistema. Són més republicans que demòcrates. Per aquest motiu, les eleccions del president i el vicepresident es realitzen en dues fases: a la primera, els ciutadans registrats elegeixen una llista de grans electors que formaran el Col·legi electoral que serà qui votarà definitivament els candidats¹. Cada estat aporta al Col·legi la suma dels vots dels seus membres en el Congrés.

El Congrés té dues cambres legislatives: la Cambra de Representants i el Senat. El Congrés és qui dirigeix la política interna de la federació, mentre el president té encomanada la política externa. El temps, però, li ha posat molts matisos a la interpretació inicial de la Constitució. La Cambra de Representants es renova cada dos anys i el Senat, cada sis; i les eleccions se celebren el primer dimarts després del primer dilluns del mes de novembre.

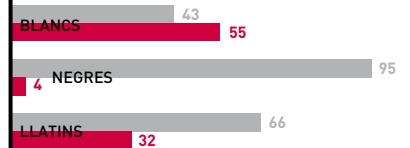
Figura 1. Resultats de les eleccions presidencials de 2008 i perfil dels votants

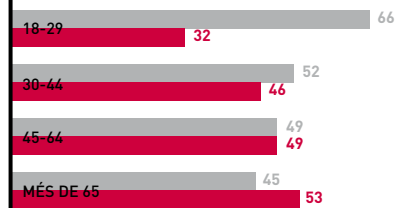
Perfil per sexe (%)

Perfil per raça (%)

Perfil per edat (%)

Perfil d'estudis (%)

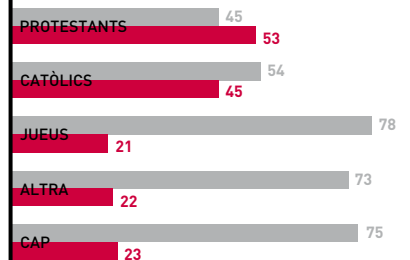

Resultats electorals en els 10 swing states*

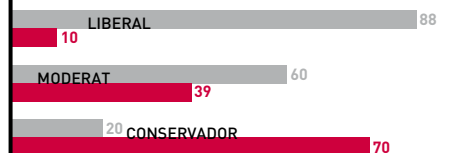
Estat	Nombre d'electors	Enquesta (%)		Publicitat TV (milions de dòlars)		Guanyador el 2004
		Barack Obama	John McCain	Barack Obama	John McCain	
Carolina del Nord	15	48,20	47,60	7,4	0,6	George W. Bush
Colorado	9	49,30	45,30	5,7	5,6	George W. Bush
Florida	27	48,30	45,30	16,4	5,3	George W. Bush
Indiana	11	46,00	48,50	7,8	0,0	George W. Bush
Nevada	5	49,60	46,60	4,9	3,6	George W. Bush
Nou Mèxic	5	49,80	42,50	2,4	2,0	George W. Bush
Ohio	20	48,90	44,90	14,0	9,4	George W. Bush
Virgínia	13	49,90	45,10	11,9	5,4	George W. Bush
Michigan	17	49,10	42,10	7,8	8,9	John F. Kerry
Pennsilvània	21	51,60	39,20	24,3	14,6	John F. Kerry

* Els swing states o estats claus són aquells en els quals cap candidat presidencial domina sobre l'altre, de manera que qualsevol d'ells té una oportunitat raonable de guanyar. En conseqüència, es converteixen en objectius principals a les campanyes electorals

Perfil per religió (%)

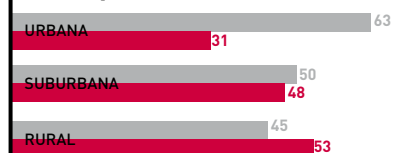
Perfil per ideologia (%)

Nous votants (%)

Perfil per residència (%)

El primer debat televisiu va crear la percepció a l'imaginari dels electors que McCain era un candidat del segle XX, mentre que Obama significava el futur

Elaboració pròpia. Fonts: CNN, El País i vikipèdia

Els electors amb dret a vot s'han de registrar per poder exercir-lo, així que la prioritat dels partits i dels candidats és que es registri el màxim nombre d'electors. La concepció del registre electoral, que també és un requisit a França, té una lògica molt republicana: és la renovació del contracte entre el ciutadà-electror i la república. Així doncs, és un acte cívic. Si bé el ciutadà no elegeix directament el president, sí que elegeix la resta de càrrecs i vota multitud de propostes referendàries. El sistema és molt democràtic en la seva base i amb la diversitat que representa un país que té tres canvis horaris i una extensió que va de Lisboa a Moscou; és a dir, de Nova York a San Francisco.

Checks and balances

La teoria dels pesos i contrapesos dels tres poders es formalitza de manera molt diferent del que estem acostumats en els sistemes parlamentaris europeus. El president no pot dissoldre el Congrés i aquest no pot presentar una moció de censura. Els secretaris que formen el gabinet presidencial no són ministres, són secretaris del president, qui té sempre la darrera paraula. El cap de gabinet del president (*personal chief staff*) és el coordinador del Govern i té les funcions d'un primer ministre.

El president nomena aproximadament uns 6.000 càrrecs, dels quals uns 500 han de passar obligatòriament per audicions públiques del Congrés. L'examen del Congrés als candidats és un mecanisme de màxima transparència. Pesos i contrapesos. Tota la política exterior del president està sotmesa al control del Senat. Per exemple, Woodrow Wilson fou el Pare de la Societat de Nacions, però el Senat va decidir no formar-ne part. Pesos i contrapesos. El vicepresident és el president del Senat i només pot votar en cas d'empat ja que la seva figura, sense competències constitucionals, és el recanvi del president.

El mecanisme d'elecció dels candidats també és molt diferent a l'europeu. Els partits polítics tenen una estructura més horitzontal, més flexible, menys rígida i jerarquitzada que els partits de la vella Europa. Les eleccions primàries per seleccionar candidats són una pràctica habitual des de 1972, quan el sistema es generalitza. Aquests tipus d'eleccions poden ser obertes, tancades o assembleàries (*caucuses*). A les primàries obertes, poden votar tots els electors d'un estat. A les eleccions tancades només voten els electors registrats en un dels dos partits, i, a les eleccions de *caucus*, voten en assemblees els presents registrats del partit corresponent.

El cost de les campanyes i la legislació federal sobre el seu finançament obren una pràctica comuna en la política estatunidenca com és la presència dels grups d'interès i de pressió, els anomenats *lobbies*, els quals, a diferència d'Europa, estan regulats, són públics i transparents. També és cert que moltes de les polítiques internes i externes, tant de la presidència com del Congrés, tenen molt a veure amb aquests grups.

La crisi financera i el crack econòmic es van convertir en la pedra de toc de la campanya i el punt d'inflexió, a fi i efecte de determinar el nom del futur president

Els candidats han de recaptar els diners per a les seves campanyes, ja que el partit només els ajudarà quan el candidat sigui oficial, i no abans. La campanya de Barack Obama ha costat 700 milions de dòlars només en publicitat a la televisió. Per què tanta despesa? Doncs, perquè la televisió té un paper molt important en les campanyes electorals estatunidenques. En definitiva, el polític ha de ser un seductor però també un recaptador.

La campanya primària

La darrera cursa cap a la presidència ha esdevingut la campanya més llarga de la història electoral: 21 mesos entre les eleccions primàries i les presidencials.

En el bàndol republicà, John McCain va aconseguir la seva nominació quasi sense rivals tot i que, des d'un començament, ni analistes ni bancs van apostar per la seva candidatura. Fins i tot va haver d'hipotecar una casa per obtenir un crèdit bancari per pagar-se l'inici de la campanya de les eleccions primàries.

A diferència del que succeí al bàndol republicà, l'autèntica carrera electoral dels demòcrates es va viure a les eleccions primàries. Va ser aquí on Obama va dur a terme la veritable campanya. Hillary Clinton era la gran favorita. Discurs, experiència i senadora sènior eren els seus arguments. Enfront, un Obama sense experiència i senador júnior, però amb dues paraules que esdevindrien màgiques per mobilitzar els joves: *canvi i esperança*. Cinc mesos de campanya, 40 milions de votants demòcrates mobilitzats, 30 debats televisius i un resultat molt ajustat (empat a 18 milions) va ser el més destacable d'una de les campanyes més intenses de les últimes dècades. Obama va obtenir més delegats, fet que el va portar a ser el candidat de l'*esperança* a la Convenció de Denver.

El problema per a l'equip guanyador eren les incògnites de futur que es plantejaven a la sortida de la Convenció: Obama no havia guanyat cap gran estat, no tenia entrada entre els segments *clintonians* de les dones, els hispans, les classes mitjanes i treballadores. Dubtes seriosos per poder guanyar la campanya presidencial.

Els vicepresidents

La tria dels candidats a vicepresident no és una qüestió atzarosa. El vicepresident ha de complementar el president de manera que conformin un reclam per cohesionar l'electorat propi i independent. El candidat a la vicepresidència demòcrata, Joe Biden, catòlic, d'origen irlandès i d'extracció obrera, aportava una gran experiència en el Senat i en afers internacionals. És a dir, representava la clàssica figura dels demòcrates forjada durant els anys trenta de l'era Roosevelt. La candidata a la vicepresidència republicana, Sarah Palin, dona, jove, creacionista, membre de l'Associació del Rifle i antiavortista, és la governadora d'Alaska, un perfil que connectava amb la base conservadora dels republicans, construïda, pedra a pedra, per Ronald Reagan.

La campanya presidencial

El final de les convencions va suposar una renda de gairebé sis punts per a la candidatura republicana per dos motius: primer, per l'efecte Palin; segon, pel desconcert demòcrata en no haver sortit de la convenció com un partit unit. La candidatura de Palin intentava obrir una escletxa en l'espai de les dones decebudes per la derrota de Clinton.

Amb tot, la crisi financera i el *crack* econòmic es van convertir en la pedra de toc de la campanya i el punt d'inflexió, a fi i efecte de determinar el nom del futur president. McCain va cometre un error que li costaria la presidència: suspendre la campanya, afirmar que no assistiria al primer debat de televisió i, pocs dies després, assistir al cara a cara. El canvi d'opinió va minvar la imatge de lideratge que volia transmetre. A més a més, l'efecte Palin es va desinflar.

Els tres debats de televisió van significar tres victòries per a Obama. Pel que fa al primer (25 de novembre), l'enquesta posterior de la CNN donà guanyador a Obama per un 52% contra el 37% de McCain. Aquest debat va tenir una audiència de 90 milions de telespectadors. Des del mític primer debat Kennedy-Nixon, no es recordava una audiència d'aquesta magnitud. A priori, el tema del debat, la política exterior, era un tema que havia d'afavorir McCain. Però, després dels primers 40 minuts dedicats a la crisi, Obama va saber treure'n profit. Aquest debat va tenir també uns efectes paral·lels de molta importància: va fixar la tendència a les enquestes i va crear la percepció a l'imaginari dels electors que McCain era un candidat del segle XX, mentre que Obama significava el futur, el canvi, l'entrada definitiva al segle XXI.

Quant al segon debat (7 d'octubre), el més destacable és que l'enquesta posterior realitzada per la CNN donà guanyador a Obama amb un 54% contra un 30% de McCain. La diferència entre els dos candidats, per tant, s'ampliava. Finalment, arribà el tercer (15 d'octubre) i últim debat. En aquesta ocasió, la CNN donà guanyador a Obama amb un 58% contra un 33% de McCain. La diferència s'anava ampliant. Encara que la frase més brillant d'aquest debat va ser dita per

McCain –“Sr. Obama, jo no sóc el president Bush. Si volia competir contra Bush, hauria d’haver-se presentat a les eleccions fa quatre anys”–, aquesta va ser pronunciada massa tard.

La novetat de la campanya d’Obama, que ha canviat la concepció de les campanyes, és la utilització de les noves tecnologies en general i d’Internet, en particular. Si l’any 1960 es va obrir l’era de la televisió en les campanyes, l’any 2008 ha estat la porta d’entrada a l’era d’Internet. Obama ha mobilitzat 1,5 milions de voluntaris, ha recaptat més diners que ningú en petites aportacions (quasi 1.000 milions de dòlars) i, en el ciberespai, ha mobilitzat un segment de la població d’entre 18 i 30 anys que fins ara no havia tingut cap interès per la política. El temps del cinisme inaugurat amb la presidència de Nixon ha deixat pas a un nou temps d’esperança.

Resultats i perfil dels votants

La batalla electoral i publicitària en els estats claus (*swing states*) va ser guanyada pels demòcrates gràcies a la forta inversió en spots de televisió. Cal recordar que les campanyes als Estats Units són fonamentalment televisives. La victòria demòcrata en els feus republicans ha representat un total de 105 vots electorals.

La participació va ser una de les més elevades de la història electoral dels Estats Units, amb el 66%. Quines característiques tenen els votants dels dos candidats, però?. Són les característiques clàssiques de les grans aliances forjades per Franklin Delano Roosevelt els anys trenta i per Ronald Reagan els anys vuitanta. La clau de la victòria d’Obama es troba en els nous votants (68% per Obama, 31% per McCain), aquells que s’han registrat per primera vegada. Si relacionem aquesta quantitat amb el segment jove de votants (entre 18 i 29 anys), veiem que les proporcions són, gairebé, les mateixes (66% per Obama, 32% per McCain). La resta dels indicadors no presenten grans sorpreses (figura 1).

Final?

El Partit Republicà s’ha quedat orfe d’influència i de poder: ha perdut la presidència i el Congrés. Ara s’obrirà el debat sobre qui ha de liderar el partit de cara a les eleccions al Senat de l’any 2010, i quin candidat presidencial és el que es perfila per al 2012. Sarah Palin s’ha convertit en una figura nacional: és jove i governadora. Com a governadora pot cohesionar la base electoral dels republicans. El resultat final ha estat digne si tenim en compte que ha aguantat l’embranzida demòcrata. McCain va tenir la presidència a tocar tot i que mai no va poder desfer-se de l’etiqueta de ser la continuïtat de Bush. Els seus assessors el van portar massa a l’extrem d’un electorat centrista. Durant la campanya es va parlar de l’efecte Bradley, és a dir, el vot ocult demòcrata anti-Obama no reflectit en les enquestes. Al final es va produir el fenomen invers, l’efecte Warren Buffet: el vot ocult republicà pro Obama i anti-Bush.

Barack Obama ha obtingut 365 vots electorals d'un total de 538 i ha guanyat en 28 estats de la Unió amb un suport popular de 67 milions de vots. A més, el Partit Demòcrata ha obtingut la majoria en les dues Cambres del Congrés (al Senat 59 demòcrates –inclosos dos independents– i 41 republicans, un senador encara per definir; i a la Cambra de Representants 257 demòcrates i 178 republicans. Cal destacar que des de la presidència de Bill Clinton l'any 1992, presidència i Congrés no eren del mateix partit. El futur president haurà de batallar amb un Congrés del mateix color que ell, blau intens, però que sigui del mateix color no li assegura una vida legislativa fàcil: la divisió de poders en el sistema estatunidenc és estricta i molt practicada.

Tot i el seu èxit, no es pot afirmar, com s'ha fet, que la campanya d'Obama hagi estat una campanya perfecta. Ha estat, això sí, una campanya sense errors. Si analitzem el context, Obama no ha obtingut els rèdits electorals i polítics que calia preveure. No ha aprofitat el descens provocat pels vuit anys de presidència de Bush, amb unes quotes de popularitat de les més baixes de la història dels Estats Units. No ha sabut treure rendiment d'un país amb dues guerres actives. La crisi econòmica i la proposta dels neoconservadors de nacionalitzar la banca han estat factors determinants a l'hora de quantificar l'abast de la victòria demòcrata. Tot i així, no es pot afirmar que el vot anti-Bush hagi provocat una allau electoral de costa a costa. La diferència en vots –set punts– i estats –set estats– tampoc es pot considerar històrica. L'elecció d'Obama com a nou president dels Estats Units d'Amèrica, sí; però, no el resultat que l'ha portat a la presidència.

La campanya del futur president dels Estats Units es resumeix en les últimes paraules del seu discurs de la victòria pronunciat a Chicago: "I quan tinguem dubtes i escoltem alguns dir que no podem, contestarem amb aquest credo etern que resumeix l'esperit d'un poble: sí, podem". ●

Nota

1. N. de l'ed.: A les darreres eleccions presidencials de 2008, aquesta segona votació va tenir lloc el 15 de desembre.

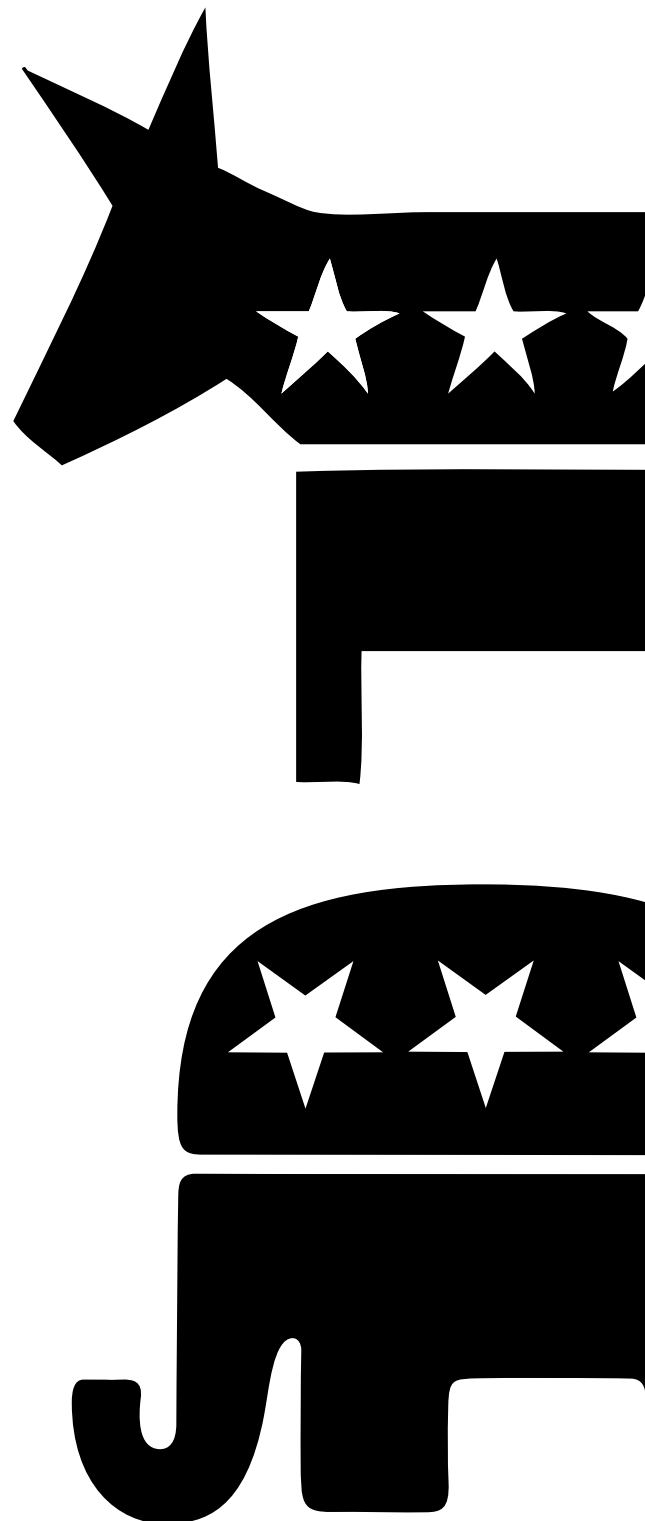
Referències bibliogràfiques

OBAMA, Barack. *La audacia de la esperanza: cómo restaurar el sueño americano*. Barcelona: Ediciones Península, 2007.

OBAMA, Barack. *Obama: Los sueños de mi padre: una historia de raza y herencia*. Granada: Almed ediciones, 2008.

Enllaços web

www.barackobama.com
www.politico.com
www.pollingreport.com
www.realclearpolitics.com
www.livingroomcandidate.org

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

La política exterior del *hard power*. Cap a un canvi d'estratègies?
Esther Vera

La política exterior del *hard power*

Cap a un canvi d'estratègies?

Esther Vera Politòloga i periodista especialitzada en informació internacional

“L'ordre mundial que busquem és la cooperació dels països lliures, treballant junts en una societat amistosa i civilitzada”¹.

Franklin Delano Roosevelt, 1941

“Així doncs, conciutadans americans: no us demaneu què pot fer el vostre país per vosaltres; demaneu-vos què podeu fer vosaltres pel vostre país. Conciutadans del món: no us demaneu què farà Amèrica per vosaltres, sinó què podem fer junts per la llibertat de l'home”².

John Fitzgerald Kennedy, discurs inaugural del 20 de gener de 1961

Els Estats Units i el seu codi de valors

“Nosaltres el poble”, l'entitat que s'expressava en la Constitució de 1787, emanava un conjunt de valors definitoris de la identitat dels Estats Units. A diferents definicions de la identitat nacional, diferents interessos i prioritats polítiques, que defineixen també la política exterior. El *credo* estatunidenc de Thomas Jefferson –popularitzat per Gunnar Myrdal el 1944 a la seva obra *An american dilemma: the negro problem and modern democracy*–, adverteix de l'existència “d'un ethos social, un credo polític”. És a dir, un conjunt de valors definitoris de la identitat, comuns als seus ciutadans, malgrat la diversitat d'orígens. La identitat estatunidenca seria producte, originàriament, de la cultura angloprotestant característica dels colons fundadors en els segles XVII i XVIII. Els elements definitoris serien la llengua anglesa, la convicció religiosa, els conceptes anglesos de l'imperi de la llei, la responsabilitat dels governants, els drets dels individus, els valors dels protestants dissidents com l'individualisme i l'ètica del treball. El codi s'ha no-

drit i consolidat amb les generacions posteriors d'immigrants, que van ser assimilades en la cultura original i van fer les seves pròpies contribucions. De fet, van ser la cultura angloprotestant i les llibertats polítiques en un entorn econòmic favorable a les oportunitats les que van atraure milions d'immigrants als Estats Units, i van convertir la immigració a gran escala en una característica del país.

La identitat nacional estatunidenca té, doncs, un caràcter cívic. Està formada per principis més que per adscripció i es proclama com una nació universal, que considera que els seus principis són aplicables a totes les societats humanes.

A través de la història, el debat sobre la identitat s'ha produït entorn d'uns valors bàsics que s'han mantingut molt estables o, com deia Lipset, hi ha hagut “més continuïtat que canvi respecte als elements principals del sistema nacional de valors” (Lipset, 1973: 103).

Una de les característiques fonamentals de la societat estatunidenca, bàsica en la seva construcció, és el seu caràcter democràtic. Durant el primer segle d'existència, Estats Units va ser l'únic país que va tenir un Govern republicà continuat i moltes de les institucions de la democràcia moderna, com recollia, amb perplexitat, Alexis de Tocqueville en les seves cròniques. L'aristòcrata francès s'hi referia en els termes següents: “el principi de sobirania del poble no és cosa oculta o estèril, com en certes nacions, sinó que se'l reconeix en els costums i se'l proclama en les lleis, s'estén amb llibertat i arriba sense obstacles fins a les últimes conseqüències” (Tocqueville, 2002: 96).

Si la identitat dels Estats Units es defineix com un conjunt de principis universals de llibertat i democràcia, aleshores un dels objectius principals de la política exterior serà la promoció d'aquests valors a altres països i la preservació interna del sistema.

L'11-S o el xoc de la vulnerabilitat

Les guerres del segle XX van tenir escenaris separats del país per milers de milles d'oceà. Els atemptats de l'11-S, en canvi, van significar un brusc despertar al fet que la distància ja no significa invulnerabilitat, i a la presa de consciència d'un nou enemic amb mètodes d'actuació no convencionals. El final de la Guerra Freda i la desaparició de l'*enemic* havien relaxat el component identitari que aquests atemptats, i la seva utilització política, reforçarien. Preservar la identitat del país era preservar-lo dels perills externs. Però també del repliegament intern que van suposar les polítiques de seguretat de l'Administració Bush en detriment de la llibertat. Polítiques de repliegament que amenaçaven els signes d'identitat del *credo*.

Exportació de valors i defensa de la identitat o *the way of life*

La intenció última de la política exterior és crear condicions favorables per preservar els interessos i la idiosincràsia del país. La primera línia de defensa és la democràcia mateixa, amb la Constitució, el Govern i el sistema de *checks and balances* (equilibri de poders), que garanteix el funcionament del sistema polític i la iniciativa individual. Preservar la identitat del país és garantir l'ordre intern i extern.

listes optaven per eliminar el sistema d'aliances de la Guerra Freda i actuar com un *offshore balancer* en un món multipolar; alguns internacionalistes liberals optaven per una concertació entre poders. I encara els neoconservadors defensaven que els Estats Units convertissin el seu estatus d'única superpotència en hegemonia americana.

Cinc anys després de la caiguda del mur de Berlín, Boris Ieltsin advertia que l'herència de la Guerra Freda podria ser la *pau freda*. De fet, la Guerra del Golf (1991) va imposar l'estratègia d'hegemonia global. El debat va continuar però la influència política de realistes, aïllacionistes i mundialistes va ser menor. Tant sota el mandat del demòcrata Bill Clinton com del republicà George W. Bush, diferents variants de l'hegemonia global dels Estats Units van guiar la política exterior.

Estratègia militar

Si la Guerra del Golf té una importància històrica és per la coalició internacional que hi va donar suport i per la impressió que la cobertura televisiva unilateral va donar del poder, gairebé màgic, de la maquinària militar dels Estats Units. L'extraordinària superioritat sobre les forces iraquianes i el càlcul conservador de no arribar fins a Bagdad van transformar la imatge de l'exèrcit després de Corea i Vietnam. Els Estats Units, en els mandats de Bush i Clinton, van acceptar

Winston Churchill, Franklin Delano Roosevelt i Iósif Stalin a la Conferència de Ialta, febrer de 1945

El debat posterior a la Segona Guerra Mundial entre aïllacionistes, federalistes mundials, realistes i anticomunistes es va acabar amb la guerra de Corea (1950). L'Administració Truman va adoptar l'estratègia de contenció, que va centrar la política exterior del país fins a l'acabament de la Guerra Freda a final dels vuitanta. Amb la caiguda del mur de Berlín va tenir lloc un altre gran debat: alguns proposaven una estratègia aïllacionista; altres una federació global sota el mandat d'unes Nacions Unides revitalitzades; alguns rea-

la idea que el potencial militar podia ser una eina hegemònica i òptima per aconseguir objectius internacionalistes com combatre el genocidi i estendre la democràcia.

El 1992, Paul Wolfowitz, tercer en el Departament de Defensa de Dick Cheney, va elaborar un document estratègic anomenat *Defense Planning Guidance (DPG)*, que deia com transformar el predomini posterior a la Guerra Freda en una posició indefinida d'hegemonia global: prevenint l'emergència d'una superpotència rival. La filtració del document a la prem-

sa va provocar malestar, especialment per la teoria de subordinar els competidors potencials, com la Xina i les nacions industrials avançades, teòricament aliades.

L'estratègia de l'hegemonia es va convertir en l'estratègia oficial quan, el 2001, Wolfowitz es va incorporar a l'Administració del segon president Bush, com a número dos de Donald Rumsfeld al Pentàgon, i amb Cheney de vicepresident. Abans, Clinton havia preferit la retòrica de la geoeconomia a la geopolítica i s'havia mostrat molt més cooperatiu amb les institucions internacionals. Els demòcrates argumentaven que es podia defensar l'hegemonia, però treballant a través d'institucions multilaterals com les Nacions Unides o l'OTAN.

Les diferències d'estil amagaven, però, un consens fonamental de l'elit bipartidista de Washington: un món unipolar anava a favor dels interessos dels Estats Units; s'havien de convertir també les aliances supervivents de la Guerra Freda a Europa, Àsia i el Pròxim Orient per fer perdurar l'hegemonia global dels Estats Units. "Hegemonia global benvolent" és com els neoconservadors William Kristol i Robert Kagan descrivien el rol internacional estatunidenc (Kristol i Kagan, 1996: 20-31).

L'estratègia, que va obtenir el nou consens, es basava en la dissuasió, en donar seguretat per evitar el sorgiment d'una alternativa regional, i en la coerció per evitar la proliferació armamentística. Es tractava de mantenir els altres poders potencials relativament desarmats i dependents, provant que els Estats Units són els únics capaços de garantir la seva seguretat i els seus interessos a Europa i a Àsia, però sobretot al Pròxim Orient, regió productora de petroli d'interès per a tots els països industrialitzats.

Els nous enemics eren "l'eix del mal" format per Corea del Nord, l'Iran i l'Iraq. En el document d'estratègia es defineixen els estats rebels com a "règims que brutalitzen el seu propi poble, malbaraten les seves reserves naturals (...) no demostren cap interès per la llei internacional (...) estan determinats a adquirir armes de destrucció massiva (...) donen suport al terrorisme arreu del món" i "odien els Estats Units i el que representen". Es tracta d'una definició prou àmplia per ser utilitzada en funció dels interessos polítics i comercials. Un criteri de selecció d'enemics que no inclou, per exemple, Myanmar, l'Aràbia Saudita o dictadures africanes. Un criteri que va permetre –obrint l'estratègia i exagerant el perill– establir l'estratègia de Guerra Global contra el Terror, la Global War on Terrorism (GWOT).

Posteriorment a l'11-S i a la invasió de l'Afganistan, l'Administració Bush va manipular els informes de la Intel·ligència estatunidenca i va presentar als aliats i les institucions internacionals un escenari en què el règim iraquità aconseguiria, a curt termini, armes de destrucció massiva; mitjans potencialment devastadors, que estarien a disposició del terrorisme internacional. Ni les armes de destrucció massiva van aparèixer mai ni tampoc els pretesos lligams del règim iraquità amb l'Al Qaida d'Ossama Bin Laden.

Les motivacions no declarades per envair l'Iraq van donar arguments poderosos a aquells que acusen la política exterior d'Estats Units de doble moral. Una doble moral que, en nom de l'exportació de la democràcia, tractaria d'assegurar-se mercats energètics sense respecte pels drets humans. L'Iraq era important per la seva situació estratègica i per les seves reserves petrolíferes. Un règim pro nord-americà a Bagdad promouria diversos objectius estratègics: permetria el trasllat de les bases estatunidenques de l'Aràbia Saudita; intimidaria l'Iran i Síria;

L'expansió de l'OTAN és una de les peces que aferma l'hegemonia dels Estats Units en el món de la postguerra freda, assegurant-se que els antics països comunistes no s'integrin a les esferes d'influència d'Alemanya ni de Rússia

Estats rebels / *rogue states*

De la utilització propagandística del terme *rogue state* es va passar a convertir-lo en l'embrió de l'estratègia contra el terrorisme. De manera que, de la lluita contra "l'imperi del mal" –referit a l'URSS–, es va passar a "l'eix del mal". L'estratègia quedava anunciada en el discurs de la Unió pronunciat per Bush el 29 de gener de 2001 i es reiterava en el document oficial d'Estratègia de Seguretat Nacional que l'Administració Bush va fer públic el setembre de 2002.

i crearia una situació de més seguretat per a Israel. El plantejament assumia que el cost de la guerra aniria a càrrec dels beneficis de la indústria petroliera iraquiana. Però no ha estat així.

La guerra ha estat un fracàs polític, econòmic, moral i estratègic per als Estats Units. Desastre moral per Guantánamo i Abu Ghraib, que romandran com les imatges dels abusos d'aquella guerra, debilitant la posició estratègica i la capacitat d'influència i credibilitat de la política estatunidenca. Debilitant, doncs, l'efectivitat del *hard power* (poder dur) i la credibilitat del *soft power* (poder tou), la veritable capacitat d'influència dels Estats Units com a model de societat i estil de vida.

Exportació de la democràcia

Els presidents anteriors a John Fitzgerald Kennedy –incloent-hi Woodrow Wilson, Franklin Delano Roosevelt, Harry Truman i Dwight Eisenhower– practicaven una retòrica idealista sobre la universalització de la democràcia i els drets humans. Però també advertien sobre com la llibertat dels americans als Estats Units es veuria amenaçada si un perill exterior obligués el país a replegar-se sobre si mateix. Kennedy i els seus successors, en canvi, parlaven com si hi hagués una relació directa entre la llibertat de qualsevol en qualsevol país i la llibertat dels ciutadans estatunidencs al seu país. El debat s'acostumava a polaritzar entre internacionalistes idealistes, que pensaven la política exterior dels Estats Units com si es tractés d'una croada sense fi per compartir –o imposar– l'estil de vida americà amb altres nacions, i els aïllacionistes. Ambdós grups, acompanyats per realistes que emfasitzen, segons Donnelly, les “coaccions que imposen a la política la naturalesa humana (egoisme) i l'absència d'un Govern internacional (anarquia), que requereix la primacia en tota vida política del poder i la seguretat” (Donnelly, 2005).

La política estatunidenca ha oscil·lat entre la *realpolitik* amoral de Richard Nixon i el seu assessor de seguretat nacional, Henry Kissinger, i la retòrica kennediana de George W. Bush en el segon mandat: “l'objectiu últim és acabar amb la tirania al món”. Bush ha mantingut la retòrica sobre l'exportació democràtica per combatre el terrorisme, i el Congrés ha aprovat nombrosos programes bilaterals i multilaterals, com el Millennium Challenge Account (MCA), a través del qual s'han requerit 1.500 milions de dòlars en el pressupost federal de 2008³. El Congrés va aprovar nombrosos programes de suport a la democratització de països de l'Europa de l'Est, però fins al 2005 no es va crear The House Democracy Assistance Commission, que presta suport directe als països en transició amb la seva experiència institucional.

En un document estratègic de març de 2006, el president Bush justificava la invasió de l'Iraq afirmant que “lluitem juntament amb els iraquians per assegurar un Iraq unit, estable i democràtic –un nou aliat en la guerra contra el terror en el cor del Pròxim Orient”. Per al president republicà, la seva administració ha triat “lideratge i no aïllament, i el comerç lliure i just als mercats per damunt del proteccionisme”⁴.

Condoleezza Rice, secretària d'Estat de Bush, va una mica més enllà en les seves intencions. En un article titulat “Repensant l'interès nacional”, publicat a *Foreign Affairs*, Rice afirma: “Com en el passat, la nostra política ha estat sostinguda no només per la nostra força sinó pels nostres valors. Els Estats Units han intentat llargament casar poder i principis –realisme i idealisme (...). Els Estats Units no han estat neutrals sobre la importància dels drets humans o la superioritat de la democràcia com a forma de Govern”. Però Rice admet el motor de les seves decisions al Pròxim Orient on “durant sis dècades, amb administracions republicanes i demòcrates, un negoci bàsic definia el compromís dels Estats Units amb el Pròxim Orient: nosaltres donàvem suport a règims autoritaris i ells donaven suport al nostre interès compartit d'estabilitat regional” (Rice, 2008). Per a l'Administració Bush, l'11-S hauria demostrat que aquesta política aportava només una *estabilitat falsa*.

Estratègia i mercat

Els Estats Units han fet tradicionalment una política econòmica que reforça la seva capacitat militar i una política exterior favorable a la seva economia. En alguns temps ha estat proteccionista i en altres ha animat polítiques de lliure comerç. Però durant més de dos segles ha utilitzat la seva política econòmica a l'exterior com una eina més de l'estratègia de política de seguretat.

Els Estats Units són un gran productor de petroli, però al mateix temps són el primer consumidor mundial de petroli cru i derivats. Aquest fet ha condicionat la seva política exterior en les últimes cinc dècades. Actualment, amb 305,6 milions d'habitants

–el 4,5% de la població mundial– els Estats Units consumeixen el 24% de la producció mundial de petroli i una xifra similar de la producció de gas natural. Coordinat pel vicepresident Cheney, el Govern de Bush va realitzar un informe sobre la realitat de la dependència energètica dels Estats Units que aportés un conjunt de recomanacions per reduir-ne la vulnerabilitat. El resultat va ser el *Report of the National Energy Policy Development Group* (maig 2001). En 170 pàgines, l'informe avalua la situació i proposa actuacions per solucionar el dèficit energètic i el subministrament a llarg termini. L'informe reconeix el dèficit del país i la impossibilitat de generar energia de manera proporcional a l'expansió de la demanda. Preveu que el consum de petroli creixi de prop dels 6 milions de barrils diaris, el 30% del consum total actual de cru, per la qual cosa haurà de créixer la importació de petroli.

L'informe reconeix que el patró de consum energètic no es pot modificar i parla de “seguretat nacional energètica”. El capítol 8 –*Strengthening global alliances. Enhancing national energy*

security and international relations— és clarificador sobre la utilització de la política exterior per garantir els subministraments. Proposa, literalment, “fer de la seguretat energètica una prioritat de la nostra política comercial i exterior”. Entre les recomanacions es posa el focus sobre els països del Caspi. El desmembrament de l'URSS i la fi de la Guerra Freda van obrir la participació de capitals petrolers estatunidencs a la regió (Azerbaidjan i Kazakhstan). Però la presència de països riberencs com Rússia i l'Iran, la complexitat de les rutes d'exportació pels interessos comercials i estratègics dels Estats Units i la indefinida situació jurídica del Caspi han dificultat la consolidació de la participació estatunidenca a la regió. Rússia pugna pel territori de trànsit dels oleoductes —per controlar vies i pels beneficis econòmics

dels impostos de trànsit— i Washington busca alternatives a través de Turquia o l'Afganistan per tal de reduir la influència russa en la regió. L'Iran es considera la ruta òptima —més directa i amb menys costos— però es tracta d'un enemic de la llista d'estats rebels. Una altra de les recomanacions importants de l'informe per tal d'incrementar l'oferta interior és l'explotació de petroli i gas natural de la National Petroleum Reserve-Alaska (NPR-A). Amb reserves calculades en uns 16.000 milions de barrils, es considera una zona molt sensible a nivell ecològic, especialment per la seva proximitat i la possible repercussió de les extraccions i el transport sobre The Arctic National Wildlife Refuge (ANWR). Segons el pla energètic s'hi podria arribar a extreure fins a 1,3 milions de barrils diaris, el que representaria un 6% de la demanda actual de petroli dels Estats Units. El Pla va ser aprovat per la Cambra de Representants, però va ser aturat al Senat. La campanya electoral de 2008 va tornar a posar la qüestió d'actualitat amb la ja famosa frase dirigida a la candidata

republicana a la vicepresidència, Sarah Palin, “drill, baby, drill” (perfora, noia, perfora) a favor d'extreure petroli de la reserva d'Alaska, estat del qual és governadora.

Multilateralitat versus unilateralisme

L'expansió de l'OTAN és una de les peces que aferma l'hegemonia dels Estats Units en el món de la postguerra freda, assegurant-se que els antics països comunistes no s'integrin a les esferes d'influència d'Alemanya ni de Rússia.

La descoordinació de la UE ha fet inviable una política exterior i una actuació militar comuna efectiva. Difícilment els esforços coordinats a la guerra dels Balcans i la postguerra s'han pogut capitalitzar, després que les cacofonies constants portessin l'OTAN, liderada pels Estats Units, a intervenir a Sèrbia el 1998 per evitar la neteja ètnica d'albanesos pels serbis kosovars.

L'OTAN ha estat utilitzada per premiar i castigar la pretesa lleialtat als interessos dels Estats Units, premiant els països petits que van donar suport a la invasió de l'Iraq, i desafiant els interessos russos, a través de la cooptació d'antics països del Pacte de Varsòvia —la República Txeca i Polònia— en el seu projecte d'escut antimíssils que quedarà a les portes de Rússia. La resposta de Moscou, l'antiga potència ara a la recerca de la dignitat de l'imperi perdut, va quedar clara en la ràpida i contundent intervenció militar a Geòrgia (agost 2008), en el moment en què va veure amenaçat el seu pati del darrere.

La intervenció a l'Iraq va deixar en evidència que l'hegemonia estava per damunt de la vocació multilateral. Si l'any 1991 es va intervenir a Kuwait per alliberar-lo de la invasió de Saddam Hussein en el marc d'una amplíssima coalició internacional i amb el suport de les Nacions Unides, l'oposició inicial d'alguns països importants en el si d'aquest organisme respecte a la nova intervenció, va donar lloc a la utilització de la via de l'unilateralisme, més o menys dissimulat amb el suport britànic i d'alguns socis menors. El secretari d'Estat Rumsfeld va qualificar els seus nous clients europeus de *nova Europa* i els països que es van oposar a la intervenció de *vella Europa*, obrint una etapa de relacions especialment difícils amb Alemanya i França.

A la UE, els Estats Units han intentat intervenir donant suport a l'entrada dins de l'organització d'un aliat important militarment: Turquia. L'aposta va ser tan òbvia que l'aleshores president francès, Jacques Chirac, va reclamar contenció a Washington dient-li que el Govern americà té tant a dir sobre les relacions de Turquia amb la UE com la UE sobre les relacions de Mèxic amb els Estats Units.

Hard power i soft power

L'última Administració Bush ha actuat de manera unilateral i sobrada d'arrogància. Els Estats Units estan abocats al lideratge però també a augmentar la cooperació si es pretén reforçar les relacions internacionals i evitar les confrontacions. Fins i tot la Declaració d'Independència parla d'un “respecte honorat per les opinions de la

humanitat”, que els darrers anys ha estat ignorada. La lluita contra el terrorisme seria més eficient com una lluita pacient i gens espectacular, amb una estreta cooperació –també civil– amb altres països, que amb actuacions militars, com la fallida invasió de l'Iraq.

L'elecció del demòcrata Barack Obama el 4 de novembre de 2008 permet apuntar un trencament amb la política exterior de l'Administració Bush. El nou president arriba a la Casa Blanca amb una majoria àmplia i còmoda, i impulsat per una onada de simpatia internacional, especialment a Europa.

Amb un país en recessió, amb el sistema bancari al llindar de la fallida i amb dades històriques, Obama se centra en la política econòmica per rescatar el país d'una crisi profunda. El nomenament del seu Govern perfila les línies clau del mandat: en economia, competència i experiència dels col·laboradors de Bill Clinton; en política exterior nomena la senadora Hillary Clinton –la seva gran rival política– secretària d'Estat, reconeixent-li la seva competència, prestigi i la seva fortalesa política i de caràcter. La decisió, en nom del millor Govern i de la integració ideològica, es completa amb la continuïtat de Robert Gates, un republicà, en la cartera de Defensa; mentre que Susan E. Rice, advocada dels drets humans, serà la nova cara a les Nacions Unides.

L'escrutini públic, personal i polític de Hillary Clinton en les últimes dècades permet dibuixar algunes línies de la política exterior de l'Administració Obama: en primer lloc, significa un trencament radical amb la política exterior i de defensa nacional impulsada pel vicepresident Cheney durant la presidència de Bush. La competència política entre Obama i Clinton i les seves diferències generacionals i d'estil no permeten augurar més distància entre ells que entre Colin Powell i Condoleezza Rice.

Una nova albadà

“Reforçarem la nostra capacitat de vèncer els nostres enemics i de donar suport als nostres amics”. D'aquesta manera, Obama presentava Clinton, que arriba a la política exterior del país amb un afegit de celebritat, útil per a la interlocució a bona part del món. La seva experiència política i la seva doctrina combinen el *soft power* de la primera dama que actuava d'ambaixadora de bona voluntat a més de 80 països, i el *hard power* de la senadora que ha estat al comitè de les forces armades i que escruta el funcionament de la maquinària militar dels Estats Units. Obama i Clinton coincideixen en la importància del poder tou i de la democràcia americana com a via de seducció política en les relacions internacionals.

El programa exterior d'Obama durant la campanya electoral es movia entre vaguetats entorn de dues idees-força: la retirada de les tropes de l'Iraq i la voluntat de diàleg. El projecte de la senadora coincideix en les dues línies bàsiques i és encara una mica més precís. Sobre la retirada de l'Iraq, Obama la situa en els primers 16 mesos, la qual cosa no inquietarà la seva secretària d'Estat, que prometia la retirada en els primers 60 dies si arribava a la presidència.

Clinton lamentava com una *tragèdia* que l'Administració Bush hagi “malmès el respecte i la confiança dels nostres aliats” dilapidant el capital de simpatia cap als Estats Units després de l'11-S. Clinton, partidària d'un lideratge que inspire i atragui

més que amenaci, defensa la cooperació per construir “el món que volem en comptes de defensar-nos del món que temem”.

Els principis que conduiran la seva acció, segons l'article publicat a *Foreign Affairs*, són: guiar-se preferentment pel multilateralisme mantenint l'unilateralisme com una opció necessària per protegir la seguretat i evitar la tragèdia; utilitzar els militars no com una solució a cada problema sinó com un element d'una àmplia estratègia; fer treballar les institucions internacionals: són una eina i no una trampa; garantir que la democràcia compleixi les seves promeses; mantenir i revifar els valors dels Estats Units. “Si promovem l'imperi de la llei a altres països, també l'hem d'acceptar al nostre” deia la candidata. Entre les mesures concretes, el pla de la candidata preveu: retirar les tropes de l'Iraq impulsant una forta iniciativa diplomàtica a la regió, un nou procés de pau al Pròxim Orient –la senadora s'ha mostrat pròxima a les posicions israelianes al capitolí–, concentrar-se en el combat contra els talibans a l'Afganistan, negociar a l'Iran i Corea del Nord, no veure Rússia només com una amenaça, estrènyer els llaços amb Europa –“no hi ha aliats més fiables”– i enfocar novament la diplomàcia cap a Amèrica Llatina. Clinton és partidària d'un fons de 10.000 milions de dòlars per a l'ensenyament al món en desenvolupament, de reduir l'arsenal nuclear americà i firmar el Protocol de Kyoto i convertir la lluita contra l'escalfament global en una prioritat (Clinton, 2007).

El desafiament és gran per a una administració que arriba en un moment de profunda crisi econòmica, amb dues guerres obertes i en ple deteriorament del seu prestigi militar i dels valors de democràcia i llibertat que els Estats Units han representat històricament. ●

Notes

1. The World order which we seek is the cooperation of free countries, working together in a friendly, civilized society.
2. And so my fellow Americans: ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country. My fellow citizens of the world: ask not what America will do for you, but what together we can do for the freedom of man.
3. Congressional Research Service Report for Congress. *Democracy Promotion: Cornerstone of US Foreign Policy*. 26 de desembre de 2007.
4. *Overview of America's National Security Strategy*. 16 de març de 2006. Consultable a: www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf

Referències bibliogràfiques

- CLINTON, Hillary. “Security and opportunity for the Twenty-first century”. *Foreign Affairs*. Vol. 86. No. 6 (novembre-desembre 2007).
- DONNELLY, Jack et al. *Theories of International Relations* (3ª edició). Nova York: Palgrave Macmillan, 2005.
- HUNTINGTON, Samuel P. *¿Quiénes somos? Los desafíos a la identidad nacional estadounidense*. Barcelona: Editorial Paidós, 2004. P. 387.
- KRISTOL, William i KAGAN, Robert. “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”. *Foreign Affairs*. Vol. 75. No. 4 (juliol-agost 1996).
- LIND, Michael. *The American Way of Strategy: U.S. Foreign Policy and the American Way of Life*. Nova York: Oxford University Press, 2006.
- LIPSET, Seymour Martin. *The First New Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective*. Nova York: Norton, 1973. P. 103.
- NYE, Joseph S. *La paradoja del poder norteamericano*. Madrid: Editorial Taurus, 2003.
- OBAMA, Barack. “Renewing American leadership”. *Foreign Affairs*. Vol. 86. No. 4 (juliol-agost 2007).
- RICE, Condoleezza. “Rethinking the National interest. American Realism for a New World”. *Foreign Affairs*. Vol. 87 No. 4 (juliol-agost 2008).
- TOCQUEVILLE, Alexis de. *La democracia en América, 1*. Madrid: Alianza Editorial, 2002.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Control i dependència dels recursos energètics. Estratègies estatunidenques per a la seguretat energètica.

Alexandre Muns

Control i dependència dels recursos energètics

Estratègies estatunidenques per a la seguretat energètica

Alexandre Muns Professor d'Institucions Econòmiques Internacionals;
Escola Superior de Comerç Internacional (UPF)

Si fem una foto instantània de l'actual realitat energètica dels Estats Units, veurem que ens trobem davant un gran consumidor energètic, poc eficient, que contribueix desproporcionadament a les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle i que, almenys fins ara, s'ha mostrat contrari a participar en els acords internacionals per limitar i reduir les emissions de CO₂. Els Estats Units són el primer productor, consumidor i importador d'energia mundial.

Segons dades de l'Energy Information Administration (EIA) del Departament d'Energia dels Estats Units, del total d'emissions mundials de CO₂ atribuïbles al consum de combustibles fòssils (28.193 milions de tm), els Estats Units són responsables del 21,1% (5.956 milions de tm). El país consumeix 20,7 milions de barrils de petroli diaris (mbd), dels quals 12,4 milions provenen d'importacions. Els nivells de consum total de petroli i d'importacions de cru dels Estats Units són gairebé tres vegades superiors als del segon país del rànquing de consumidors. Els Estats Units també encapçalen el rànquing mundial de països consumidors de gas natural. Però, com examinarem en aquest article, el model energètic dels Estats Units, tot i que lentament, està evolucionant.

Actualment, del total de l'energia consumida als Estats Units, el petroli subministra el 40%, el gas natural el 23%, el carbó el 23%, les centrals nuclears el 8% i les energies renovables el 6%. Tot i que els Estats Units posseeixen i produeixen petroli, la major part d'aquest 40% de petroli en el seu mix energètic procedeix d'altres països; i actualment produeixen menys petroli (8,3 mbd) que el 1980 (10,8 mbd). La dependència que els Estats Units tenen del petroli estranger és una qüestió que totes les administracions s'han plantejat des de l'embargament dels països àrabs el 1973, que posà en evidència aquesta vulnerabilitat. Tots

el presidents, des de Richard Nixon fins a George W. Bush, han parlat de la necessitat de prendre mesures per reduir aquesta dependència. Però al capdavant, i a causa d'una sèrie de motius que examinarem a continuació, la dependència no ha disminuït sinó que, tot al contrari, ha augmentat. Cada any, els Estats Units gasten 700.000 milions de dòlars en importacions de petroli, xifra una mica superior al pressupost anual del Pentàgon (515.000 milions de dòlars), a la despesa dels Estats Units en la guerra a l'Iraq (577.000 milions de dòlars) i aproximadament la meitat del PIB d'Espanya (1,4 bilions de dòlars).

La transferència de recursos dels Estats Units cap a països que, en alguns casos, fins i tot són hostils –cas de Veneçuela– ha motivat que el multimilionari petroler texà T. Boone Pickens (una de les majors fortunes als Estats Units) proposés un pla per reduir dràsticament aquesta transferència i eliminar la dependència. Pickens, que ha acumulat una fortuna com a petroler i als seus 80 anys vol deixar algun llegat al seu país, està finançant, des de l'estiu del 2008, una campanya publicitària per conscienciar la població sobre l'excessiva dependència del petroli. Els Estats Units és el sisè país del món en reserves de gas natural i el pla Pickens preveu la utilització massiva d'aquest recurs energètic per al transport, en substitució del petroli. El gas natural, que actualment s'empra als Estats Units bàsicament per a la generació d'electricitat, seria substituït per energies renovables, especialment l'eòlica, com a generadores d'electricitat. Així doncs, el gas natural serviria per al transport i l'energia eòlica per generar electricitat. El pla es basa en el desenvolupament d'un corredor eòlic que aniria des de Texas, al sud dels Estats Units, fins a les Dakotes, al nord. Tot i que dur a terme aquest pla requereix bastants anys, la gran cam-

panya publicitària desplegada per Pickens ha aconseguit que el pla sigui objecte de debat als Estats Units i estudiat per l'equip del president Barack Obama.

Per què, tot i ser conscients de la seva dependència del petroli importat, els Estats Units no han estat capaços de disminuir aquesta dependència? En primer lloc, cal puntualitzar que, arran de les dues crisis petrolieres dels anys setanta, s'aconseguien algunes millores: com a resposta a les crisis es va adoptar un límit federal de velocitat a les autopistes bastant reduït (55 milles/hora, equivalent a 88 km/h, ara ja no vigent); es van promoure mesures d'estalvi energètic i d'increment de l'eficiència energètica (a principi dels vuitanta, per exemple, s'estengué la pràctica mitjançant la qual les famílies compartien, en rotació, el transport en cotxe dels fills a les escoles); i també a final dels setanta i principi dels vuitanta van aparèixer amb força els fabricants d'automòbils japonesos als Estats Units –Toyota, Honda, Nissan– que, amb models petits i de baix consum, van començar a incrementar la seva quota de mercat. Però, al final de la dècada dels vuitanta i després de la primera Guerra del Golf (1991), els preus del petroli es van reduir dràsticament. Es van popularitzar ràpidament els grans vehicles esportius utilitaris (Sport Utility Vehicles, SUV) d'elevat consum de gasolina. Els cotxes petits i eficients gairebé van desaparèixer del mercat automobilístic dels Estats Units. Els anys noranta –exceptuant la breu recessió de 1991-1992– i la primera dècada del segle XXI van ser anys de fort creixement i bonança econòmica, i van comportar uns alts nivells de consum i endeutament per part de les famílies estatunidenques. La ràtio de persones per vehicle als Estats Units es va situar en 2:1, i les llars on el nombre de cotxes era superior al de persones eren moltes.

Durant aquests anys d'eufòria econòmica i consum desbordat, pràcticament no es van adoptar mesures per pal·liar la dependència dels Estats Units del petroli importat. El Govern federal creà i reforçà una reserva estratègica de petroli per ser utilitzada en cas de manca de subministrament exterior. També es va debatre la qüestió de perforar a zones d'Alaska de gran valor ecològic. En aquest sentit, però, s'imposaren les tesis dels demòcrates, partidaris de prohibir la perforació i explotació de petroli a Alaska per motius de protecció del medi ambient i la biodiversitat, sobre les dels republicans, que sempre han defensat obrir a l'exploració tot Alaska, així com zones costaneres de Florida i Califòrnia. Tot plegat, –mentre els estatunidencs s'acostumaven cada vegada més als seus SUV de gran consum–, els nivells d'exploració i refinament de petroli van caure a mínims històrics. Als Estats Units pràcticament no s'ha construït cap refinaria els darrers trenta anys. A més, alguns estats, com Califòrnia, han aprovat legislacions amb estàndards ambientals més estrictes que estipulen que la gasolina venuda a les seves gasolineres ha de reunir determinades característiques. Tot i que és un pas benvingut pel que fa a protecció ambiental, el fet que els diferents estats comptin amb normatives diverses quant a la puresa de la gasolina segmenta el mercat. Les empreses que refinen el petroli es queixen que no existeixi una única normativa federal. I, evidentment, cap comunitat vol tenir una refinaria de petroli a prop seu.

Enganxats al petroli

Finalment, la manca d'inversió en nova capacitat productiva i de refinament de petroli per part de les empreses petrolieres estatunidenques –circumstància provocada també pels baixos preus del petroli–, sumada a l'insaciable consum de gasolina per part dels estatunidencs, i als atacs de l'11-S, desequilibrà els mercats. Després dels atemptats terroristes, el preu del petroli s'incrementà de manera imparable fins assolir el rècord de 147 dòlars per barril, el juliol de 2008. Fins i tot el president Bush va haver de reconèixer que els estatunidencs s'havien “tornat addictes al petroli”¹. Segons dades de l'EIA, els Estats Units van augmentar el seu consum un 35% entre el 1982 i el 2007. Evidentment, altres factors han incidit en l'espectacular augment dels preus del petroli, especialment en el període 2006-2008: les tensions geopolítiques, la creixent demanda de petroli d'economies emergents com la Xina i l'Índia, i el paper dels especuladors van accentuar l'escalada de preus del cru.

Paradoxalment, algunes de les mesures que s'havien pres després de les dues crisis petrolieres dels anys setanta van esmortir els efectes de la pujada dels preus del petroli sobre les economies occidentals a partir del 2001. Mentre el barril de cru de referència (WTI o Brent) ultrapassava totes les barres el 2001-2007, tothom esperava un augment de la inflació. Però això no va passar fins al 2007 a causa de diversos factors: l'eficiència energètica efectivament havia millorat en comparació amb la dels anys setanta, i les economies occidentals eren menys dependents del petroli que trenta anys abans; els serveis i les noves tecnologies són els motors principals del creixement de les economies occidentals en l'actualitat, mentre que durant els anys setanta ho era la indústria; i els països desenvolupats utilitzen aproximadament la meitat de petroli per unitat de PIB generat comparat amb el que empraven durant els setanta.

Però, fins i tot aquests factors no van poder impedir una pujada substancial de la inflació quan el petroli va trencar la barrera dels 100 dòlars per barril (ja superior en termes reals

Amb l'11-S, la població estatunidenca prengué consciència que el seu estil de vida depenia de la importació de grans quantitats de petroli de països d'Orient Mitjà i d'altres com Veneçuela

Amb l'11-S, la població estatunidenca finalment prengué plena consciència que el seu estil de vida (l'*American way of life*) depenia de la importació de grans quantitats de petroli de països d'Orient Mitjà i d'altres com Veneçuela, amb interessos i polítiques sovint divergents de les dels Estats Units. L'*establishment* polític dels Estats Units sempre havia cregut que la família reial saudita protegiria els interessos energètics estatunidencs. Com a primer país exportador de petroli del món, el Govern saudita necessita els ingressos del petroli per modernitzar el que bàsicament era una societat agrària i pobra fins a la dècada dels cinquanta del segle XX. Per tant, Washington normalment podia confiar que Aràbia Saudita incrementaria la producció i pressionaria altres membres de l'Organització de Països Exportadors de Petroli (OPEP) a fer el mateix si els preus pujaven massa. Però la relació estreta entre els governs dels Estats Units i de l'Aràbia Saudita –molt ben descrita en pel·lícules com *Fahrenheit 9/11* de Michael Moore– es refredà a mesura que es feia pública més informació sobre el finançament per part del Govern saudita de grups (en molts casos de beneficència) amb vincles amb els jihadistes que portaven a terme atacs terroristes contra els Estats Units, Israel i els països occidentals. Els estatunidencs van haver de constatar que el seu subministrador principal de petroli també era un país molt complex amb un Govern que finançava grups radicals dedicats a estendre el missatge wahabita i, en alguns casos, involucrats en atemptats terroristes.

a l'anterior rècord de 1980) i va assolir un màxim històric de 147 dòlars el juliol de 2008. A aquests nivells, que es traduïren en preus per a la gasolina de 4 dòlars per galó, els estatunidencs finalment van començar a conduir menys i les vendes de vehicles tipus SUV es van desplomar.

Per tal de disminuir la dependència del petroli procedent d'Orient Mitjà i diversificar els seus subministradors, els Estats Units, juntament amb diversos països europeus, han potenciat i invertit en la regió del Caspi i l'Àsia Central. Les exrepúbliques soviètiques de Kazakhstan (petroli), Azerbaidjan (petroli), Uzbekistan (gas natural) i Turkmenistan (gas natural) són l'objecte d'una ferotge disputa entre Occident, Rússia i la Xina. Es calcula que la meitat meridional del Caspi té el doble de reserves en hidrocarburs que el mar del Nord en el seu moment àlgid (anys setanta). Durant l'època soviètica, els oleoductes i gasoductes que transportaven el petroli i gas natural d'aquestes repúbliques discorrien per territori rus. Però des del 1991, els Estats Units i la UE han apostat fort per desenvolupar conduccions que no creuin Rússia. L'èxit més notable en aquest sentit és l'acabament de l'oleoducte BTC (Bakú-Tiflis-Ceyhan), que transporta petroli del Caspi (Azerbaidjan) fins al port turc de Ceyhan travessant territori georgià. Tanmateix, malgrat les grans reserves d'hidrocarburs del Caspi i de l'Àsia Central, les perspectives que els Estats Units se'n puguin beneficiar a curt i mig termini són petites. Tot i que

diverses empreses estatunidenques han signat acords amb governs de la regió, a les exrepúbliques soviètiques cobejades la influència i capacitat de pressió de Moscou és molt superior a la de Washington. A més, si el Kremlin ha estat capaç de dividir els membres de la UE en matèria energètica signant acords bilaterals (amb els governs o empreses energètiques d'Itàlia, Alemanya, Portugal) que entorpeixen una política energètica comuna europea, la idea d'una veritable actuació comuna entre els Estats Units i la UE és molt improbable. La UE importa el 25% del seu gas natural de Rússia, mentre que els Estats Units volen accedir a les reserves petrolieres del Caspi i l'Àsia Central. I, mentrestant, la Xina està negociant amb les esmentades repúbliques la construcció d'oleoductes i gasoductes que fluïrien no cap a l'oest sinó cap a l'est.

Els Estats Units compten amb unes reserves de carbó superiors a les de qualsevol altre país del món. Tant demòcrates com republicans són partidaris d'utilitzar el carbó per reduir la dependència energètica dels Estats Units. Diverses empreses i el Govern dels Estats Units inverteixen milions de dòlars en desenvolupar tecnologies que permetin un ús *net* del carbó. El president Obama també s'ha compromès a potenciar més la investigació en tecnologies *netes* per al carbó. Empreses com Chevron experimenten amb la captura i emmagatzematge subterrani de CO₂, tecnologia que evidentment també s'aplicaria a les emissions d'hidrocarburs. Ja existeixen projectes que permeten la captura i emmagatzematge de CO₂ a jaciments gairebé exhaurits de petroli i gas natural al mar del Nord, però la tecnologia per fer-ho viable comercialment requereix encara molta investigació.

Nuclear, sí o no?

La necessitat de reduir la dependència del petroli estranger i el desig de disminuir les emissions de gasos amb efecte d'hivernacle han reobert el debat sobre l'energia nuclear, tant a Europa com als Estats Units.

Als Estats Units operen en l'actualitat 104 reactors nuclears amb una capacitat generadora de 100 GW (al món n'existeixen 439 amb una capacitat de 371,7 GW). Generen el 19% de l'electricitat que consumeix el país i converteixen els Estats Units en el primer productor d'energia nuclear mundial en termes absoluts (França genera el 78% de la seva electricitat mitjançant centrals nuclears, la UE el 30%). Però als Estats Units no s'ha construït cap central nova des de 1996. Fins que els estatunidencs han acceptat, molt recentment, la necessitat d'un nou paradigma energètic, l'energia nuclear havia quedat en un segon pla. No gaudia de suport entre la població pel record de l'accident que va tenir lloc a la central de Three Mile Island el 1979. Tot i que no va causar víctimes ni posteriors efectes sobre la salut de la població local, la fugida de 43.000 curies de criptó radioactiu va provocar un fort impacte sobre l'opinió pública i va ser un dels factors que van propiciar la paralització de la

indústria nuclear als Estats Units (juntament amb els baixos preus del gas natural). També manca consens sobre la ubicació d'un cementiri per als residus radioactius. Tanmateix, la construcció de centrals nuclears de disseny més avançat (de l'anomenada tercera generació plus) a Europa –França i Finlàndia– per part de la multinacional AREVA ha revifat les esperances del *lobby* de la indústria nuclear. Les noves centrals, suposadament, es rendibilitzaran en menys anys i gaudiran de millors mesures de seguretat. Si es redueixen els costos i es garanteix la seguretat, el gran repte que mancarà serà on emmagatzemar els residus radioactius. Des de fa anys el Govern federal promou Yucca Mountain, una zona deshabitada i mig desèrtica a l'estat de Nevada com a únic cementiri de residus als Estats Units. Evidentment la població de Nevada s'hi oposa aferrissadament, i el líder del Partit Demòcrata al Senat és senador per Nevada.

Durant la presidència de George W. Bush, no solament s'ha relançat el debat sobre l'energia nuclear sinó que s'han adoptat mesures concretes per motivar les empreses del sector –General Electric-Hitachi, Westinghouse, Constellation, Duke Energy, Exelon, NuStart, Unistar Nuclear– a presentar projectes de construcció de noves centrals. S'han simplificat els tràmits administratius (mitjançant el programa Nuclear Power 2010) de manera que les empreses puguin sol·licitar i obtenir alhora una llicència de construcció i d'operació, i s'ha facilitat l'obtenció d'assegurança contra la paralització de la construcció per motius d'oposició política. La Comissió Reguladora Nuclear dels Estats Units ha rebut 23 sol·licituds per a la construcció de 34 noves centrals. Segons l'EIA, en cas de materialitzar-se la seva construcció, Estats Units afegiria 15 GW de potència generadora d'aquí al 2030.

Tanmateix, cal tenir en compte que la posició del president Obama respecte a la indústria nuclear és molt menys entusiasta que la de l'Administració Bush. Tot i que Obama mai no ha rebutjat categòricament la construcció de noves centrals, sempre ha destacat que el seu desenvolupament futur dependrà de la capacitat d'adreçar els reptes de la seguretat i de l'enterrament dels residus radioactius. Els primers mesos de la presidència d'Obama seran doncs decisius i permetran saber si els actuals plans de construcció de centrals continuen endavant o bé es frenen o, fins i tot, es paralitzen.

La posició del president Obama respecte a la indústria nuclear és molt menys entusiasta que la de l'Administració Bush

La promoció de les energies renovables

Les energies renovables i alternatives són un dels factors que poden facilitar la transició cap a un model energètic més sostenible, respectuós amb el medi ambient i independent d'altres països. L'actual model, excessivament dependent d'hidrocarburs que agreugen l'efecte d'hivernacle, les reserves dels quals no són indefinides i que cal importar, evidentment no es pot canviar de la nit al dia. Però qualsevol escenari d'un mix energètic més verd, sostenible i autosuficient per als Estats Units requereix un foment de les energies renovables.

A diferència de països europeus com Alemanya o Espanya, als Estats Units el Govern federal no ha adoptat un sistema de subvenció de les renovables que consisteix a pagar als productors d'energia eòlica o solar la diferència entre el seu cost de producció (alt) i el cost de producció d'un kW/h mitjançant una central tradicional (molt més baix). Tanmateix, malgrat l'absència d'aquestes primes a la producció a escala federal, diversos estats han implementat sistemes de subvenció. I molts estats han establert objectius per a la reducció de gasos amb efecte d'hivernacle, la generació d'energies renovables i l'augment del percentatge d'electricitat que es produirà a través de fonts renovables. Califòrnia, per exemple, s'ha fixat l'objectiu de produir el 2010 el 20% de la seva energia mitjançant fonts renovables i ha estipulat que els emissors industrials de gasos amb efecte d'hivernacle els redueixin un 25% d'aquí al 2020.

Malgrat no haver comptat amb un programa d'estímul a les energies renovables en l'àmbit federal, els inversors privats fa anys que estan apostant per les energies renovables i alternatives i altres tecnologies *netes* no energètiques que permeten la construcció d'edificis més eficients.

Als anys setanta la recerca en energies renovables era finançada bàsicament pel Govern. Els darrers anys els motors d'aquest finançament en R+D d'energies renovables són les empreses privades, els bancs i els fons de capital risc. Les inversions en energies netes van passar d'un 1% del total d'inversions dels fons de capital risc el 1999 a un 9% el 2006. Les inversions dels fons de capital en tecnologies *netes* van ser de 2.600 milions de dòlars el 2006 i els analistes preveuen que arribaran a 10.000 milions de dòlars el 2006-2009 (Pernick i Wilder, 2007).

Més enllà dels compromisos del respectius governs, països com Alemanya o Espanya han pogut adoptar models de subvenció de renovables perquè les variacions climatològiques al seu territori no són excessivament grans. Als Estats Units, en canvi, potser no serà possible subvencionar les renovables a nivell federal amb un únic model perquè, per posar un exemple, Florida té les condicions adequades per a l'energia solar però no per a l'eòlica, i la costa de Massachusetts les té per a l'eòlica però no per a la solar.

Tanmateix, el president Obama té entre les seves principals prioritats fomentar les energies renovables i l'eficiència energètica. A més dels diners del pressupost federal que hi destini, el sector privat continuarà tenint un paper destacat. Espanya, mitjançant inversions d'empreses com Iberdrola, Acciona, Gamesa i d'altres, s'ha convertit en el primer país inversor en energies renovables als Estats Units.

Segons la Cambra de Comerç dels Estats Units, es preveu que la demanda d'energia al país augmenti un 30% d'aquí al 2030. Existeix finalment un consens a la societat estatunidenca sobre la necessitat de prendre mesures per assegurar fonts energètiques sostenibles, barates, diversificades i netes que permetin el creixement de la primera potència econòmica mundial. No obstant això, no existeix un consens sobre les mesures concretes i la participació de cada font en el mix energètic. Forjar aquest consens i aplicar les corresponents mesures serà un dels grans reptes del president Obama.

Els Estats Units, com la resta de països desenvolupats, s'enfronta a una dura crisi econòmica, la durada de la qual és difícil de preveure. En aquest sentit, la conjuntura recessiva pot frenar, transitòriament, el canvi cap a un nou model energètic. El preu del petroli, per exemple, ha experimentat una davallada impressionant, i se situa en 42 dòlars el barril (12 de desembre de 2008). Però a mig i llarg termini, un cop superada la crisi, els Estats Units no tindran més remei que apostar per un model energètic més sostenible, eficient i autosuficient. ●

Nota

1. Del discurs de l'estat de la nació pronunciat pel president George W. Bush el 31 de gener de 2006. www.whitehouse.gov/stateoftheunion/2006

Referències bibliogràfiques

ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION (EIA). Departament d'Energia dels Estats Units. www.eia.doe.gov

PERNICK, Ron i WILDER, Clint. *The Clean Tech Revolution*. Nova York: Harper Collins, 2007.

US CHAMBER OF COMMERCE. *A Transition Plan for Securing America's Energy Future*. Desembre 2008. Consultable a: www.energyxxi.org/reports/Transition_Plan.pdf

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

L'economia dels Estats Units. La decadència s'accelera.
Luis de Sebastián

L'economia dels Estats Units

La decadència s'accelera

Luis de Sebastián Catedràtic Emèrit de la Universitat Ramon Llull, ESADE Business School, Barcelona

L'economia dels Estats Units és avui (octubre de 2008) un dels tòpics en les converses de qualsevol persona preocupada per les conseqüències, per a nosaltres, de la crisi financera que està vivint el país més ric del món. Jo també parlaré d'aquesta crisi. Però no m'accontentaré amb això. La crisi de l'economia als Estats Units ve de molt lluny. A principi de 2004 vaig publicar un llibre titulat *Pies de barro. La decadència de los Estados Unidos de América*, en què es descriu i s'analitzaven els components d'aquesta crisi i la dinàmica que empenyia el procés de deteriorament. Doncs bé, des de 2004 fins avui no ha millorat cap de les situacions i variables de les meves anàlisis, ni ha desaparegut cap de les causes que aleshores em semblaven que impulsaven la decadència d'aquest gran país. Més aviat han aparegut altres noves, com és la competència dels països emergents.

Aleshores escrivia: "La millor esperança per als Estats Units, i el que podria impedir que caiguessin en una nova Gran Depressió abans del final de la dècada, és que George Bush i el Partit Republicà perdessin les eleccions presidencials de 2004" (De Sebastián, 2004: 248). George Bush es va endur les eleccions (no sembla que les guanyés) el novembre de 2004 i va continuar fent una política rabiosament bèl·lica i neoliberal, que ha dut el país a un terreny lliscós molt proper a una gran depressió de dimensions mundials, i, en aquest sentit, pitjor que la de 1929-1933.

En la primera part de l'article resumiré els traços del procés de la decadència econòmica, el principi de la qual la situo durant la guerra del Vietnam i el Govern de Richard Nixon. És el principi de la fi del projecte de la "Gran Societat", que va impulsar el contradictori president Lyndon

B. Johnson, el qual va aprofundir la intervenció al Vietnam mentre tractava d'establir un "Estat de benestar" a l'europea. Aleshores va començar també l'abandonament gradual de la disciplina keynesiana, per imposar la llibertat de mercat, la desregulació financera i la relaxació de la vigilància bancària. Aquí comencen les crisis financeres de la globalització. En la segona part analitzaré la "deriva neoconservadora" –amb el modest parèntesi de la presidència de Bill Clinton–, la qual, ja en plena globalització, va afavorir l'expansió de les multinacionals industrials i financeres arreu del món amb detriment del benestar dels treballadors i de la classe mitjana estatunidenca. Finalment, exposaré les meves opinions sobre aquesta crisi, com un resultat *cantat*, predeterminat i lògic d'una política econòmica dirigida a la creació de riquesa per a les elits dominants al país.

L'inici de la decadència

Crec que el punt més alt de l'economia dels Estats Units, tant en termes absoluts com relatius a les altres economies del món, es va assolir a mitjan anys seixanta, entre 1964 i 1966, aproximadament. És el període en què John Kenneth Galbraith va publicar *The Affluent Society* (La societat opulenta). L'època d'esplendor es caracteritza per la plena vigència del "somni americà", que es podria formular com es va fer popular aleshores: "el fill de l'obrer serà enginyer i el nét, propietari de la fàbrica". El somni es basava en una mobilitat social imparabile, gràcies a sous creixents en termes de poder adquisitiu real (que anomenarem salaris reals); la inno-

vació de productes; l'adopció de noves tecnologies i formes d'organitzar el treball, que van augmentar la productivitat d'aquest; l'extensió de l'educació secundària i universitària; una ràpida urbanització i la construcció d'una densa xarxa de carreteres interestatals, que donava a la força de treball la possibilitat d'una gran mobilitat i flexibilitat per trobar feines ben remunerades en qualsevol lloc del gran continent. La mitjana dels ingressos setmanals –en activitats no agrícoles– mesurats en dòlars constants de 1982, van pujar sense parar des de 202,58 dòlars el 1949 a 315,44 el 1972 (un creixement acumulat del 40%). Arran de 1976 començarien a declinar.

Totes aquestes millores passaven en un entorn de baixa inflació, tipus de canvi fixos, fortalesa del dòlar, expansió de les exportacions i l'inici de la conversió de les grans empreses en multinacionals. En aquesta època es van començar a desenvolupar les institucions de l'Estat de benestar: Seguretat Social –que als Estats Units només inclou el sistema de pensions– establerta per llei el 1939 i reformada el 1965; *Medicare* (1965), assegurança mèdica generosa per als més grans de 65 anys; *Medicaid*, programa convertit en llei també el 1965, per a l'atenció mèdica dels pobres i discapacitats; el salari mínim, establert a escala nacional per la llei de 1938, i revisada regularment als anys seixanta. El desenvolupament d'aquestes mesures fou promogut, acompanyat i protegit pel pròsper sindicalisme de l'època, el qual, sense constituir un exemple de transparència i honradesa, pressionava els governs demòcrates per continuar amb la construcció de l'Estat de benestar. Fins aleshores tot anava cap amunt.

Les despeses ocasionades per la guerra del Vietnam van generar un punt d'inflexió en la corba de la prosperitat. A partir de 1968 la monetització del deute públic (creació de diner) va acabar amb l'estabilitat de preus. A començament dels setanta la taxa d'inflació era del 3% anual que, sense ser molt, representava gairebé el doble de la mitjana durant els anys seixanta. Amb això, el Sistema Monetari establert a Bretton Woods trontollava. El 1971, les principals monedes van deixar de fixar els tipus de canvi i van adoptar la flotació¹. El 1973, Nixon “tanca la finestreta de l'or”, és a dir, el dòlar deixa de ser convertible amb l'or (ho havia estat des de 1870). L'or és definitivament desmonetitzat. Aquell mateix any, la pujada de preus del petroli i l'embargament després de la guerra del Yom Kippur va dur el caos als automobilistes i, per tant, a l'*American way of life*.

A causa d'aquests canvis dramàtics, durant els anys setanta es produeix una *revolució cultural* en el pensament econòmic. Després de donar la culpa de la crisi al keynesianisme, principalment a la política fiscal, es proposa com a alternativa una gestió econòmica mínima i més llibertat en els mercats. A les facultats d'economia es posa de moda la teoria de “les expectatives racionals”, la qual, amb un excés de matemàtiques, conclou que les autoritats sempre fracassen en els seus intents d'intervenir en l'economia, perquè els agents econòmics endevinen les seves intencions i prenen mesures defensives, canviant els termes del problema –una espècie de “prin-

cipi d'indeterminació” de Heisenberg, aplicat a l'economia. És una de les diferents maneres de demanar llibertat en els mercats, reduir el paper del Govern, imposar una regla fixa al creixement monetari –el “pilot automàtic” de Milton Friedman– i tot es resumeix amb l'aforisme: “L'Estat no és la solució; l'Estat és el problema”, que Ronald Reagan esgrimiria com a crit de batalla contra la gestió macroeconòmica tradicional, que s'havia seguit durant la guerra i en els següents trenta anys de prosperitat mai abans assolida per la nació –i que ell utilitzaria per treure l'economia de la recessió.

Trenta anys de decadència econòmica

Des de final dels seixanta, el procés de decadència econòmica s'accelera, amb alts i baixos, evidentment, però amb una tendència clara. El dèficit del compte corrent, el dèficit fiscal, la quantitat i qualitat de la feina, i, sobretot, l'estancament dels ingressos reals de la majoria dels ciutadans estatunidencs són els elements essencials de la decadència. S'hi afegeix l'escassetat de despesa en infraestructures, educació, salut, manteniment dels boscos i finançament dels estats més pobres. I, d'altra banda, un augment d'una despesa militar irracional, inútil i excessiva.

A la figura 1 es mostra l'evolució de la balança de compte corrent del començament de segle ençà. La formen quatre balances parcials: la de comerç de mercaderies, serveis, rendes de la inversió i transferències unilaterals. Les balances de serveis i de rendes són positives. Les altres, sobretot la balança comercial, enregistra un enorme dèficit des de principi dels anys vuitanta.

A mitjan 2008, el dèficit era d'uns 200.000 milions de dòlars. Aquest dèficit era degut gairebé per complet al dèficit comercial, és a dir, la diferència entre les exportacions i les importacions de mercaderies. Un dèficit comercial tan gran delata dues coses: la pèrdua de competitivitat internacional,

**El somni americà es
redueix a una versió
mínima i vicària,
quan només uns pocs
privilegiats aconseguen
fer-se milionaris amb una
combinació de bona vista
per als negocis, bons
padres polítics i bona sort**

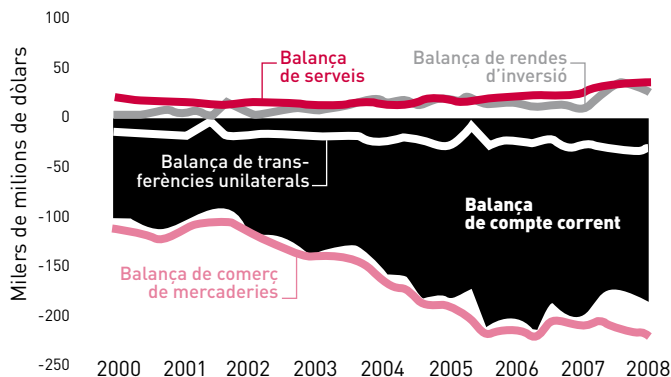
respecte d'altres països, i la deslocalització de milers d'empreses estatunidenques a països amb costos de producció menors. La deslocalització pressiona a la baixa els salaris del treball no qualificat, i algun qualificat també. El dèficit té dues conseqüències importants. En primer lloc, el debilitament estructural del dòlar (que perd valor enfront de la moneda de la Unió Monetària Europea –l'euro– els països de la qual enregistren en conjunt –amb la notable excepció d'Espanya– un superàvit en compte corrent). I el que és pitjor, la dependència del finançament extern, que ha arribat a límits extrems. Un país que necessita de l'exterior 3.000 milions de dòlars diaris per finançar el seu dèficit de compte corrent és un país dèbil, sobretot si aquest flux respon a la venda a l'exterior de títols de deute del Tresor. En definitiva, es finança el dèficit amb endeutament exterior. Com deia l'escriptor Gore Vidal: “El 16 de setembre de 1985, quan el Departament de Comerç va anunciar que els Estats Units s'havien convertit en una nació deutora, l'Imperi Americà va morir. L'Imperi tenia setanta-dos anys i havia tingut mala salut des de 1968. Com la majoria dels imperis moderns, el nostre descansava no tant en la força militar com en la superioritat econòmica” (Vidal, 1994: 1.005).

La figura 2 il·lustra la situació financera dels Estats Units respecte a la resta del món. Al gràfic apareixen: el total d'actius estatunidencs –d'empreses i del Govern– en mans d'estrangers, inclosos els bons del tresor i altres títols de deute públic. El que crida més l'atenció és el creixement accelerat d'aquesta variable els últims anys. De dos bilions de dòlars el 1989, es va passar a set bilions el 1999 i a 20 bilions el 2007 (l'última dada disponible), deu vegades el nivell de 1989. Reflecteix, en certa manera, la creixent apropiació per part d'estrangers d'una part considerable de l'economia estatunidenca. En segon lloc, s'aprecia l'enorme expansió de la propietat estatunidenca d'actius estrangers, fet que reflecteix tant la deslocalització d'empreses i altres aspectes de la inversió directa a l'estranger com la inversió de cartera en actius financers estrangers. Finalment, el saldo o diferència entre les dues quantitats deixa els Estats Units com a deutor net a l'estranger en prop de tres bilions de dòlars. A aquesta situació fa referència l'escriptor Gore Vidal en la cita anterior.

El pitjor d'aquesta evolució per al poble estatunidenc és que el somni americà es va esfumant a marxes forçades. El somni es es redueix a una versió mínima i vicària, quan només uns pocs privilegiats aconsegueixen fer-se milionaris amb una combinació de bona vista per als negocis, bons padrins polítics i bona sort. Aquestes poques històries d'èxit són suficients per continuar mantenint el discurs que als Estats Units qualsevol persona pot fer-se rica si treballa bé i administra amb cura el que ha guanyat. La realitat per a la majoria, almenys el 80% de la població, és ben diferent.

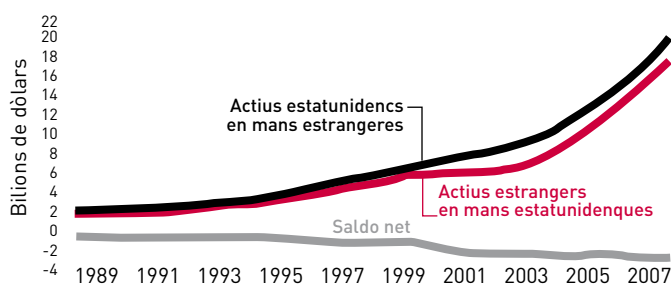
La figura 3 ens dona una idea de l'estancament de poder de compra de la majoria de la població. En aquest gràfic es representa l'evolució entre 1993 i 2006 de la mediana –el punt mig de la distribució– de l'ingrés monetari anual masculí en termes reals en dòlars de 2006. És a dir, es descompten els

Figura 1. Evolució de la balança de compte corrent (2000-2008)

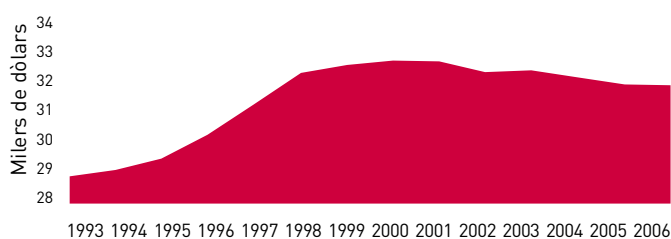
Elaboració pròpia. Font: U.S. Bureau of Economic Analysis

Figura 2. Evolució de la inversió internacional als Estats Units (1989-2007)

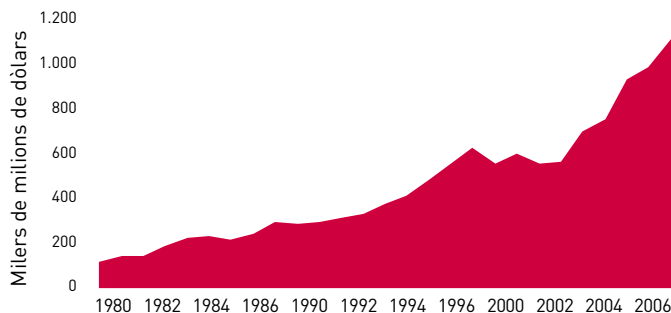
Elaboració pròpia. Font: U.S. Bureau of Economic Analysis

Figura 3. Evolució de la mediana de l'ingrés anual masculí en termes reals (1993-2006)

Elaboració pròpia. *Economic Report of the President 2008*. Washington: Govern dels Estats Units, 2008

Figura 4. Evolució dels beneficis empresarials després d'impostos (1980-2006)

Elaboració pròpia. *Economic Report of the President 2008*. Washington: Govern dels Estats Units, 2008

efectes de la inflació; són, per tant, quantitats equivalents i comparables. Es distingeixen tres períodes: de 1993 a 1998 l'ingrés augmenta raonablement; de 1998 a 2000 augmenta poc; i des de 2000 comença a baixar fins a 2006, l'última estadística disponible. Tenim bones raons per pensar que el 2007 i el 2008 no va augmentar gens. És a dir, de començament de segle ençà, mentre l'1% de la població veia com augmentaven ràpidament els seus ingressos reals –de l'11,5% del PIB el 1990 al 17,5% el 2006–, els de la majoria de la població no augmentaven gens i, fins i tot, baixaven².

La mala distribució de l'ingrés i de la riquesa és quelcom que preocupa molt la majoria dels estatunidencs. Segons una enquesta de l'Institut Gallup, que cita *The Economist*, prop del 70% dels estatunidencs creuen que la riquesa del país s'hauria de repartir més equitativament. De fet, el repartiment és molt més desigual del que la majoria dels ciutadans dels Estats Units pensa. Cada vegada se sembla més a les societats duals típiques dels països en vies de desenvolupament o, com escrivia Paul Krugman, a una autèntica plutocràcia, és a dir, un govern dels rics i per als rics³. La figura 4 il·lustra el creixement dels beneficis de les empreses després de pagar impostos entre 1980 i 2006. El perfil del gràfic ho diu tot.

Malestar social

Diverses estadístiques reflecteixen el neguit i el malestar dels ciutadans estatunidencs, encara abans de la present crisi financera. Els preus dels combustibles i dels aliments han elevat la inflació al 5%, una taxa més gran que la vigent el 1992, quan els votants van expulsar Bush pare de la presidència. Els salaris reals continuen baixant, sotmesos a la competència de salaris més baixos en molts països emergents (Mèxic i Xina, entre altres), ja sigui a través del comerç internacional, o per la deslocalització de les empreses. Els obrers, poc sindicalitzats –només un 10% de la força de treball ho està– viuen tement l'atur i la pèrdua d'assegurança mèdica que comporta l'ocupació a les grans empreses. Molts comptaven amb el valor en el mercat del seu habitatge, com un actiu en el qual confiar per a “un dia de pluja” (com diuen els nord-americans). Però els preus dels habitatges han baixat molt, i s'ha perdut en part el valor d'aquell actiu. Ha passat el mateix amb el valor dels fons de pensions privats i les accions. La deflació dels actius i la inflació dels béns i serveis crea una situació de precarietat i descontentament amenaçadora.

El malestar procedeix en bona part del sentiment que els individus han esdevingut més vulnerables. L'educació superior s'ha encarit per a la classe mitjana. El costós i ineficient sistema de salut és quelcom que preocupa molt aquesta sofrida classe pressionada per la globalització. A la pèrdua de llocs de treball ben pagats se suma la pèrdua de l'assegurança mèdica que subministra l'empresa, fet que provoca que els treballadors es vegin abocats a comprar una assegurança

mèdica, i que ja ha dut a la fallida moltes famílies. Com l'educació i la salut, altres béns públics –carreteres, ponts, dics (hem de recordar Nova Orleans), boscos i biblioteques públiques– s'han deteriorat per manca de noves inversions i per la manca d'una despesa apropiada en manteniment. Els béns públics conformen el nivell de vida i el benestar de la mateixa manera que els ingressos individuals. La situació dels béns públics als Estats Units és totalment indigna d'un país tan ric, i només s'explica per la existència d'una preocupació desmesurada per crear riquesa individual.

La foguera de les vanitats

Tots els aspectes de la decadència econòmica han anat confluïnt en aquesta fira de les vanitats, on es fabricaven bombolles a mansalva: immobiliària, accionarial, hipotecària, derivativa, cèdules d'això i d'allò, cobertures, etc. Fins que la fira s'ha transformat en una foguera, on s'han cremat –figurativament, clar– algunes de les estrelles més vanes: els bancs d'inversió.

En les dues últimes dècades han desaparegut –o s'han comprat– una sèrie de bancs d'inversió, els abanderats del neoliberalisme financer: Barings, SG Warburg, JPMorgan, Bear Sterns, Lehman Brothers, Merry Lynch, i sembla que Goldman Sachs també va tenir problemes. Als Estats Units, els bancs d'inversió són diferents dels bancs comercials normals, que agafen dipòsits, donen préstecs i res més. Aquests no fan hipoteques, ni poden vendre accions o col·locar emissions de bons, funcions reservades a la banca d'inversió, ni fer assegurances, que és una tasca de les asseguradores. A Amèrica no es coneix la “banca universal”, com la nostra, que fa de tot, fins i tot regala vaixelles i bicicletes.

La separació de funcions és fruit de la Llei Glass-Steagall de 1933, que es va donar en plena Gran Depressió per salvar centenars d'institucions financeres, que es dedicaven a tot tipus d'activitats i acumulaven riscos enormes amb perjudici dels dipositants. Els bancs comercials van ser regulats d'una manera molt estricta per a la protecció dels dipositants. Es va fundar la Corporació Federal d'Assegurança de Dipòsits (FDIC) per assegurar –fins a 100.000 dòlars per a cada compte– els dipòsits dels clients.

Els bancs d'inversió, en canvi, no estaven sotmesos a una regulació semblant. Com no rebien dipòsits dels ciutadans, el Govern no estava preocupat per la solvència d'aquests amb els dipositants. Molt aviat els bancs d'inversió van començar a agafar volum i les seves operacions van créixer en varietat i quantitat. Se suposava, implícitament, que aquests bancs es regulaven a si mateixos; que coneixien els riscos de les seves inversions millor que ningú, i que, pel que s'hi jugaven, no s'emboïcarien en negocis que els donés pèrdues.

L'interès propi es va convertir així en regla i instrument de regulació de la banca d'inversions. Aquests bancs han gaudit de 30 anys de llibertat i prosperitat. Les grans empreses de Wall Street van anar comprant petites institucions

mercantils de Londres, Hong Kong, Sydney, Buenos Aires i aviat van esdevenir l'instrument preferit de la internacionalització del capital. Han regnat en les finances de forma sobirana, sense intervencions dels governs, autoregulats. Fins que s'han estavellat.

El 16 de setembre de 2008, el *Financial Times* publicava en el seu editorial: “El món no s’ha acabat. L’economia internacional encara no ha col·lapsat. Però una cosa és ara molt clara: el sistema bancari com l’hem conegut ha fallat”.

I també el sistema financer mogut per l’avarícia, neoliberal i autoregulat. D’ara endavant, el sistema financer americà i el seu funcionament en el món hauran de ser –i serà– d’una altra manera. S’imposa la regulació, almenys tan estricta com la que Glass-Steagall va imposar a la banca tradicional. Paul Krugman es pregunta: “Si els bancs d’inversió són salvats com si fossin bancs comercials, per què no són regulats com els bancs comercials?”. L’argument és contundent. La regulació ha de dur la solució al caos present creat per l’avarícia desmesurada i impedir que es torni a repetir. Esperem que els polítics i els financers que manen als Estats Units s’adonin que, per la credibilitat bàsica del sistema financer i per la justícia social més elemental, cal una política de control de riscos que, en ser bona per a ells, ho sigui, per descomptat, per a tota la societat.

Conclusió

En una carta al director del *New York Times* del 24 de setembre de 2008, Glenn Hendler, lector de la publicació, escriu: “Espero que haguem après almenys una lliçó de l’actual crisi financera i de la idea que una enorme operació de salvament és imprescindible. La lliçó és que, d’ara endavant, s’hauria de tenir en compte qualsevol que ens digui que creu en el ‘mercat lliure’ amb la mateixa actitud que reservàrem per a un adult que ens digui que creu en el ‘ratolí Pérez’ (*tooth fairy*). El sector financer ha estat durant molt de temps un paradís per a una activitat econòmica molt mal regulada.

Una solució permanent a la situació actual ha d’abjurar de la ideologia del mercat lliure i reconèixer que el llarg experiment d’una regulació laxa, sense un compliment seriós, ha estat un fracàs. Només aleshores el Congrés podrà avaluar si una despesa de 700.000 milions de dòlars salvarà la nació en comptes de, simplement, rescatar Wall Street”.

No puc afegir gairebé res més. Crec que després d’aquesta crisi hi haurà canvis importants –tot i que no substancials, evidentment– en la conducció econòmica dels Estats Units per part del Govern federal. La pèrdua de prestigi i confiança, que ha suposat la crisi al país líder en un món multipolar, ha estat enorme. Molt pitjor que durant la crisi de 1929-1934. A partir d’ara, els Estats Units hauran de comptar no solament amb la resposta dels seus ciutadans a la crisi, sinó amb la reacció de tots els països del món, alguns dels quals han hagut d’acudir al salvament del seu sistema financer. Els Estats Units ja no són el que eren, ni tindran el respecte i la confiança que tenien. Serà interessant veure on ens duen aquests canvis. ●

Notes

1. N. de l’ed.: Situació en la qual la paritat d’una moneda respecte a d’altres és deixada lliure a les forces del mercat (*Gran diccionari de la llengua catalana*).
2. “Unhappy America”. *The Economist*. (Juliol-agost 2008). P. 49.
3. KRUGMAN, Paul. “Plutocracy and Politics”. *The New York Times*. 14 de juny de 2002.

Referències bibliogràfiques

- DE SEBASTIÁN, Luis. *Pies de barro. La decadencia de los Estados Unidos de América*. Barcelona: Ediciones Península, 2004.
- VIDAL, Gore. “The day the American Empire run out of gas”. *United States: Essays 1952-1992*. Nova York: Abacus, 1994.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

El *soft power* estatunidenc. El llarg camí cap al poder intel·ligent.
Marc Pérez i Oriol Farrés

El *soft power* estatunidenc

El llarg camí cap al poder intel·ligent

Marc Pérez Responsable de Comunicació i Premsa, Fundació CIDOB

Oriol Farrés Coordinador de l'*Anuario Asia Pacífico*, Casa Àsia, Fundació CIDOB i Real Instituto Elcano

“Parla suaument i porta un garrot. Així arribaràs lluny”

*Proverbi favorit de Theodore Roosevelt,
president dels Estats Units (1901-1909)*

“La batalla perfecta és aquella que es guanya sense combatre”

*Sun Tzu, “L’Art de la Guerra”, citat a
Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century*

“La pel·lícula s’ha classificat com el medi més alt de difusió de la intel·ligència pública i, en parlar una llengua universal, es presta de forma important a la presentació dels plans i els propòsits dels Estats Units”

Woodrow Wilson, president dels Estats Units (1913-1921)

El terme *soft power* (poder tou), encunyat el 1990 pel professor Joseph Nye, es refereix a la capacitat d’un actor d’atraure altres actors cap als seus propis postulats mitjançant mètodes subtils com la seducció o la persuasió. Partint de la definició de *poder* com la capacitat d’influenciar en els objectius dels altres per tal que s’avinquin amb els nostres, Nye va definir també, i en contraposició a l’anterior, un *hard power* (poder dur), el qual, a través d’accions militars i mesures econòmiques –l’estratègia del “pal i la pastanaga”– és capaç de condicionar l’acció dels altres estats per tal que canviïn la seva postura sobre una qüestió determinada. Segons paraules de Nye, es tracta del “poder de comandament” (Nye, 1990).

Lluny de l’ús d’accions militars i acords comercials, els recursos a l’abast dels actors que promouen el poder tou són bàsicament de caràcter cultural o simbòlic, i generen una reacció empàtica en els altres actors, els quals tendeixen a identificar-se amb els valors que els transmet l’emissor.

La dimensió pública i privada del poder tou

Una vegada definides ambdues tipologies de poder, ens centrarem en el poder tou i, en particular, en aquell que han estat capaços de projectar els Estats Units; l’ascens d’aquest país al lideratge mundial s’ha produït paral·lelament a l’auge de noves i potents tecnologies de la informació i la comunicació, fet que ha atorgat al poder tou un paper creixent. Probablement, això ha estat, en gran part, a causa d’una etapa prolongada de convivència pacífica entre les potències mundials.

En analitzar els instruments generadors del poder tou, convé assenyalar que alguns són de titularitat pública –en mans del Govern o altres organismes oficials– mentre que altres sorgeixen de la societat civil. Cal tenir en compte que els interessos d’ambdós actors no sempre convergeixen.

La diplomàcia pública com a poder tou. Seguint amb les observacions de Nye, podem establir com a principals instruments de poder tou de caràcter oficial la diplomàcia pública (que inclou les cada vegada més actives institucions de promoció cultural i turística a l’estranger, com també l’ensenyament de l’idioma) o bé les emissions públiques en mitjans de comunicació, alguns programes oficials d’intercanvi educatiu, l’assistència al desenvolupament i les ajudes a la reconstrucció després d’una catàstrofe, com també les maniobres militars conjuntes i altres iniciatives d’intercanvi en aquest àmbit. També ha estat un element de poder tou important la participació en les principals organitzacions internacionals, com Nacions Unides i les aparegudes del sistema de Bretton Woods. No obstant això, el grau de poder tou que

els Estats Units han obtingut d'aquestes ha depès del context internacional i de com aquest afectava la seva pròpia agenda internacional. Algunes vegades, els Estats Units han exercit el seu *domini* en aquestes organitzacions, quelcom molt diferent d'exercir la seva *autoritat*.

L'explotació d'aquest tipus de recursos per part de les autoritats públiques estatunidenques s'ha realitzat amb irregularitat, alternant fases de cert absentisme internacional amb altres de més intervenció. En ocasions, han estat intervencions que han gaudit d'una gran popularitat entre un ampli nombre de països, justificades amb criteris com la defensa de la llibertat, la justícia i altres valors compartits pels aliats.

Mai abans no havia estat tan necessari per als Estats Units treure el màxim profit al seu poder tou, atractiu, no solament els governs dels altres estats, sinó, i més important encara, les seves societats civils. Un document de la Brookings Institution identifica quatre factors que atorguen al poder tou un paper central per al futur dels Estats Units: la proliferació dels règims democràtics, que obliga a tenir el suport no solament dels governs sinó també dels votants que els donen suport lliurement; el caràcter transnacional de les amenaces (com les pandèmies, el canvi climàtic, el

tràfic il·legal de mercaderies, etc.); la lluita de valors, ideologies i creences que competeixen per imposar la seva visió de la societat (com el fonamentalisme religiós); i la impossibilitat de fer front als nous reptes exclusivament amb la força militar (que pot, fins i tot, augmentar els suports cap als seus enemics) (Lord, 2008).

Actualment, es pot afirmar que els Estats Units no extreuen tot el poder que podrien al seu enorme potencial internacional com a líder d'una àmplia coalició de països amb objectius i interessos compartits. Fins ara —és possible que això canviï en un futur—, els Estats Units han renunciat al seu paper de principal proveïdor de Béns Públics Mundials, com les mesures contra el canvi climàtic, la creació d'un Tribunal Penal Internacional, o l'ajuda al desenvolupament internacional, entre altres.

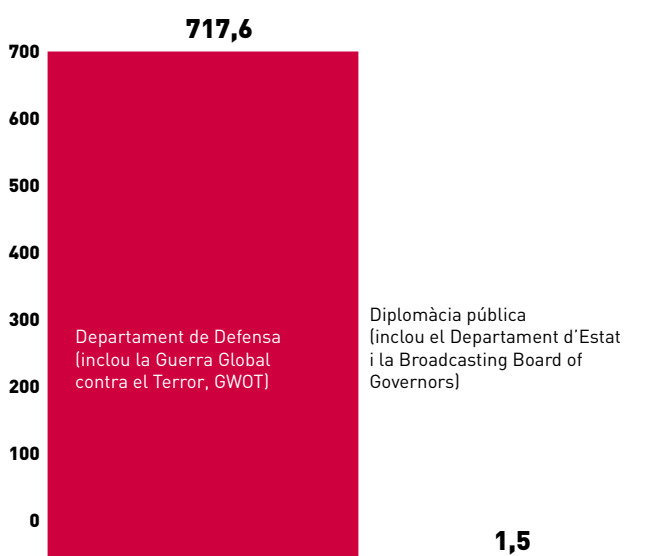
La dimensió privada del poder tou. El poder tou conté, a més d'altres valuoses aportacions, la d'haver estat capaç de recollir de manera sintètica i clara el que constitueix una de les tendències dels últims anys: el paper creixent de la comunicació i l'opinió pública com a factor que cal tenir en compte a l'hora de calibrar el poder i influència d'un Estat. Aquí rau la importància dels mitjans de comunicació i els grups empresarials que els dirigeixen. La globalització, impulsada i suportada per les noves tecnologies de la informació i la comunicació, ha dotat alguns actors de la societat civil de la capacitat de superar fàcilment els límits de l'Estat i tenir repercussió més enllà de les seves fronteres. A cada progrés tecnològic, nous actors s'han sumat al procés, influïnt, amb les seves actituds i productes, en la imatge del seu país a l'exterior.

En aquesta anàlisi atendrem diversos actors i àmbits que, de manera significativa, han estat generadors de poder tou estatunidenc des de la societat civil.

La universitat. Princeton, Harvard, Georgetown, Yale, Stanford, Berkeley o el Massachussets Institute of Technology (MIT) són algunes de les universitats més prestigioses del món. Les seves aules han acollit i acullen reconeguts professors i experts en diferents matèries, com també alumnes d'arreu del món disposats a ocupar llocs de rellevància i lideratge en els seus respectius països. Gràcies a una estructura basada en beques i fons privats d'inversió i mecenatge, la influència (valors i ideologia) que desenvolupen en la resta del món crea una visió estatunidenca del món, és a dir, de democràcia liberal i lliure mercat.

Existeix també un segon factor relacionat amb les universitats i el seu paper com a motors de la investigació i el desenvolupament de noves tecnologies, un camp en què els Estats Units són líders mundials. No solament han aconseguit liderar el seu mercat en la resta del món —amb un vincle molt intens entre universitat i empresa—, sinó que, les seves utilitats (com, per exemple, Internet) formen part de la nostra forma de relacionar-nos amb la informació i el nostre entorn.

Figura 1. Pressupostos del Govern dels Estats Units (2007) (en milers de milions de dòlars)

Font: *Some positive signs for U.S. Image*. Pew Global Attitudes Survey. Juny de 2008.

Figura 2. Recursos econòmics i humans i presència internacional de diversos actors (2007)

Actor	Pressupost (milions de dòlars)	Empleats	Presència mundial (països)
Departament d'Estat	9.500	15.500	180
Coca-Cola	28.900	90.500	200
Citigroup	81.700	275.000	100

Font: *Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century*. Brookings Institution. Novembre de 2008.

L'empresa transnacional. De la mà del desenvolupament econòmic i l'exportació dels valors estatunidencs, s'ha produït també, i des de fa temps, una expansió comercial que va apostar des de sempre per la promoció d'un model econòmic, amb implicacions polítiques. Generalment, els Estats Units han estat el motor principal del tàndem lliure mercat-democràcia liberal, uns valors dels quals n'ha defensat la implantació arreu del món, des de la seva posició de líder del *món lliure*, un qualificatiu que, dit sigui de pas, tots els presidents d'Estats Units accepten amb el càrrec.

L'obertura política que suposa l'adopció d'aquests valors ha comportat el desembarcament d'empreses estatunidenques disposades a abastar els nous mercats. Propulsades per un enorme mercat intern han sorgit grans empreses amb capacitat per traspasar les fronteres. Gegants com McDonald's, Boeing, Wall-Mart, Ford, General Motors, IBM, Hewlett-Packard, Microsoft, Apple o Google representen importants afluents al cabdal de poder tou dels Estats Units en mans privades, encarnant en si mateixes els valors de la globalització i el lliure mercat. Com a paladins (voluntaris o no) de la globalització, i de l'encarnació d'aquests valors, algunes d'aquestes transna-

Grans empreses amb capacitat per traspasar fronteres representen importants afluents al cabdal de poder tou dels Estats Units en mans privades, encarnant en si mateixes els valors de la globalització i el lliure mercat

cionals representen per als "perdedors de la globalització", un objectiu sobre el qual llançar les seves protestes.

Els nuclis de pensament o *think tanks*. Els *think tank* són centres d'investigació i pensament dedicats a la interpretació dels fenòmens que es produeixen arreu del món, amb la capacitat de brindar reflexió i alternatives polítiques als organismes oficials. En ple auge durant els anys noranta, els *think tank* han internacionalitzat la seva activitat de la mà de les dinàmiques de la globalització, augmentant així la seva capacitat d'influència. Els més rellevants d'aquests es troben entorn dels nuclis de decisió política més podero-

sos. Un estudi de principi de 2008 situa als Estats Units el 38% de tots els *think tanks* existents al món i, sens dubte, la majoria dels més influents. Alguns dels més destacats són el Council of Foreign Relations (CFR), la Brookings Institution, el Center for Strategic and International Studies (CSIS) o la RAND Corporation, tot i que el seu grau d'influència sobre l'Administració estatunidenca depèn del context. Amb l'Administració Bush, van destacar l'American Enterprise Institute (AEI) i l'Heritage Foundation, de caire marcadament neoconservador.

Els mitjans de comunicació d'abast mundial. Els mitjans de comunicació dels Estats Units, generadors d'opinió i amb un gran impacte sobre l'opinió pública, han aconseguit crear una xarxa de cobertura mundial, que no es dedica només a cobrir notícies sinó que, a més, les distribueix a molts altres mitjans. Ser el primer en generar informació atorga l'enorme poder d'escollir no solament la quantitat i qualitat de la matèria primera informativa, sinó també d'escollir quins temes passen davant els ulls de l'opinió pública internacional. L'aparició de la cadena de televisió de notícies CNN, o l'expansió a Internet de mitjans

impresos com *The Washington Post* o *The New York Times*, han tingut un pes enorme en la concepció d'una opinió pública mundial. A la vegada, malgrat el caràcter privat d'aquests grans emporis de la comunicació, els poders públics han generat en alguns casos una relació simbiòtica per tenir cert control sobre el cicle de notícies. A canvi, els mitjans han tingut accés privilegiat als esdeveniments d'interès mundial, com es va fer patent a partir de l'Operació Tempesta del Desert de 1991 a l'Iraq.

Productes culturals de masses. Des de les revolucions musicals fins als esdeveniments esportius, existeixen multitud d'exemples de fenòmens culturals que han influenciat de forma determinant en

els gustos i la identificació de persones amb productes típicament estatunidencs. No obstant això, si existeix un element per damunt dels altres que durant tot el segle XX ha estat exemple del concepte del poder tou, aquest ha estat Hollywood i la indústria cinematogràfica apareguda entorn dels grans estudis i les seves estrelles.

A principi del segle passat, Hollywood tenia un producte universal: les pel·lícules mudes. De fàcil comprensió i amb situacions molt visuals –baralles, pallassades i flirteigs– els subtítols afegien alguna explicació quan calia. La incipient indústria californiana, en comprovar la força del producte, es va disposar a vendre'l a l'estranger. Els governs europeus es van adonar del potencial de les pel·lícules i, tement la seva influència sobre les *tradicions* econòmiques, polítiques i culturals, van establir restriccions a la seva importació. Amb l'argument subministrat pels estudis de Hollywood que les pel·lícules eren un mitjà potent de promoure la imatge nacional a l'estranger, el president Woodrow Wilson va crear el Foreign Film Service (1917). Era l'inici del que ha constituït el poder tou per excel·lència i una eina poderosa d'exportació dels valors americans. En ser molt més accessibles que els llibres, les pel·lícules van donar als cineastes

evident durant la Segona Guerra Mundial com una indústria patriòtica– i possiblement de manera més subtil a partir d'aleshores.

A les darreres dècades s'observa una nova i potent indústria audiovisual, la producció de sèries de televisió, que substitueix el monopoli de Hollywood en la producció de continguts culturals de consum de masses. Encara que caldria aprofundir per determinar l'abast del fenomen, el caràcter prolongat en el temps de les emissions i el caràcter fidelitzador sobre els espectadors atorga als seus creadors un mitjà modulable i reiteratiu de traslladar un missatge i esdevé, per tant, una eina de gran valor per a la difusió de valors a l'estil de com ho va ser en el seu moment el cine. De manera paradigmàtica, podem parlar de la sèrie *The West Wing* (L'Ala Oest de la Casa Blanca) com un fenomen de masses (als Estats Units i a l'exterior) que reproduceix una imatge idealitzada i amable de la presidència i l'exercici del poder dins i fora del país. La clau del producte és, sens dubte, la seva enorme qualitat i la tensió dramàtica que el fan atractiu per a un públic ampli. Conté, tanmateix, un enorme component endolcidor de la realitat que, consumit en dosis

un poder sense precedents per (re)presentar davant les persones el món que les envoltava. La seva influència ha anat augmentant amb la televisió i amb les grans distribuïdores, que controlen les sales de cine i els canals de televisió. Els Estats Units es van convertir en la terra del *súper*: la *superpotència* va generar una *superindústria*, capaç de posar en marxa les *superproduccions* cinematogràfiques que van fer gran el cine. Ningú no va ser capaç d'igualar la capacitat de Hollywood per recrear magnífics escenaris que, sumada a l'atracció (quan no creació) de creadors i estrelles, va generar pràcticament un monopoli, que, aquesta vegada sí, va servir en molts casos als interessos de l'Estat –de manera

freqüents i en la comoditat de la llar, es digereix sense massa reserves.

Paral·lelament, existeix una important *contracultura* estatunidenc, que critica durament els estereotips que els Estats Units pretenen projectar de si mateixos a la resta del món. Cada vegada més atractiva, aquesta *contracultura* ha trobat en el cinema independent un discurs alternatiu al “somni americà” que ha calat a l'exterior i que pot alternar-se amb el discurs oficial. En el camp de les sèries de televisió, només cal pensar en l'èxit de *The Simpsons* i productes similars, que tenen una alta càrrega de crítica social i política.

La subtil mística del poder tou

És indubtable que, des de l'antiguitat, les potències han generat un important magnetisme entre, no solament els altres estats del sistema internacional que anhelien disposar d'un marge similar de maniobra, sinó també entre els mateixos estats sotmesos al seu control, que, de vegades, han vist en el poder i el domini sofert un element d'atracció-repulsió.

Això mateix és vàlid per a la relació dels Estats Units amb la resta del món. D'una banda, l'enorme creativitat de la seva societat o la capacitat de marcar les tendències globals i donar forma a la modernitat global, com també la seva capacitat de modulació i imposició de les qüestions internacionals generen admiració. De l'altra, i exactament pels mateixos motius, és també la llavor d'un fort sentiment *antiamericà*, inextricable de l'anterior, i que és la prova de l'impacte real del poder tou sobre les societats del sistema internacional. Com podem observar a la figura 3, gairebé la totalitat dels enquestats perceben clarament la influència dels Estats Units sobre el seu país. Llevat d'algunes excepcions (Índia, Nigèria i Sud-àfrica), la resta dels enquestats percep aquesta influència com a negativa.

Guanyà el que va romandre dempeus

Un moment crucial per a la sistematització del poder tou dels Estats Units fou, després de la Segona Guerra Mundial, l'entrada en un sistema internacional bipolar. El poder dur va tocar sostre i es va entrar en un *impasse* durant el qual la Destrucció Mútua Asseguradora desaconsellava enfrontaments militars. El combat de poder tou (sustentat bàsicament en la propaganda) es va produir en els estadis olímpics, les sales de concerts i l'espai exterior, encara que les escaramusses de poder dur continuaven, informalment, sota bandera de règims propers o organitzacions internacionals, com a Corea o Vietnam. El col·lapse del bloc comunista i el final de la Guerra Freda va decantar la balança en favor del model de democràcia liberal i de mercat promogut pels Estats Units i els seus aliats occidentals. Van guanyar nova força les "onades de democratització" que prometien instaurar un règim democràtic i de lliure mercat sobre les cendres dels antics règims socialistes. Ningú no posava en dubte l'hegemonia dels Estats Units en el terreny del poder dur, i molt pocs ho feien en el terreny del poder tou, malgrat l'aparició de veritables campions del poder tou com el Japó, capaç de crear en pocs anys una marca-país d'enorme atractiu. Alguns parlaven ja de l'aparició de la *hiperpotència* estatunidenca. No obstant això, la distensió de les dinàmiques de la Guerra Freda va alliberar altres forces reprimides que, davant la perspectiva de reestructuració del sistema internacional, havien desenvolupat una agenda pròpia que contradeia l'estatunidenca.

Ressorgia així un nou *antiamericanisme* —en realitat contra el sistema que representa— que, lluny d'estar encarnat per elits culturals europees o règims aïllats del sistema internacional, es tornava violent i capaç d'agredir els interessos dels Estats Units en qualsevol part del món. El seu exponent principal és l'aparició de grups terroristes que, utilitzant les mateixes dinàmiques de la globalització,

són capaços d'articular accions en qualsevol país i que, sota el paraigües de l'islamisme radical, proposen per a les seves societats un model de Govern i societat que xoca frontalment amb els postulats estatunidencs. Protegits en estats d'Orient Mitjà i Àsia Meridional com Afganistan, Pakistan o Uzbekistan, sense una estructura estatal sòlida capaç d'ostentar el monopoli de la violència, aquests estats van esdevenir molt aviat fonts del terrorisme internacional.

L'11 de setembre de 2001, Al Qaida fou capaç d'esquivar el poder dur dels Estats Units i perpetrar una sèrie d'atemptats terroristes en sòl estatunidenc que tenien com a objectiu les Torres Bessones de Nova York i l'edifici del Pentàgon, a Washington. La lògica dels atacs era fer trontollar el cor del poder dur dels Estats Units (atacant simbòlicament el nucli de la seva economia i el seu poder militar) i guanyar així adeptes entre els seus. En realitat, es tractava d'un impacte frontal del poder dur d'una xarxa internacional que utilitzava el poder simbòlic per generar la percepció d'haver menyscabat el poder dur estatunidenc.

Una resposta encertada podria haver disparat les reserves de poder tou dels Estats Units, a causa de la solidaritat vers aquest país. No obstant això, la nova ofensiva internacional iniciada per l'Administració Bush es va centrar en el vessant *més fort* del poder dur: l'atac i la invasió posterior de l'Afganistan i l'Iraq, dos estats que van ser responsabilitzats, en un inici, dels atacs. Set anys després de l'inici de l'operació Llibertat Duradora, malgrat els esforços per part d'alguns actors implicats, el poder dur ha aconseguit molts pocs èxits per a una estratègia que, al contrari, ha dilapidat el crèdit acumulat en recursos de poder tou. La distància entre el discurs i l'acció han provocat la pèrdua de credibilitat.

A l'interior dels Estats Units, la popularitat del president Bush va caure en picat. A l'exterior, l'actitud unilateral dels Estats Units —que no van ser capaços d'obtenir el suport unànim de la comunitat internacional— va guanyar una creixent impopularitat i un cost important en termes de poder tou, a mesura que decreixia la *credibilitat* de la potència.

Dos fenòmens més han debilitat el poder dels Estats Units a l'exterior: d'una banda, l'emergència de la Xina i el seu entorn com a motors de l'economia mundial i promotors d'un nou poder tou, que ja no identifica democràcia i lliure mercat, sinó que planteja una alternativa de relació Sud-Sud entre països del món. Alguns països a Amèrica Llatina i a Àfrica s'han abonat ràpidament a mantenir llaços més intensos amb la Xina. Més recentment, la crisi financera, originada als Estats Units i que genera preocupació arreu del món, ha atacat les reserves de poder tou estatunidenc. No obstant això, sembla que la resposta autoritària del Govern ha resistit l'embat en aquest terreny.

A la vista dels escassos resultats de les polítiques iniciades a l'exterior, i del tomb electoral que s'ha produït en els últims comicis presidencials, es pot afirmar que, en el context actual, ni els Estats Units (i per extensió cap de les altres potències menors) es troben en condicions de renunciar al poder tou i prendre el camí del poder dur per resoldre els seus problemes. En paraules de Richard Haas, president de l'influent CFR: "Sense dubte, els Estats Units no necessiten el permís de la resta del món per dur a terme les seves accions; però necessiten el suport de la resta del món per tal que aquestes accions tinguin èxit".

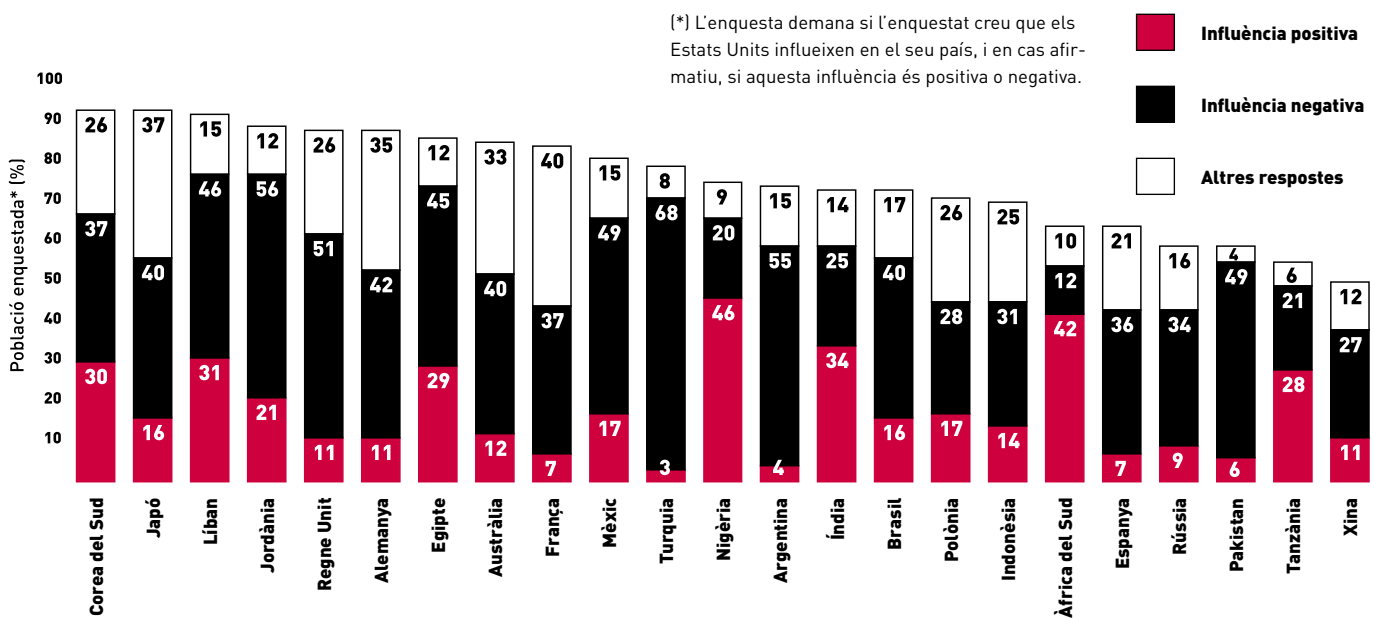
Un nou poder per al segle XXI: el poder intel·ligent

El gener de 2009, Barack Obama arriba a la Casa Blanca després de vuit anys de Govern republicà liderat per George W. Bush. La necessitat de donar un cop de timó a la política exterior dels Estats Units fou un argument esgrimit pels candidats presidencials –demòcrata i republicà– que es van distanciar, en el possible, de les polítiques de l'anterior Administració. Tot i que és aviat per extreure conclusions, durant la campanya electoral el candidat Obama ha mostrat interès per generar un equilibri més gran entre polítiques de poder dur i tou.

principal millorar la imatge dels Estats Units a l'exterior. Ja sigui amb el nom de Corporation for Public Democracy, USA World Trust, o Center for Global Engagement, gairebé tots els estudis coincideixen en la necessitat de crear aquest organisme, que hauria de reflexionar sobre com es poden millorar les estratègies de comunicació dels Estats Units amb la resta del món.

Amb l'elecció d'Obama com a nou president, mestre de les subtileses de la comunicació i el missatge, partidari de les grans coalicions internacionals i d'un lideratge comprensiu dels Estats Units, sembla que s'ha donat un pas ferm a favor del poder tou. Un altre pas ha estat el nomenament d'un pes pesat com Hillary Clinton al capdavant de la Secretaria d'Estat.

Figura 3. Sentiment d'influència dels Estats Units (2008)

Elaboració pròpia. Font: *Some positive signs for U.S. Image*. Pew Global Attitudes Survey, Juny de 2008.

Com ha escrit el professor Paul Kennedy, sembla que torna el poder tou, però “el poder tou no pot pagar el petroli ni el gas estranger, ni importar automòbils ni béns electrònics, ni tan sols joguines per als nens”; i afegeix: “Tampoc el poder tou pot salvar la General Motors de la seva desintegració”, al mateix temps que remarca els punts que Obama ha de tractar amb més urgència i que, segons la seva opinió, no es podran resoldre des d'una perspectiva de poder tou.

La clau sembla que es troba en un millor equilibri entre ambdós poders. A final de 2007, el CSIS va organitzar una comissió bipartida presidida precisament pel professor Joseph Nye i Richard Armitage, subsecretari d'Estat amb Bush, que va reunir un nombrós grup d'alts administradors de la política exterior. Una de les conclusions que es van assolir fou la necessitat de forjar un nou concepte de poder, l'*smart power* (poder intel·ligent), resultat de la coordinació efectiva del poder dur i el poder tou amb mil·lors i més recursos per a aquest últim.

Diversos *think tank* estatunidencs han fet seves aquestes conclusions i han recomanat la creació d'una organització independent sense ànim de lucre que hauria de tenir com a objectiu

dos passos ja donats que semblen apuntar que el país més poderós del món ha decidit abandonar el seu paper de policia mundial i exercir finalment de líder. El matís seria deixar d'exercir el comandament i exercir l'*autoritat*. Un canvi necessari en un món tan interconnectat i efervescent com l'actual. ●

Referències bibliogràfiques

- LORD, Kristin M. *Voices of America: U.S. Public Diplomacy for the 21st Century*. Brookings Institution, novembre 2008.
- MENAND, Louis. *El club de los metafísicos*. Barcelona: Ed. Destino, 2002.
- NYE, Joseph S. *Bound to lead. The changing nature of American Power*. Nova York: Basic Book, 1990.
- Contribucions regulars a Project Syndicate. Consultable a: www.project-syndicate.org/contributor/422.
- ROLLINS, Peter C. i O'CONNOR, John E. *The West Wing. The American Presidency as a Television Drama*. Nova York: Syracuse University Press, 2003.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

**Estats Units: una terra d'oportunitats? Polítiques d'immigració i d'integració als Estats Units.
Uma A. Segal**

Estats Units: una terra d'oportunitats?

Polítiques d'immigració i d'integració als Estats Units

Uma A. Segal Ph.D. Professor, School of Social Work; Fellow, Center for International Studies; Editor, Journal of Immigrant & Refugee Studies; University of Missouri

Convé diferenciar les polítiques d'immigració (les lleis que determinen la idoneïtat per entrar al país) de les polítiques d'integració o acomodació (les lleis i els programes que reflecteixen la recepció de l'immigrant quan ja ha entrat al país). Als Estats Units, les primeres es regulen federalment i són d'aplicació a tota la nació, mentre que les segones depenen dels programes estatals i locals i mostren una gran variabilitat. Les diverses polítiques d'integració tenen un paper fonamental a l'hora de determinar de quina manera es nodreix i es desenvolupa el capital humà.

La terminologia sobre la immigració als Estats Units classifica les persones que entren al país en dues categories generals: els immigrants documentats (voluntaris i involuntaris) i els indocumentats, no autoritzats, o immigrants irregulars. Els immigrants documentats voluntaris entren als Estats Units per pròpia voluntat després de sol·licitar, i d'obtenir, els visats apropiats per poder entrar. Els immigrants documentats involuntaris són refugiats, reconeguts per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) d'acord amb la Convenció de les Nacions Unides de 1951, que estaven fora del seu país d'origen i que han estat reassentats als Estats Units. Els immigrants que entren irregularment són normalment voluntaris, a menys que hagin estat víctimes del tràfic d'éssers humans. Els immigrants irregulars estan als Estats Units sense l'aprovació governamental i són, de vegades, descrits com a refugiats econòmics, tot i no ser reconeguts com a tals per l'ACNUR. Si bé als immigrants indocumentats els manca la documentació legal per residir als Estats Units, és possible que hagin entrat al país legalment i que no l'hagin abandonat un

cop expirat el termini del seu visat. Una tercera categoria d'immigrants és la dels *asilats*, que poden haver entrat legalment o il·legalment, però que un cop són en territori dels Estats Units sol·liciten l'estatus de refugiats. Aquest article proporciona, a grans trets, un quadre de la immigració als Estats Units durant la primera dècada del segle XXI, incloent-hi les polítiques d'immigració i integració, el perfil de la població immigrant i el paper que juga el capital social i humà en la seva integració.

Polítiques immigratòries i polítiques d'integració

L'adaptació de l'immigrant a un país nou reflecteix la interacció dels motius de la partença de la seva terra natal, l'experiència de la migració, els recursos tangibles i intangibles per funcionar en uns entorns nous i desconeguts, i els efectes de la receptivitat del país amfitrió (tant políticament com socialment) a la presència de l'immigrant (figura 1). Així, l'equilibri entre el capital humà aportat pels immigrants i el capital social que tenen a la seva disposició, bé mitjançant les seves pròpies xarxes, bé mitjançant l'entorn social-polític-econòmic del país amfitrió, determina l'adaptació i la contribució al país de destinació.

Encara que algú pugui estar interessat en emigrar de la seva terra natal, aquest pas depèn en gran mesura de la receptivitat de la nació potencial amfitriona envers els immigrants en general, i envers els immigrants de països específics en particular. A més a més, el nivell de recep-

tivitat es veu influït per les percepcions respecte dels costos i beneficis de la immigració al país amfitrió, sobretot, i de manera immediata, en l'àmbit econòmic. És evident que la majoria de nacions amb poblacions a la baixa tenen tendència a tenir unes polítiques immigratòries més liberals (Canadà, Suècia) que altres països, si bé el Japó és una excepció atípica en aquest sentit. Tanmateix, les consideracions polítiques i de seguretat també influeixen en la immigració, i des del 2001 i els atemptats terroristes de Nova York i Washington, D.C., els estàndards i els controls a la immigració als Estats Units s'han incrementat. Aquells atemptats van influir en l'actitud dels Estats Units envers els drets humans i s'han reflectit en el descens del nombre de refugiats. El nombre d'admissions, que havia arribat a 90.000 entrades anuals, va caure fins a 25.000 l'any 2001, i els límits màxims anuals de refugiats, establerts pel president juntament amb el Congrés, mai més no han assolit aquells nivells. El reagrupament familiar és un tema molt important i concurrent que també és a la base de les polítiques d'immigració estatunidenques.

La història de la immigració als Estats Units des de mitjan segle XVIII s'ha vist afectada per una legislació que ha tenyit substancialment el rostre de la immigració durant els dos darrers segles i mig. Això no obstant, la Immigration and Nationality Act (Llei sobre la Immigració i la Nacionalitat) de 1965 va liberalitzar la immigració i va revocar la discriminació legal, i, si bé ha estat modificada en uns quants detalls secundaris durant els últims 40 anys, continua guiant la immigració als Estats Units. La figura 2 mostra una breu relació d'accions i mesures legislatives relacionades amb la immigració que, des del començament del període de la liberalització, han afectat diversos col·lectius d'una gran varietat de maneres, des del fet mateix de l'entrada als Estats Units fins a l'accés a drets fonamentals.

El nombre anual d'immigrants als Estats Units és el següent: *esponsoritzat* per un familiar, 480.000; amb contracte de treball, 140.000; altres, 55.000. Aquestes xifres no inclouen els refugiats –nombre que s'estableix anualment–, ni els familiars directes de ciutadans dels Estats Units o els fills de residents permanents nascuts a l'estranger que l'any 2006 van ser 691.000 persones (Jefferys, 2007). Un afegit interessant a les quotes d'immigració és el “programa de l'inversor”, que expedeix aproximadament 10.000 visats cada any a qui vulgui invertir un milió de dòlars en àrees urbanes o 500.000 dòlars en àrees rurals dels Estats Units.

A més a més dels nouvinguts als Estats Units, cada any un determinat nombre de persones que ja són al país, bé com a refugiats, com a estudiants o com a visitants, sol·liciten canviar el seu estatus al de resident permanent. L'any 2006, els Estats Units van admetre 447.016 nouvinguts i van permetre unes altres 819.248 “modificacions d'estatus” sobre un total d'aproximadament 1,3 milions d'immigrants. La majoria estan en edat laboral (entre els 16 i els 54 anys), són dones (55%) i estan casats (57,7%).

Figura 1. Model/marc de l'experiència immigratòria

Font: Segal, 2002

Figura 2. Principals accions i mesures legislatives sobre la immigració (1980-2007)

- 1980:** La Refugee Act (Llei dels Refugiats) elimina la categoria de refugiats com a categoria preferencial.
- 1986:** La Immigration Reform and Control Act (IRCA) (Llei de Control i Reforma de la Immigració) legalitza els immigrants indocumentats, i il·legalitza la contractació de treballadors indocumentats.
- 1990:** La Immigration Act of 1990 (Llei de la Immigració de 1990) apuja el límit anual d'immigrants a 700.000.
- 1996:** La Welfare Reform (Reforma del Benestar) suprimeix molts programes d'ajut per a la majoria dels immigrants legals.
- 1996:** La Illegal Immigration Reform and Immigrant Responsibility Act (IIRIRA) (Llei de Reforma de la Immigració Il·legal i de la Responsabilitat de l'Immigrant) augmenta el nombre d'operacions d'aplicació de la llei.
- 2001:** La USA Patriot Act (Llei Patriòtica dels Estats Units) sanciona oficialment la persecució dels sospitosos de terrorisme.
- 2007:** La Comprehensive Immigration Reform Act of 2007 (Llei de Reforma Integral de la Immigració de 2007) intenta restringir i dirigir la presència d'immigrants indocumentats.

Poblacions autòctona i immigrant als Estats Units

El U.S. Bureau Cens (Oficina censal dels Estats Units) estima que la població dels Estats Units l'any 2007 era d'aproximadament 301,6 milions de persones. La distribució racial de la població dels Estats Units es dona a la taula 1.

Els grups *latinos* també estan identificats, però s'inclouen en els grups de blancs o de negres. Es calcula que aquesta població és d'aproximadament 45,5 milions de persones (15%), i actualment supera numèricament a la minoria afroamericana. Els americans nadius, els pobles indígenes dels Estats Units, constitueixen només un 1% de la població.

Segons l'Oficina censal dels Estats Units la distribució de la població d'origen estranger varia segons els estats, i la majoria resideix en els estats fronterers de l'oest, l'est i el sud del país (figura 3). Tanmateix, tot i que els Estats Units tenen probablement el major nombre d'immigrants, no es troba entre els deu primers països pel que fa al percentatge d'immigrants (figures 4 i 5) respecte de la població autòctona.

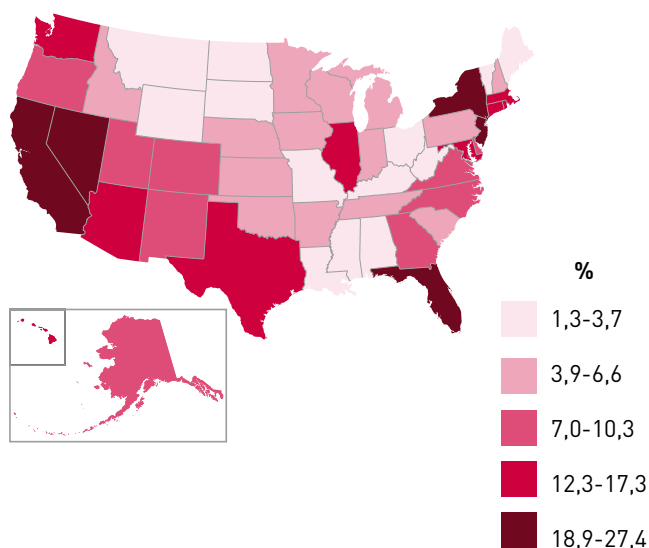
És interessant constatar que la població d'origen estranger resident als Estats Units probablement sol·licitarà la ciutadania un cop assoleixi els requeriments d'idoneïtat (temps de residència als Estats Units). L'Oficina censal dels Estats Units indica uns alts nivells de naturalització, amb un important percentatge de nous immigrants en el grup de no-ciutadans. L'any 2007, del total dels 38 milions de persones nascudes a l'estranger, el 42,50% eren ciutadans d'Estats Units naturalitzats, mentre que els immigrants recents, el 57,50%, formaven el grup dels ciutadans no estatunidencs.

Pel que fa a l'origen de la població nascuda a l'estranger, el Pew Hispanic Center assenyala que, amb dades de 2007, el gruix principal procedeix d'Amèrica Llatina (53,60%), seguit d'Àsia (26,80%), Europa (13,10%), Àfrica (3,70%) i Oceania (0,60%). Respecte a l'origen dels més de 13 milions d'immigrants indocumentats que, segons les estimacions, hi ha actualment als Estats Units, el Pew Hispanic Center apunta que el gruix més important prové de Mèxic (59%), seguit d'altres països d'Amèrica Llatina (22%), Àsia (12%), Europa i Canadà (4%) i Àfrica i altres països (4%).

Polítiques d'integració

Les diverses polítiques nacionals i estatals inclouen elements que tenen una rellevància específica per a la integració dels immigrants en la societat dels Estats Units. Les polítiques i programes de salut, per exemple, requereixen que tots els pacients tinguin accés a un intèrpret. Les polítiques d'educació, per la seva banda, requereixen que tots els nens entre els 6 i els 16 anys siguin escolaritzats; s'espera que les escoles ajudin els nens de parla no-anglesa a adquirir la competència lingüística suficient per reeixir a l'escola. Les polítiques de benestar social permeten l'accés als serveis socials quan ja es porten cinc anys de residència, incloent-hi l'accés a la Seguretat Social, a Medicare (assegurança

Figura 3. Població nascuda a l'estranger (2007)

Taula 1. Població dels Estats Units estimada segons la raça (2007)

Blancs	241.166.890	80,0%
Negres o afroamericans	38.756.452	12,8%
Asiàtics	13.366.154	4,4%
Indis americans o comunitats nadiues d'Alaska	2.938.436	1,0%
Hawaiians o nascuts a altres illes del Pacífic	537.089	0,2%
Dues o més races	4.856.136	1,6%
Total	301.621.157	

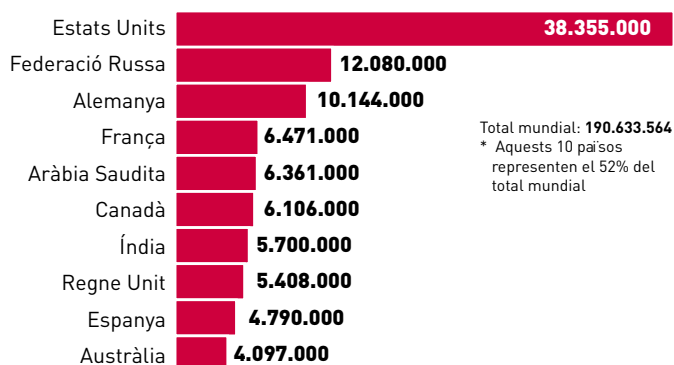
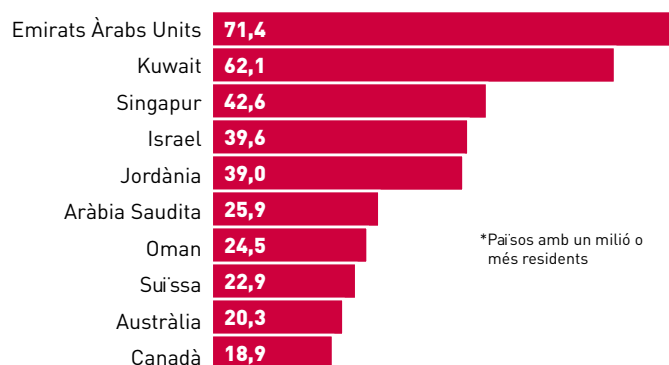
Font: U.S. Census Bureau

mèdica per als més grans de 65 anys) i a Medicaid (assegurança mèdica per als indigents). La Refugee Act (Llei dels Refugiats) proporciona als refugiats allotjament, diners en metàl·lic, assistència mèdica, treball i suport lingüístic per tal que siguin autosuficients en el temps més breu possible. L'educació i la formació de base comunitària poden proporcionar als nous immigrants oportunitats per sortir de la dependència.

Els serveis socials i de salut mental, en reconèixer les dificultats associades amb l'experiència de la immigració, poden ajudar els immigrants a adaptar-se al país receptor. La National Conference of State Legislatures (Congrés Nacional d'Assemblees Legislatives Estatals) proporciona a la seva web informació sobre les polítiques d'integració, particularment les relacionades amb les prestacions, l'assistència sanitària, l'educació i l'habitatge, i la preparació per a la ciutadania, entre d'altres temes.

Impacte econòmic de la immigració

Independentment dels motius i dels processos per entrar als Estats Units, és evident que per a una gran proporció d'immigrants l'oportunitat econòmica és un incentiu primordial. El debat actual sobre la immigració sospesa els arguments

Figura 4. Els 10 països* amb un nombre més alt d'immigrants internacionals (2005)**Figura 5. Els 10 països* amb un percentatge més alt d'immigrants sobre la població total (2005)**

Fonts: Migration Policy Institute: United Nations, Trends in Total Migrant Stock <http://esa.un.org/migration/index.asp?panel=1>

sobre els beneficis que els nous immigrants aporten al país i els contrasten amb els costos que provoquen en la seva infraestructura; i el país està dividit respecte al valor final que la immigració té al segle XXI.

L'atenció que s'ha posat recentment en la reforma de la immigració i en el programa de treballadors convidats ha provocat un interès extraordinari en la qüestió dels treballadors irregulars. De tota manera, dels 38 milions d'immigrants documentats que hi havia als Estats Units l'any 2006, més de 33,5 milions eren majors de 16 anys, i la majoria d'ells estaven en edat laboral i presents en l'estructura ocupacional (U.S. Department of Labor, 2007). L'any 2004, els immigrants constituïen un 11% de la població, representaven el 14% de la mà d'obra i el 20% dels treballadors amb sous més baixos. Moltes grans empreses, companyies constructores, empreses agrícoles i empresaris de moltes indústries de serveis afirmen que l'absència d'immigrants provocaria una gran catàstrofe en l'economia dels Estats Units. Hi continua havent una demanda forta i constant de treballadors immigrants en els sectors de l'agricultura, la construcció, la indústria i l'hostaleria, i s'estima que els treballadors no documentats ocupen el 25% dels llocs de treball agrícoles, el 17% dels de neteja de llars i oficines, el 14% dels de la construcció, i el 12% dels de processament d'aliments (Kochhar, 2005).

Integració de l'immigrant

La integració de l'immigrant depèn en gran mesura de la combinació del capital humà de l'immigrant i del capital social accessible al país de destinació. La societat dels Estats Units és cada cop més conscient de les diferències ètniques i culturals entre els diversos tipus d'immigrants i entre aquests i les poblacions autòctones. El canvi d'actitud es reflecteix en l'abundant literatura sobre els immigrants i els refugiats. Les diverses agències de serveis socials fan sovint de mitjanceres entre els immigrants i les institucions dels Estats Units mentre els nous immigrants aprenen a adaptar-se al seu nou entorn. En el transcurs d'aquest procés, l'entorn mateix se sensibilitza respecte de –i és influït per– la diversitat sociocultural dels nous immigrants.

S'ha prestat, en canvi, menys atenció al coneixement sistemàtic dels nivells socioeconòmics d'aquests immigrants, i a les implicacions que això té per a la seva adaptació i la seva realització. D'acord amb l'assignació de visats d'immigració, hi ha hagut diverses onades d'immigrants que han entrat legalment als Estats Units en les darreres dècades. Mentre que els primers immigrants dels anys seixanta formaven part primordialment d'un flux professional, els fluxos actuals probablement inclouen un gran nombre d'immigrants que arriben al país per motius de reagrupament familiar. Aquesta població és fàcil que no tingui el capital humà i les capacitacions que són fàcilment transferibles a una societat tecnològicament avançada com la dels Estats Units. En conseqüència, la suposada "terra promesa" pot no ser cap paradís per a ells. A més a més, els refugiats i els immigrants indocumentats fàcilment es poden trobar al marge de la societat –els primers durant una proporció considerable de les seves vides, i els segons durant tota la seva estada. Així, d'entre els grups d'immigrants del segle XXI n'hi ha molts que estan marginats. Com que no disposen de la competència lingüística necessària en anglès, ni d'una educació ni i d'unes capacitats laborals pràctiques, molts d'ells es veuen exposats a situacions al llindar de la pobresa.

Quan ens fixem en l'experiència dels immigrants als Estats Units, ens sorprenem en adonar-nos que, per a uns, aquesta és "una terra d'oportunitats", mentre que per a d'altres és "terra de somnis". Molts immigrants de principi del segle XXI han tingut molt d'èxit, i altres han hagut d'esforçar-se molt per sortir-se'n. Amb aquesta distribució bimodal dels nivells de consecució de la població immigrant, i amb un nombre creixent de necessitats de salut, educació i benestar sense cobrir, això pot ser al mateix temps un benefici i un cost per al país, amb un resultat combinat final que encara no està clar.

Capital humà transferible

Un concepte estretament relacionat amb l'estatus propi al país d'origen és el del capital humà transferible entre països. L'educació i la professió afecten positivament la transició. L'alfabetització proporciona coneixement als individus

i els obre un món d'oportunitats equipant-los amb unes eines d'aprenentatge que són per a tota la vida. Si bé el fet de conèixer l'idioma del país receptor millora molt la possibilitat d'adaptació, saber llegir i escriure en la pròpia llengua reforça l'autoestima i enforteix les perspectives d'aprendre en altres llengües i en nous entorns. Per tant, en general, com més alt és el nivell d'educació, més gran és la capacitat d'adaptació fora del país d'origen.

Juntament amb l'educació, un element important en l'adaptació és l'ocupació. La transportabilitat d'una professió depèn clarament de si és útil a l'economia del país de destí. Quan un individu s'ha passat la vida en una comunitat agrària desenvolupant la seva competència en feines agrícoles, la transició a una societat tecnològicament avançada i informatitzada converteix en obsoletes les seves habilitats agrícoles. En canvi, l'experiència pràctica amb programes informàtics augmenta molt la probabilitat de trobar un nínxol econòmic congruent.

Convé tenir en compte que fins i tot en les circumstàncies més deplorables, no són els més necessitats, ni els més febles ni els més oprimits els que abandonen el país d'origen, sinó aquells que tenen, com a mínim, fortalesa física, emocional i psicològica. Sense aquestes capacitats personals, és menys probable que els individus abandonin la seva terra natal, i, si ho fan, tenen menys probabilitats de sobreviure. És essencial considerar la fortalesa de l'immigrant i identificar el capital humà, concretament els seus coneixements i capacitats, per tal d'entendre la migració i l'adaptació.

El capital social del país

La disponibilitat d'una societat receptora per acceptar immigrants en general o un col·lectiu immigrant en particular és, en si mateixa, una qüestió complexa. Quan la immigració és vista com una cosa inextricablement lligada al benestar polític, econòmic i social d'una nació, així com als seus interessos futurs des del punt de vista de la seguretat, és molt probable que sigui benvinguda. Això no obstant, les polítiques d'immigració de molts països són temporals, és a dir que reflecteixen allò que consideren beneficis en un moment particular. Els països també compleixen acords internacionals amb el reassentament o la provisió d'asil a un gran nombre de refugiats, per facilitar l'acció governamental i per raons humanitàries. Les polítiques que permeten la immigració van aparellades amb aquelles que permeten l'expulsió o la deportació dels ciutadans estrangers.

Serageldin indica que el capital social –“la coherència interna social i cultural d'una societat, les normes i valors que regulen les interaccions entre els individus i les institucions en què estan encabits”– assegura oportunitats que creen i milloren el capital humà (Serageldin, 1999). La implementació de projectes de desenvolupament que permeten als immigrants adquirir les eines socials i econòmiques necessàries per triomfar en el nou país és essencial. A més de possibilitar que els nous vinguts elegits tinguin accés a subvencions econòmiques i a prestacions sanitàries i d'allotjament, els programes

L'any 2004, els immigrants constituïen un 11% de la població, representaven el 14% de la mà d'obra i el 20% dels treballadors amb sous més baixos

educatius i de formació de base comunitària haurien de servir per ensenyar als nouvinguts les normes de la societat i les habilitats que necessitaran per moure's sense problemes per la seva estructura legal i social. El coneixement sobre com prevenir les malalties, l'habilitat per funcionar i saber-se moure per les estructures institucionals de la societat, i la capacitat de guanyar diners en l'economia legal del país augmenten de manera considerable la probabilitat d'autosuficiència.

El model dels Estats Units

En general, quan els immigrants arriben al país de destinació amb els nivells necessaris d'educació, capacitació, competència lingüística i altres recursos, el país receptor acostuma a beneficiar-se'n econòmicament, i normalment no dedica molts esforços a la integració social. En canvi, quan els nouvinguts són pobres en recursos, la necessitat d'institucionalitzar la disponibilitat de capital social esdevé essencial. Als Estats Units, quan els immigrants legals porten cinc anys d'estada obtenen la idoneïtat –condicionada a la comprovació de la seva situació econòmica real– per rebre diverses prestacions com els cupons alimentaris (que poden bescanviar-se per queviures en les botigues de comestibles), els ajuts de la Temporary Assistance to Needy Families (ajuts econòmics a les famílies amb ingressos baixos per a un període màxim de cinc anys), Medicaid (assegurança mèdica per a persones amb ingressos baixos) i el Supplementary Security Income (ingressos extra per a persones discapacitades). Per llei, els proveïdors de serveis mèdics tenen l'obligació de tenir intèrprets a disposició dels pacients que no són de parla anglesa. Hi ha diversos programes, tant governamentals com no-governamentals, que donen classes gratuïtes de llengua anglesa, i diverses ONG ofereixen altres formes d'ajut, com classes de preparació per a la ciutadania, formació laboral, educació cultural i assistència per a les gestions financeres. La prestació d'aquests serveis per part de les ONG compta sovint amb el suport de fons federals.

Juntament amb la preparació dels immigrants per tal que puguin accedir al mercat de treball del país i moure-s'hi profitosament, cada cop més grups de suport, organitzacions per a la integració dels immigrants i institucions d'educació superior treballen amb l'opinió pública i amb els empresaris potencials per tal de combatre la xenofòbia i d'encoratjar la contractació dels immigrants. Aquest és un procés lent i erràtic, cosa que es fa evident en els debats actuals sobre la immigració als Estats Units.

Reflexions finals

Es pot assegurar que el flux d'immigrants pot arribar a exercir una pressió excessiva sobre els sistemes de prestacions socials del país receptor, especialment durant la primera dècada de l'arribada dels immigrants. Correspon als decisors polítics i als prestadors de serveis prendre consciència de l'experiència de la immigració per tal que puguin satisfer convenientment

necessitats expressades i latents, i garantir que el capital social del país sigui accessible a aquest col·lectiu, de manera que puguin millorar el seu capital humà en un termini breu i beneficiar el país en un futur proper.

Un fet que complica la situació és l'abast de la xenofòbia, tant en contra dels immigrants com per part seva. És difícil avaluar qui hauria de ser el responsable de resoldre aquest problema: hauria de ser l'amfitrió o el nouvingut autoconvidat? És el país de destí el qui ha d'acomodar els immigrants/refugiats, o són aquests els qui s'han d'adaptar al país amfitrió? Els immigrants haurien de plantejar-se l'objectiu d'aprendre les particularitats de la seva nova pàtria. Per la seva banda, quan admet immigrants, un país estableix un compromís amb ells, i si no els ajuda en la fase de transició i adaptació, les seves necessitats no cobertes, tant a curt com a llarg termini, poden significar un cost per als recursos del país. En canvi, prestar-los atenció ràpidament pot accelerar la contribució dels immigrants. Els immigrants i els països receptors d'immigració han de fer un esforç conscient d'adaptació mútua: la responsabilitat no és exclusiva ni del país receptor ni de l'immigrant. ●

Referències bibliogràfiques

- JEFFERYS**, Kelly. "U.S. legal permanent residents: 2006". *Annual Flow Report*. Març de 2007 [en línia]. U.S. Department of Homeland Security (DHS), Office of Immigration Statistics. [Consulta: 4 de febrer de 2008].
- KOCHHAR**, Rakesh. "Survey of Mexican migrants, part three". Desembre de 2005 [en línia]. Pew Hispanic Center, Washington, DC. [Consulta: 31 de maig de 2006]. www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/IS-4496_LPRFlowReport_04vaccessible.pdf.
- SEGAL**, Uma A. *A framework for immigration: Asians in the United States*. Nova York: Columbia University Press, 2002.
- SERAGELDIN**, Ismail. "Foreword (Prefaci)". A: FELDMAN, Tine Rosing i ASSAF, Susan (eds.). *Social capital: Conceptual frameworks and empirical evidence* (working paper #5). Social Capital Initiative, Banc Mundial, 1999. Consultable a: <http://siteresources.worldbank.org/INTSOCIALCAPITAL/Resources/Social-Capital-Initiative-Working-Paper-Series/SCI-WPS-05.pdf>.
- U.S. DEPARTMENT OF LABOR**. "Employment status of the foreign-born and native-born populations by selected characteristics, 2005-06 annual averages". 2007 [en línia]. Bureau of Labor Statistics. [Consulta: 5 d'octubre de 2008]. www.bls.gov/news.release/forbrn.t01.htm.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Construcció d'una nació. De la dificultat de pensar Nord-amèrica.
Xavier Rubert de Ventós

Construcció d'una nació

De la dificultat de pensar Nord-amèrica

Xavier Rubert de Ventós

Catedràtic d'Estètica
Escola d'Arquitectura de Barcelona

Si el descobriment d'Amèrica va poder ser el destí d'Espanya, i la seva conquesta el simple producte lògic de l'enfrontament de dos models culturals –d'una *visió* europea del món enfront d'un *ordre* còsmic indoamericà–, la colonització o evangelització em sembla, en canvi, un inequívoc projecte espanyol: Espanya ja no era únicament l'actor del drama sinó el *mero mero*¹ director d'aquest. Rebutjo, finalment, la idea que fan alguns pensadors d'aquesta *espanyolitat* encara nostàlgics i ressentits per la pèrdua de les colònies.

Aquesta meditació no es pot fer d'una manera freda i despassionada. De cap manera. Només ha de canviar el seu *pathos* (en el seu sentit passional). Aquell orgull o nostàlgia nacionalistes s'han de veure matisats, almenys, per l'escàndol i el complex que suposa contrastar els resultats objectius de la nostra colonització i els de l'anglosaxona. Tot l'orgull que es pugui sentir per la *invenció* bolivariana d'una cultura i una raça no permet oblidar el seu precari resultat i l'estat amb què s'afronta avui al seu veí del Nord: subdesenvolupament, militar-caciquisme dominant, corrupció administrativa crònica, fragmentació i dependència hispanoamericans –tot això enfront del desenvolupament econòmic, la unitat i estabilitat federal, la democràcia política i la independència efectiva de l'Amèrica anglosaxona. No és fàcil imaginar un contrast més net o una contraposició més acusada. Ni tampoc una situació més difícil sobre la qual cal reflexionar serenament.

Reflexionar és, segons Martin Heidegger, “tenir el coratge de convertir la veritat dels propis pressupòsits i l'àmbit dels propis fins en objecte d'atenció”. Aquesta reflexió, havia dit Friedrich Nietzsche, està limitada, més que per la nostra capacitat intel·lectual, per la nostra escassa *capacitat digestiva* per assimilar

les conclusions que ens posen personalment en qüestió. I doncs, davant del fenomen estatunidenc no són solament els espanyols els que, per raons òbvies, tendeixen a evitar aquesta reflexió: tampoc els iberoamericans o els grans filòsofs europeus no han tingut capacitat digestiva per a això. Vegem-ho.

Des del Sud, la forma més expeditiva d'exorcitzar –en comptes de *reflexionar*– aquest difícil contrast consisteix a declarar que la relació entre ambdues realitats no és de contigüitat sinó de causalitat. Per a Mario Benedetti, “el subdesenvolupament

del Sud és la conseqüència de l'hiperdesenvolupament del Nord (...) d'un Nord opressor i subdesenvolupador". "Aquells que van guanyar –afegeix Eduardo Galeano– ho van fer gràcies a què nosaltres vam perdre: la història del subdesenvolupament a Amèrica Llatina integra la història del desenvolupament del capitalisme mundial. La nostra derrota va estar sempre implícita en la victòria aliena; la nostra riquesa ha generat sempre la nostra pobresa per tal d'alimentar la prosperitat d'altres (...). La pluja que irriga els centres de poder imperialista ofega els extensos suburbis del sistema".

No es tracta de negar, per descomptat, que aquests arguments tenen un sòlid fonament en la política americana seguida a la zona: suport a dictadures; foment de l'economia de rendes generadora d'una creixent dependència exterior; lliurament a la *sugar mentality* (vulnerabilitat davant la manca de diversificació) de les seves empreses més especulatives i predadores; imposició de monocultius de luxe o exportació a països amb la ruptura de l'equilibri *feed-food-grains*; foment tàctic de les divisions entre països; ús directe de la força legitimat per una ignorant o hipòcrita reducció dels problemes de l'àrea a la confrontació Est-Oest, etc. Tanmateix, com a única explicació –i exorcització– de totes les culpes, aquests arguments resulten tan enganyosos com l'atribució hegeliana del racisme anglo als Estats Units a l'anterior experiència criolla a Hispanoamèrica².

Però tampoc els filòsofs europeus –i sí, en canvi, historiadors o viatgers com Johan Huizinga o Alexis de Tocqueville– semblen haver tingut una capacitat digestiva superior, de manera que els seus judicis sobre Amèrica continuen orientats per aquelles passions cartesianes *par lesquelles la volonté s'est auaravant laissée convaincre et séduire*. En efecte: des de Friedrich Hegel fins a Heidegger, passant per Theodor Adorno, trobem la tendència recurrent a associar el que és jove amb el que és ingenu, el que és nou amb el que és inconscient (*an-sich*), el que és gran i poderós amb el que és

arcaic. De manera que, en comptes de reflexionar sobre el que tenen *davant*, els hispanoamericans prefereixen imaginar que ho tenen *damunt* i els europeus que ho tenen *darrere*. I així és com, incomplint el seu propi mandat a la reflexió, Heidegger despatxa l'*americanisme*. L'*americanisme* és quelcom d'europeu. És la varietat d'allò que és gegantesc *encara* desvinculat i que *encara* no sorgeix de l'essència plena i recollida de l'Edat Moderna.

Però és Hegel, com tantes altres vegades, qui primer codifica aquesta ressentida visió europea d'Amèrica: un tarannà que va descriure molt bé Sigmund Freud com l'actitud entre benivolent, afectuosa i envejosa –*patronizing* es diria en anglès– que tenen els adults respecte dels adolescents. A la *immaduresa geogràfica* que atribueix Hegel a Amèrica "els immensos rius de la qual es dilaten i no han aconseguit encara formar un llit", a la debilitat de la seva fauna "els seus lleons, tigres i cocodrils... són més petits, més dèbils, més impotents" i a la volatilitat dels seus pobladors que "decauen i desapareixen amb el simple contacte amb pobles de cultura superior", s'afegeix encara una debilitat o manca de desenvolupament específicament polític: "Amèrica del Nord no es pot considerar encara com un Estat constituït (...) ni representa (per tant) cap prova a favor del règim republicà" (en oposició al prussià, s'entén).

Quina és la causa d'aquesta labilitat o manca de *constitució* estatunidenca? Aquí Hegel utilitza una imatge química per anticipar la teoria toynbeeaba del *challenge*³. Com alguns gasos que només es liquen a partir de certa pressió, les comunitats naturals, *gasoses*, només es constitueixen en estats *liquids* (i el terme liquiditat té també connotacions monetàries que és convenient retenir aquí) a partir de cert grau de pressió social, externa i urbana, que no existeix, certament, en la democràcia jeffersoniana descrita per Hegel el 1830, tot i que ben aviat pujaria de grau amb Abraham Lincoln (escollit president l'any 1860) i la Guerra de Secessió (1861-1865).

Manca de pressió social, abans que res, “ja que un veritable Estat només es produeix quan ja existeixen diferències de classe, quan la riquesa i la pobresa són grans i una gran massa ja no pot satisfer les seves necessitats com acostumava a fer”. No obstant això, sembla que a Amèrica dos factors s'oposin a aquest *enrariment* o proletarització requerida per Hegel i els economistes anglesos: el flux de l'Est i la sortida de l'Oest; l'emigració i la frontera. D'una banda, l'existència d'una frontera oberta i verge on es pot escapar impedeix “que el conjunt quedi assentat, tancat en si mateix” i que pugui així *reaccionar*: “Si haguessin existit encara els boscos de la Germania –comenta agudament Hegel– tampoc s'hagués produït la Revolució Francesa”. De l'altra, “per tal que existeixi un veritable Estat, cal que no ens sentim sub-

Els Estats Units són el producte d'una revolució conservadora –que culmina amb la Declaració d'Independència del 4 de juliol de 1776– que va lluitar per preservar les llibertats més que per conquerir la Llibertat

jectes a una emigració constant, sinó que una classe agricultora, que no pot estendre's cap a fora, s'hagi de concentrar en ciutats i indústries urbanes –només així es pot produir un sistema civil, i aquesta és la condició per tal que existeixi un Estat organitzat”. A aquesta manca de límits naturals i demogràfics s'afegeix encara el fet que “els Estats Units no tenen –ja que Mèxic i Canadà no són temibles– un veí amb qui tinguin en relació anàloga com la que mantenen entre si els estats europeus, és a dir, no tenen un veí del qui desconfiïn i davant del qual hagin de mantenir un exèrcit permanent”.

A *De la Modernidad*⁴ he qualificat de “mà invisible alemanya” aquesta teoria –anticipada per Johann Gottlieb Fichte, desenvolupada per Adam Smith, Voltaire o Hegel i definitivament secularitzada per John Maynard Keynes– segons la qual existiria una harmonia preestablerta entre el desenvolupament i industrialització de cada Estat i les *despeses improductives* militars a què l'obliga la seva contigüitat amb altres estats igualment expansius. Hegel intueix encertadament que els Estats Units necessitaven aquesta mà

invisible –aquest repte–, i poques dècades després els americans inicien efectivament la seva política expansionista o intervencionista, que fins i tot els més liberals han arribat a considerar que està associada amb la prosperitat del seu país. El creixement d'aquesta bel·licositat i esperit d'ingerència (frenats només pel mateix interès a mantenir una perifèria del sistema que no pugui beneficiar-se de la nacionalitat estatunidenca) és meteòric des de la Guerra de Secessió i Lincoln. Un simple recordatori: intervenció a Mèxic el 1840 i una vegada més el 1914; annexió de Puerto Rico, Filipines, Midway i Guam, i intent de creació d'un Estat-tap entre Argentina i Brasil a final del segle XIX; segregació forçosa de Panamà i de la Guayana a principi del segle XX; intervenció

–*felix culpa*– en les dues guerres i després a les colònies: Corea, Vietnam, etc. Tot això sense comptar amb les invasions puntuals (badia de Cochinos, Santo Domingo, Granada) o les *desestabilitzacions* induïdes (Jamaica, Xile, Nicaragua) en un entorn que no sap respectar com a diferent (és el seu *backyard* o patí del darrere) ni tampoc entendre com a propi (com a problema americà i no com a simple *peça* de l'equilibri Est-Oest).

I també aquí Hegel veia més clar el futur que els mateixos Pares de la Constitució americana. Per a James Madison, quart president dels Estats Units, i els federalistes, “els hàbits laboriosos del poble (americà), absorbits en ocupacions lucratives i dedicats al progrés de l'agricultura i del comerç, són incompatibles amb unes nacions (...) com les europees, orientades per la guerra i la competència exterior”⁵. El 1830, Hegel veu que tant aquesta ideologia com la seva formulació política per part de James Monroe⁶, cinquè president dels Estats Units, el 1823 no són les que regiran en un sistema on aviat s'associaran el desenvolupament i el benestar a l'esforç bèl·lic. Encara avui als Estats Units l'estabilitat i la tranquil·litat es continuen associant a les guerres conven-

cionals, i la prosperitat econòmica a la competència nuclear. D'una banda, se sap que l'equilibri del Nord es paga amb la inestabilitat al Sud –en els conflictes als països en desenvolupament, on els *grans* es poden prendre la mida, estudiar-se les intencions i prendre's el pols amb armes convencionals⁷. D'altra banda, se sap que la prosperitat està relacionada amb l'esforç bèl·lic, transformat avui en *sofisticació defensiva* des que la nuclearització ja no permet noves guerres mundials⁸. Comprovem, finalment, que quan no ha estat possible la guerra frontal, els estatunidencs no han deixat d'inventar o induir tot tipus d'*Ersetzen* (succedanis) a aquest motor bèl·lic del seu país: guerres aparcades al Sud, congelades a les sitges i avui, per fi, centrifugades a les galàxies.

Com es pot veure, Hegel tenia més intuïció econòmica que pròpiament política –d'aquest fet, dit sigui de pas, s'ha ressentit sempre la seva esquerra marxista, que manca encara d'una adequada teoria de l'Estat. De manera que, si els Estats Units han acabat seguint les seves recomanacions o exigències econòmiques per arribar a ser un país modern, el que no han fet és *modernitzar* el seu Estat federal fins convertir-lo en el paradigma de l'Estat prussià. No, la confederació americana no era una forma encara juvenívola i larvada, *anterior* a l'autèntic Estat europeu, sinó que representava una alternativa i estadi *posterior* a aquest. Representava, encara més, la seva exacta “superació dialèctica”: la síntesi de l'Estat federal *supera* l'Estat europeu centralitzat –l'antítesi– gràcies a la incorporació dels elements medievals i forals –la tesi– enfront dels quals aquest s'havia constituït.

Però aquesta errada, com vam veure, és la marca indeleble del *ressentiment* europeu que no pot ni vol veure els Estats Units més que com una forma *ja* passada o *encara* ingènua de si mateix. Tot i que es tracta, val a dir-ho, d'un ressentiment de classes cultes, la contrapartida del qual és l'embadaliment popular per la “pàtria del futur”.

La democràcia *gasosa* i les paradoxes de la precocitat

De fet, els Estats Units són el producte d'una revolució conservadora (que culmina amb la Declaració d'Independència del 4 de juliol de 1776) que va lluitar per preservar les llibertats més que per conquerir la Llibertat. La comunitat s'imagina i organitza com una *reserva* que protegeix la seva autonomia i els seus furs davant de qualsevol instància superior. Les virtuts de la comunitat –l'organització racional i la salvació pel treball– no s'han de veure arrabassades per cap instància que vagi més enllà del pacte social mateix: tant el creixement estatal com la dependència internacional posen en perill aquest ideal autàrquic que va d'Aristòtil a Monroe, passant pel foralisme medieval, i que els antropòlegs moderns creuen descobrir també com a *ratio* (raó) profunda del tribalisme. Com ells, Thomas Jefferson sembla intuir que només una mida limitada i un aïllament relatiu de la col·lectivitat permeten mantenir les llibertats dels seus membres: d'aquí prové la seva al·lèrgia a qualsevol creixement o referència superior –metropolitana o americana– que solidifiqui l'estat *gasós* de la petita comunitat lliure i els seus interessos particularistes. Des dels seus orígens el 1773 –sublevació de Virgínia en defensa dels salaris, “motí del te” a Boston contra l'impost del timbre i la duana– als Estats Units la defensa de les llibertats ha estat sempre relacionada amb interessos particulars i corporatius: *lobbies* i *màfies*, *caucuses* i *single issues* (assemblees i grups d'interès). Ja el 1830, Tocqueville es sorprenia per aquest domini de l'esperit d'Associació sobre el de Missió, de l'Interès particular sobre l'ideal del Bé comú, l'íntima paradoxa del qual Huizinga formulava el 1921:

“Amèrica va néixer i es va mantenir gràcies a l'obstinat i arcaic individualisme d'aldea –gairebé podríem dir per l'individualisme medieval. Un dels fenòmens més sorprenents de la història moderna continua sent el fet que un continent pogués ser conquerit amb aquests principis, mentre que la política imperialista de la corona francesa fracassava en la mateixa empresa fins i tot quan la seva visió de les possibilitats geogràfiques del país era més àmplia que la dels colons anglesos, i els seus plans molt més vigorosos i uniformes”.

Un “cercle virtuós” sembla, en efecte, unir l'individualisme conservador i curt de mires dels colons anglesos amb l'expansió econòmica i la consolidació política del país. “El feudalisme –escrivia Ralph Waldo Emerson el 1844– encara no ha acabat. El nostre Govern continua impregnat d'aquest. El comerç arriba a fer insignificant al Govern”. Des de Madison i Alexander Hamilton, els drets individuals i la llibertat religiosa de Jefferson s'ha anat mutant en drets de la propietat i en la llibertat comercial. Però no és fins a mitjan segle XIX quan dues grans transformacions –el nacionalisme i el desenvolupament tècnic– transformen l'individualisme dels Peregrins⁹ o els Pares de la Constitució en l'imperi del *big business*.

El filferro de pues acaba el 1870 amb l'Oest de les pel·lícules, alhora que la màquina recol·lectora de McCormick i el refrigerador afavoreixen la concentració de la propietat i el desen-

volupament de la indústria càrnia de Chicago. La màquina de cosir de Howe inicia la transformació de l'activitat domèstica i *convivencial* per antonomàsia en una empresa industrial. El tren i el telègraf amb què es colonitzarà l'Oest exigeixen també la formació de grans companyies (Western Union, Missouri Pacific, etc.) que des del principi subordinen la colonització de l'Oest als interessos del capital. El telègraf afavoreix també la concentració dels centres de decisió i les grans especulacions, de manera que, cap al 1880, aquella societat medieval dels Peregrins recrea els seus nous senyors feudals –els Rockefeller, els Morgan, els Carnegie– amb els quals no poden les successives lleis *antitrust*, i que culminen en les *consolidations* que reuneixen els interessos del ferro i l'acer, de les mines, dels transports i, aviat, del petroli. Només cal que, a partir de la Guerra de Secessió, Lincoln acabi d'unificar el mercat de treball, doni un contingut polític a la Constitució i descobreixi el *destí manifest* de la nació. Així és com la primitiva llibertat religiosa, transformada des de la Constitució en dret censatari, desemboca finalment en la llibertat empresarial. Per a Jefferson, el negoci americà era la llibertat i la felicitat. Per a Calvin Coolidge “el negoci dels Estats Units és el negoci”. L'esperit nacional no neix als Estats Units, com a Espanya, *abans*, sinó *després* i a partir d'aquesta transformació de la pietat medieval en culte al capital. Un culte que, en pocs anys, farà dels Estats Units el país més ric de la terra i que des de final del segle XIX inverteix, com va assenyalar Aurelio M. Espinosa, l'ordre dels fets: Amèrica deixarà de ser un esdeveniment d'Europa al mateix temps que Europa comença a transformar-se en un esdeveniment dels Estats Units. Qui és avui epígon o epifenomen de qui?

Quelcom de semblant s'observa en la transformació no ja econòmica sinó política i ideològica. També aquí el tradicionalisme foral i els interessos particulars s'imposen als moderns ideals universals. És cert que les idees de Justícia, Raó i Il·lustració ressonen en la Declaració d'Independència de 1776, però només hi apareixen com un mitjà –a més insuficient– per a la conquesta de la salvació personal o el benestar col·lectiu. Rousseau i Montesquieu havien pretès substituir els vells valors medievals –individualistes i forals– per la nova virtut republicana –moral i universal. L'ètica i el patriotisme havien de substituir l'honor i l'egoisme en l'ànima dels homes nous. Els Pares de la Constitució americana són molt menys idealistes. “Raó, Justícia i Equitat –diu John Adams– mai tenen prou raó (...) només l'interès la té i només en aquesta es pot confiar”.

Els interessos particulars i divergents no poden ser, doncs, superats amb vagues apel·lacions a la Nació o a l'Equitat. “La conclusió a què podem arribar –sentència Madison– és que la causa de l'esperit de facció no es pot suprimir i que el mal només es pot evitar mantenint a ratlla els seus efectes”. Per a R. Herr, “Madison s'oposa aquí a la virtut i el patriotisme com a principi de l'Estat per raons que ara anomenaríem materialistes. Adverteix, abans que Marx, que els homes estan dominats pels interessos econòmics i que la societat està moguda per aquesta lluita entre interessos. El millor Govern és el que

impedeix el domini d'un interès o un partit sobre els altres. Madison va creure que mai no seria possible la supressió dels conflictes de classe. Marx, al contrari, creia que després de la revolució proletària desapareixeria la divisió de classes i tota la societat obeeiria a una moral o una virtut semblant a la que propugnava Rousseau”. Enfront del materialisme *científic* de Marx, el de Madison i els Pares de la Constitució americana sembla encarnar, doncs, un materialisme *vernacle* que, lluny de créixer en el *happy end* jacobí, expressa una ancestral reticència i resistència de la societat civil cap al poder de l'Estat. ●

Notes

1. N. de l'ed.: L'autor utilitza l'expressió mexicana *mero mero* que es podria traduir com “el mateix”, assenyalant la importància del paper jugat per Espanya en el procés de colonització i evangelització.
2. Tinc entès que el veneçolà Carlos Rangel ha elaborat el tema a *Del buen salvaje al buen revolucionario*.
3. N. de l'ed.: L'autor fa referència a Arnold J. Toynbee (1889-1975), historiador britànic especialista en història de la filosofia, el qual va desenvolupar una teoria segons la qual les civilitzacions són el resultat de la resposta donada per la societat davant els reptes que se li plantegen. La teoria nega el determinisme en la història de les civilitzacions, pel qual aquestes floreixen i decauen seguint un cicle natural inevitable.
4. N. de l'ed.: L'autor fa referència al seu llibre: *De la modernidad. Ensayos de filosofía crítica*. Barcelona: Ed. Península, 1980. Reeditada amb el títol *Crítica de la Modernidad*. Barcelona: Anagrama, 1998.
5. N. de l'ed.: Entre 1787 i 1788 diversos *federalistes*, entre els quals hi havia James Madison, van escriure un total de 85 articles, per tal d'influir en el vot a favor de la ratificació de la Constitució dels Estats Units i traçar-ne les futures interpretacions. Coneguts com els *Federalist Papers*, la majoria d'articles van ser publicats en diaris i van servir com a principal font d'interpretació de la Constitució.
6. N. de l'ed.: El 2 de desembre de 1823, en el seu discurs anual al Congrés sobre l'Estat de la Unió, James Monroe va presentar el que més endavant es coneixeria com a “Doctrina Monroe”, la qual, sintetitzada en la frase “Amèrica per als americans” manifestava que els Estats Units no acceptarien cap ingerència europea ni en els afers interns dels Estats Units ni pel que feia a la fundació de colònies al continent americà.
7. He vist, a Nicaragua, els cranis destrossats de dos nens eventualment constituints en l'escenari ocasional on els Estats Units van decidir mostrar la seva “decisió i coratge”.
8. El maig de 1985 vaig assistir a una sessió del Congrés on els *lobbies* de General Dynamics, Tenoco, Rockwell Int. i MacDonal Douglas van convèncer els congressistes del desplegament dels coets MXII utilitzant arguments no militars sinó socials: fre en la construcció, atur, etc.
9. N. de l'ed.: En referència a un dels primers assentaments britànics (1620) en territori estatunidenc. Es tractava de congregacions religioses que fugien de les persecucions religioses i la inestabilitat a Europa i que van arribar a bord del *Mayflower* a l'actual Plymouth, Massachusetts.

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Estats Units en xifres.

Estats Units en xifres

Densitat de població (hab/km²)

- 250-500
- 100-250
- 50-100
- 25-50
- 10-25
- 0-10

Nom oficial Estats Units d'Amèrica

Estructura administrativa 50 estats i un districte (districte de Colúmbia) on es troba la capital. Tots aquests formen un continu amb l'excepció d'Alaska i Hawaii. També administren diversos territoris i illes del Pacífic i el Carib

Independència 4 de juliol de 1776 (de Gran Bretanya)

Entrada a l'ONU 24 d'octubre de 1945

Superfície 9.826.630 km²

Fronteres Total: 12.034 km; Canadà (8.893 km), Mèxic (3.141 km); litoral costaner: 19.924 km

Llengües (2000) Anglès (82,1%), espanyol (10,7%), altres indoeuropees (3,8%), asiàtiques i d'illes del Pacífic (2,7%), altres (4,0%)

Capital Washington, DC (districte de Colúmbia), 581.530 habitants (2006)

Ciutats més poblades (2006) Nova York (8.214.426); Los Angeles (3.849.378); Chicago (2.833.321); Houston (2.144.491); Phoenix (1.512.986); Filadèlfia (1.448.394); San Antonio (1.296.682); San Diego (1.256.951); Dallas (1.232.940)

Sistema polític

República federal amb dues cambres legislatives El Senat, amb 100 membres—cada estat elegeix dos senadors per vot popular i per un període de sis anys, cada dos anys es renova una tercera part—; i la Cambra de Representants, amb 435 membres, directament elegits per vot popular per un període de dos anys

Constitució 17 de setembre de 1787

Cap d'Estat President Barak Obama, des del 20 de gener de 2009

Dones al Parlament (2007) 16% d'escons

Composició parlamentària Senat: 59 senadors demòcrates, inclosos 2 independents, 41 senadors republicans; Cambra de Representants: 257 congressistes demòcrates, 178 congressistes republicans, i un senador per definir

Població

Total (2007) 302.633.000 habitants

Població urbana (2007) 80,8%

Densitat de població (2006) 33,0 habitants per km²; districte de Colúmbia (3.657 hab/km²), Alaska (0,5 hab/km²)

Estructura d'edat (2008 est.) <15 anys: 20,1%; 15-64 anys: 67,1%; ≥65 anys: 12,7%

Taxa de creixement demogràfic (1990-2006) 1,1%

Projecció de població 311.407.000 (2010); 338.973.000 (2020)

Taxa de natalitat bruta (2008 est.) 14,2 naixements per 1.000 hab.

Taxa de mortalitat bruta (2008 est.) 8,3 morts per 1.000 hab.

Taxa de mortalitat infantil (2008 est.) 6,3 morts per 1.000 nascuts vius

Taxa de fecunditat (2008 est.) 2,1 fills per dona

Taxa de mortalitat materna (2005) 11 dones per cada 100.000 nascuts vius

Esperança de vida en néixer (2008 est.) 78,1 anys

Economia

Moneda Dòlar (\$), 1 euro = 1,28 \$ (23 de gener de 2009)

Renda Nacional Bruta (RNB) (2006) 13,19 bilions de dòlars (PPA)

Producte Interior Brut (PIB) (2006) 13,16 bilions de dòlars (PPA)

PIB per càpita (2006) 44.070 dòlars (PPA)

Creixement anual del PIB (2000-2006) 2,6%

Estructura PIB (2006) Agricultura 1%; indústria 23% (manufactures 14%); serveis 76%

Taxa d'activitat laboral (2005) 51,9%

Taxa d'atur (2006) 4,6%, 7.002.000 persones

Ingressos estimats per càpita Dones: 25.005 dòlars (PPA), homes: 40.000 dòlars (PPA)

Indústria (2004) Manufactura: Productes químics (15,6% del valor de producció manufacturera), equipaments de transport (13,6%), alimentació (11,8%), electrònica (11,4%)

Importacions (2006) 1.855.400 milions de dòlars. Vehicles i peces (11,7%); petroli (10,9%); productes químics (7,7%); ordinadors i equipament d'oficina (6,2%); maquinària elèctrica (5,9%); maquinària industrial (5,1%). Principals països de procedència: Canadà (16,4%); Xina (15,5%); Mèxic (10,7%); Japó (8,0%); Alemanya (4,8%)

Exportacions (2006) 1.037.300 milions de dòlars. Productes químics (13,3%); maquinària elèctrica (8,2%); vehicles (7,9%); ma-

tèries primeres agrícoles (7,0%); avions i peces (5,2%); maquinària de generació elèctrica (4,6%); maquinària industrial general (4,3%). Principals països de destinació: Canadà (22,2%); Mèxic (12,9%); Japó (5,8%); Xina (5,3%); Regne Unit (4,4%)

Turisme (2007) 56,0 milions de visitants; 96.700 milions de dòlars

Inversió estrangera directa (2006) 175.412 milions de dòlars entrants; 216.614 milions de dòlars sortints

Ajuda Oficial al Desenvolupament (2007) 21.753 milions de dòlars donats; 0,16% de la RNB

Deute extern (14 de novembre de 2008) 10,6 bilions de dòlars

Despesa pública en educació (2006) 5,6% del PIB

Despesa pública en salut (2005) 7,2% del PIB

Despesa pública militar (2006) 4,1% del PIB

Societat i medi ambient

Composició ètnica (2007) Blancs (80,0%), negres (12,6%), asiàtics (4,4%), amerindis i nadius d'Alaska (1,0%), nadius de Hawaii i altres illes del Pacífic (0,2%), dues o més races (1,6%); els hispans (inclosos dins els grups precedents) representen el 15,1%

Composició religiosa (2005) Cristians (83,3%) dels quals: cristians independents (23,2%), catòlics (19,6%), protestants inclosos anglicans (18,9%), sense afiliació (16,5%), ortodoxos (1,8%), altres cristians com Testimonis de Jehovà i mormons (3,3%); jueus (1,9%); musulmans (1,6%); budistes (0,9%); nous religionistes (0,5%), hinduistes (0,4%); creences tradicionals (0,4%); bahaistes (0,3%); sikh (0,1%); no religiosos (9,8%); ateus (0,5%); altres (0,3%)

Immigració Migració neta del quinquenni (2000-2005): 6.493.000; estoc (2005): 35.690.000 immigrants (12,4% de la població)

Ordinadors personals (2006) 76,2% de la població

Usuaris d'Internet (2006) 69,5% de la població

Índex de Desenvolupament Humà (2005) 0,951; posició 12 del rànquing mundial

Terres agrícoles (2005) 45,3% de les terres

Energia neta importada (2005) 30% de l'energia usada

Subministrament d'energia primària (2005) Petroli (40,7%), carbó (23,7%), gas natural (21,8%), nuclear (9,0%), energies renovables (4,7%)

Emissions de CO₂ (2004) 20,6 tm per habitant; 20,9% mundial

Aigua (2005) Disponibilitat: 9.443 m³ per habitant; consum: 17,1% dels recursos interns

Pobresa (2004) 17% de la població amb ingressos inferiors al 50% de la mitjana nacional (PPA)

Una Unió, diversos estats

Com passa gairebé sempre amb el que es descobreix, les imatges que hom es fa d'allò que li és estrany o llunyà, són simplificacions de la realitat, sovint àmpliament abastides per la reiteració de tòpics i prejudicis. La visió que des d'Espanya i Catalunya, es té dels Estats Units no s'escapa d'aquesta reflexió i fins i tot s'accentua amb l'aïllament històric viscut al nostre país i per un cert sentiment anti-americà posterior, alimentat al llarg dels anys i possiblement iniciat amb les derrotes militars i les pèrdues territorials de final del segle XIX. De manera poc exhaustiva, la munió d'inputs que les darreres generacions han rebut dels Estats Units van des del *Bienvenido, Mr. Marshall* de Berlanga, al rebuig de la figura del president George W. Bush, en especial a partir de la seva política de *hard power* posterior als atacs de l'11-S. Entremig, tot un cúmul dispers on se succeeixen imatges d'hamburgueses, *cowboys*, planures, gratacels, suburbis, el *glamour* de Hollywood, etc. La llista és inabastable. Però, finalment, acabem amb una imatge *tipus* al nostre imaginari que, erròniament, ens pot fer suposar una uniformitat arreu del país. Uniformitat inexistent.

La pròpia història dels Estats Units, el seu naixement i la posterior transformació durant més de 200 anys, han donat lloc a la realitat actual d'un país que ens mostra la seva heterogeneïtat, existent ja en la seva infantesa, però madurada i modelada pels diferents ritmes, tensions i processos creatius arreu del seu territori. De ben segur, això no és molt diferent del que podem observar en altres països, a casa nostra mateix, sense anar més lluny, però l'extraordinària dimensió del país dels 50 estats –2,3 cops superior a la de l'actual Unió Europea–, i la seva població de 300 milions d'habitants –50 dels quals incorporats amb la immigració dels darrers 30 anys– d'origens, llengües, cultures i religions múltiples marquen particularitats importants.

Unió de contrastos

Si bé els primers colons van arribar pel nord-est de l'actual país, aviat es van estendre cap al sud, inicialment amb la barrera de la serralada dels Apalatxes a l'oest i posteriorment amb el fre dels francesos al llarg del Mississipí. A mitjan segle XIX, però, l'ocupació per part dels colons de nous territoris fins al Pacífic era un fet.

Densitat de població. De forma prou evident a l'actualitat, les regions costaneres, sempre de clima més benigne, són també les més poblades, juntament amb regions interiors del sud-est i del nord-est. Amb excepcions importants com a Texas o Colorado, existeix un gran buit poblacional als estats centrals, i particularment als del nord del país, com Wyoming (amb 515.000 habitants), les dues Dakotes (1,4 milions entre les dues), o Montana (945.000), a banda d'Alaska (670.000). En aquests estats la densitat de població no arriba en cap cas a més de 4 habitants per km². En contrast, Califòrnia, amb 36,5 milions d'habitants, és l'estat més poblat, seguit de Texas (23,5), Nova York (19,3) i Florida (18,1). La població viu molt més agrupada al nord-est del país on nou estats (Nova Jersey,

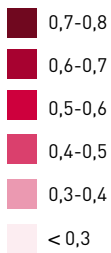
Rhode Island, Massachusetts, Connecticut, Maryland, Delaware, Nova York, Ohio i Pennsilvània), a més de Florida, presenten les densitats més altes.

Món rural, món urbà. Una de les idees més esteses en el nostre imaginari col·lectiu és la divisió entre el món rural i el món urbà als Estats Units, que marca, suposadament, l'apropiació de diferents escales de valor i d'identificació amb el país, un fet que, sovint, es reflecteix en les curses electorals. Segons el cens de 2000, el 79% de la població vivia en zones urbanes, mentre que el 21% ho feia en àrees rurals. Paradoxalment, els estats amb més proporció de població rural no són els de les grans planures de l'oest, sinó els estats del nord-est, Vermont (62%) i Maine (60%), seguits de Virgínia Occidental (54%) i Mississipí (51%). A l'altra banda de l'espectre, hi trobem Califòrnia, Nova Jersey, Hawaii, Nevada i Massachusetts, amb una població urbana que supera el 90%. Als Estats Units hi ha 67 àrees metropolitanes amb més de 750.000 habitants cadascuna, un 54% de la població del país. D'aquestes, 50 tenen més d'un milió d'habitants. La llista de grans àrees metropolitanes l'encapçala Nova York-Nord de Nova Jersey-Long Island (18,8 milions d'habitants), seguida de Los Angeles-Long Beach-Santa Ana, a Califòrnia (13,0), Chicago-Naperville-Joliet, entre Illinois, Indiana i Wisconsin (9,5) i Dallas-Fort Worth-Arlington, a Texas (6,0).

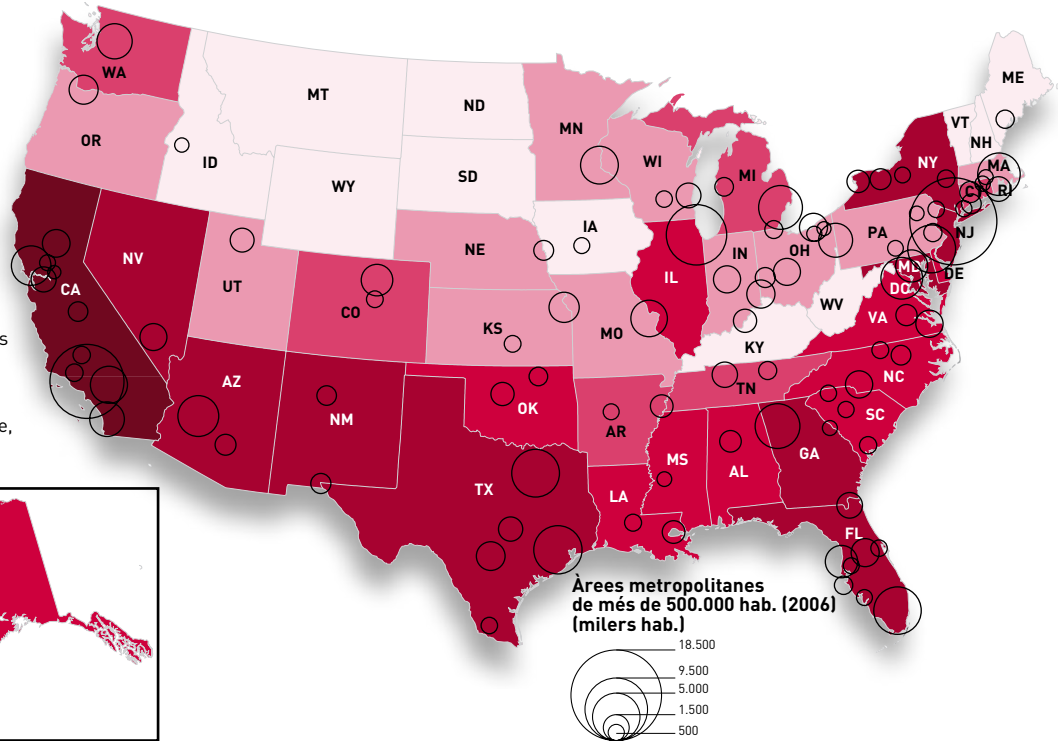
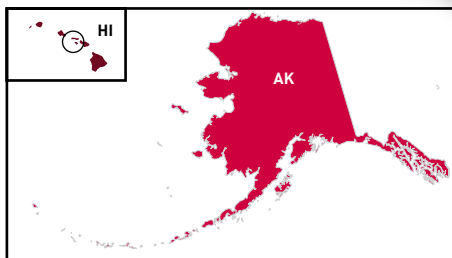
Ingressos per càpita. A banda d'una distribució de la població poc uniforme, els nivells d'ingressos per càpita dels estatunidencs tampoc no són gaire homogenis. Segons dades preliminars de 2006, 31 estats –que representen el 54% de la població– tenen un PIB per càpita inferior a la mitjana estatunidenca, que era de 36.276 dòlars per càpita. A la cua hi trobem els estats de Mississipí, Virgínia Occidental, Arkansas, Utah, Kentucky, Carolina del Sud, Nou Mèxic i Idaho; cap d'aquests assoleix els 30.000 dòlars de mitjana. A la banda de dalt, Connecticut, Nova Jersey, Massachusetts, Maryland, Nova York i Wyoming superen els 40.000 dòlars (55.755 en el cas del districte de Colúmbia).

Pobresa. Paral·lelament als nivells d'ingressos, però sense ser determinant, un dels elements que marca una frontera important entre el sud i el nord del país, en gran part coincident amb la que es definia a la Guerra Civil entre unionistes i confederats (1861-1865), la dibuixa la línia de pobresa. El 2005, més de 38,2 milions de persones –que representen uns 7,6 milions de famílies i un 12,7% dels estatunidencs– vivien per sota del nivell de pobresa del país. Però la seva distribució varia molt entre els estats: la meitat se situa per sobre d'aquesta mitjana, l'altra meitat queda per sota. Els que concentren una pobresa superior al 15% de la seva població es localitza a la franja centre-sud i sud-est del país, des de Carolina del Nord (15,1%) fins a Mississipí (21,3%), passant per Tennessee, Carolina del Sud, Oklahoma, Kentucky, Alabama, Arkansas, Texas, Virgínia Occidental i Louisiana. Destaca també el 19% de població pobra al districte de Colúmbia. A l'altre extrem hi trobem vuit estats –la majoria dels quals situats al nord-est del país– amb un percentatge de pobresa inferior al 10%, des de Virgínia (10%) fins a New Hampshire (7,5%), passant per Hawaii, Wyoming, Minnesota, Nova Jersey, Connecticut i Maryland.

Índex de diversitat (2006)

L'índex de diversitat indica el percentatge de cops que, agafades dues persones a l'atzar, siguin de raça o ètnia diferent. Els percentatges estan expressats en ràtios de manera que, per exemple, un índex de 0,60 és igual al 60%.

Elaboració Fundació CIDOB, basat en *Mapping Census 2000: The Geography of U.S. Diversity*. U.S. Census Bureau. Font: *Statistical Abstract of the United States, 2008*. U.S. Census Bureau.

La diversitat racial no explica la pobresa

Un dels elements significatius d'aquesta distribució desigual de la pobresa és la diferent afectació segons les races i l'origen de la població. Les estadístiques, que exclouen les persones que pertanyen a dues races alhora, mostren que el 24,9% dels negres són pobres, seguit dels asiàtics (11,1%) i blancs (10,6%). Pel que fa als *latinos*, i amb independència de la seva adscripció racial, el percentatge de pobres és del 21,8%. Malgrat que es pugui intuir una correlació aparent entre el percentatge de pobres i la diversitat racial –intuïció que es podria desprendre de l'observació de les dades d'alguns estats del sud com Nou Mèxic o Texas, on coincideix la major pobresa i diversitat; o de New Hampshire, Minnesota o Wyoming, amb una baixa diversitat i un baix percentatge de pobres–, no sembla evident que es pugui generalitzar, vist que alguns dels estats amb major diversitat racial presenten, justament, els nivells de pobresa més baixos (com Hawaii, Maryland o Nova Jersey). D'altra banda, hi ha estats amb baixa diversitat que tenen una pobresa elevada (Kentucky o Virgínia Occidental). No sembla, doncs, que el fet de ser un estat més o menys divers, quant a població, tingui una incidència directa sobre el percentatge de pobres.

Però com ja hem comentat, la pobresa afecta durament la població afroamericana, de manera que els estats amb una major proporció de persones d'aquest grup sí que presenten una major proporció de pobres, correlació encara més forta si es compara amb el percentatge de persones en atur. Mississipí, Louisiana i Carolina del Sud presentaven el 2005 el percentatge més elevat d'atur de tot el país, i també –en el cas dels dos primers– el de persones per sota del nivell de pobresa. Paral·lelament, són el primer, segon i cinquè

estat, amb més proporció de població negra, amb uns percentatges del 37,1%, 31,7% i 29,0%, respectivament. Pel que fa al cas especial del districte de Colúmbia, on els afroamericans superen el 56% del total de població, si s'analiza conjuntament amb els 50 estats com si fos un estat més, ocuparia la sisena posició pel que fa a percentatge d'atur, i la tercera posició pel que fa a proporció de pobres. La casuística ens apunta, però, que estats com Maryland i Virgínia, on la població afroamericana suposa entre un 20% i un 30% de la població, presenten uns dels percentatges de pobresa més baixos del país.

En definitiva, les raons que ens permeten explicar l'heterogeneïtat socioeconòmica del país són múltiples i gens senzilles de plasmar. Els factors històrics, geoclimàtics i polítics tenen una gran importància. Però per sobre s'adhereixen fenòmens migratoris, desenvolupaments locals, i nombrosos elements que no permeten anar més enllà de fer una descripció més o menys epidèrmica. La realitat, superades les xifres, és plural i dinàmica. Les aproximacions, parcials.

Redacció Fundació CIDOB

Fonts

2008 Statistical Abstract of the United States / Enciclopèdia Britànica / Handbook of Statistics 2008, UNCTAD / Informe Sobre Desenvolupament Humà 2007/08, PNUD / Inter-Parliamentary Union (IPU) / OECD. Stat / U.S. Census Bureau / U.S. Department of the Treasury / World Development Indicators 2008, Banc Mundial / World Factbook, CIA / World Resources Institute (WRI)

dCIDOB 107.

Estats Units, entre el poder i la seducció.

Cronologia històrica.

Cronologia històrica

1497 John Cabot, comerciant i explorador italià, arriba a Terranova en missió encomanada pel rei d'Anglaterra.

1565 La ciutat de Sant Agustine, a l'actual Florida, és el primer assentament permanent espanyol i europeu a Amèrica del Nord. Els francesos s'estenen des del Quebec (1603), seguint el Mississipí, fins al golf de Mèxic (1682); els espanyols ho fan pel sud i centre del futur país. L'arribada de colonitzadors provoca el declivi dels nadius (inicialment eren dos milions de persones), particularment per l'expansió de malalties.

1607 Després de dos intents –1585 i 1587–, s'estableix el primer assentament permanent britànic: Jamestown, Virgínia.

1620 Els Pares Peregrins i els puritans anglesos, arribats amb el vaixell Mayflower, funden la colònia Plymouth. Els segueixen altres grups puritans i es constitueixen les 13 colònies, bressol dels Estats Units, entre l'Atlàntic i la serralada dels Apalatxes. També hi ha assentaments holandesos, alemanys i suecs, i grups dispersos d'italians, portuguesos i espanyols. A partir de 1680 la immigració escocesa i irlandesa esdevé la principal font d'immigració.

1643 Es constitueix la Confederació de Nova Anglaterra a partir de les colònies de la Badia de Massachusetts, Plymouth, Connecticut i New Haven.

Segles XVII i XVIII Centenars de milers d'africans són venuts com a esclaus per treballar a les plantacions estatunidencs de cotó, arròs i tabac, especialment a les colònies del Sud. Els primers esclaus són duts a Virgínia; el 1790 la colònia compta amb gairebé 700.000 esclaus.

La Lliga dels Iroquesos, constituïda el 1570 a partir de cinc tribus de nord-americans nadius del sud dels llacs Ontario i Erie, esdevé una potència al llarg dels segles XVII i XVIII; mantenen el comerç de pells amb els britànics i s'alien amb ells per lluitar contra els francesos entre 1754 i 1763.

1763 Les colònies britàniques arriben al milió i mig d'habitants, molt per sobre dels 65.000 de les colònies franceses i els 2.500 de les espanyoles per damunt de Río Grande. Després de la guerra dels Set Anys amb França, els britànics guanyen i controlen Canadà, la regió dels Grans Llacs i el territori a l'est del riu Mississipí. El Govern britànic intenta acotar les reclamacions dels colons sobre les terres de l'oest del riu. La nova política d'ingressos del Govern britànic (Llei del sucre, 1764; Llei de la moneda, 1764; Llei d'aquarterament, 1765; Llei del timbre, 1765; Lleis de Townshend, 1767) accentua la divisió entre la metròpoli i les colònies.

1773 Motí del te: davant l'atorgament, per part del Parlament britànic, del monopoli sobre l'exportació del te a l'East India Company, els colons comerciants fan front comú amb els independentistes contra els britànics. El Parlament britànic promulga un seguit de lleis coercitives, entre les quals el desplegament de tropes britàniques a Massachusetts (1774) i el tancament del port de Boston, que amenaça de ruïna la ciutat. La mesura catalitza la unió de les colònies contra la metròpoli. Al Primer Congrés Continental a Filadèlfia, s'elabora una resolució on es manifesta que no cal obeir aquestes lleis.

1775 Després d'un enfrontament entre britànics i colons a Lexington, es reuneix el Segon Congrés Continental, en què es vota per l'aixecament en armes i el reclutament de milícies. El coronel George Washington és designat com a comandant en cap de les forces dels Estats Units. L'aparició del fulletó *Common Sense* que confronta la submissió al rei britànic amb el dret a la llibertat, ajuda a cristal·litzar la idea de separació.

1776 El 4 de juliol, amb el suport del Congrés, Thomas Jefferson proclama la Declaració d'Independència. S'inicia una guerra amb Gran Bretanya que durarà fins al 1783, en la qual els estatunidencs reben ajudes de França –amb qui signen un Tractat d'Aliança–, en part per la intervenció de Benjamí Franklin, i en part pels desitjos de revenja dels francesos. Espanya i els Països Baixos també s'enfronten a Gran Bretanya.

1777 S'aproven els Articles de la Confederació i la Unió Perpètua, primer document de Govern dels Estats Units que configura, tot i que de forma informal, una unió entre les 13 colònies britàniques als Estats Units. La Confederació es constitueix després de la derrota dels britànics a la batalla de Yorktown, el 1781.

1783 Tractat de París. Els britànics accepten la independència de les colònies estatunidenques.

1787 Els Pares Fundadors redacten la Constitució dels Estats Units, que entra en vigor l'any següent, i que substitueix els Articles de la Confederació.

1789 George Washington és elegit primer president dels EUA.

1791 Entra en vigor la Carta de Drets, consistent en les deu primeres esmenes a la Constitució, que limiten el Govern federal i garanteixen els drets i les llibertats de les persones.

1803 Napoleó obliga Espanya a retornar el territori de Louisiana a França. Davant la imminència d'una nova guerra amb el Regne Unit, i per omplir les arques, Napoleó ven Louisiana als Estats Units per 15 milions de dòlars.

1808 S'aboleix el tràfic internacional d'esclaus, però l'esclavitud es manté a molts estats del sud i de l'oest.

1812-1815 Guerra entre els Estats Units i el Regne Unit, en part pels efectes de les restriccions britàniques al comerç estatunidenc durant les guerres napoleòniques. La guerra finalitza amb el Tractat de Gant (1814) i suposa el trencament definitiu dels Estats Units amb el Regne Unit.

1830 El Congrés aprova la Llei de Desallotjament dels Indígenes per dur les tribus a l'oest del Mississipí. Durant el segle XIX la resistència dels pobles indígenes es veu doblegada per la massiva immigració europea que s'estén cap a l'oest.

1836 Texas s'independitza de Mèxic després de la derrota del seu president, el general Antonio López de Santa Ana. El 1845, Texas s'incorpora a la Unió.

Dècada del 1840 L'escolesa Frances Wright, defensora dels drets de la dona, visita els Estats Units. Neix un moviment a favor dels drets de la dona, liderat per Elizabeth Cady Stanton.

1846-1848 Guerra amb Mèxic que finalitza amb el Tractat de Guadalupe Hidalgo pel qual Estats Units adquireix, grans territoris mexicans; entre aquests, els actuals estats de Califòrnia i Nou Mèxic, on s'havia instal·lat un allau de colonitzadors.

1848 El descobriment d'or a Califòrnia suposa la primera gran onada de població cap a l'oest. El moviment migratori es repeteix amb nous descobriments a Nevada i Colorado (1858), Montana i Wyoming (dècada de 1860), i Dakota (dècada de 1870).

1854 Els abolicionistes creen el Partit Republicà. Abraham Lincoln, el seu candidat, és elegit president el 1860. L'any següent, i de forma progressiva, onze estats proesclavistes del Sud se separen de la Unió i formen la Confederació d'Estats d'Amèrica, liderada per Jefferson Davis. S'inicia la Guerra Civil o de Secessió (1861-1865) entre aquests estats i els del nord. El 1863, Lincoln fa pública la Proclamació de l'Emancipació per la qual s'atorga la llibertat a tots els esclaus. Sis dies després de la derrota dels confederats, Lincoln mor assassinat. El Congrés ratifica la 13a esmena a la Constitució, per la qual s'aboleix l'esclavitud. La Llei de Reconstrucció de 1867 inicia el procés de reconstrucció del país, però en alguns estats del sud sorgeixen noves formes de discriminació racial.

1867 Estats Units compra Alaska a Rússia; el 1959 esdevé el 49è estat de la Unió.

1876 Els indis sioux derroten les tropes estatunidenques comandades pel coronel Custer a Little Bighorn, Montana. El 1890, els sioux són derrotats a Wounded Knee, Dakota del Sud. Diverses lleis intenten millorar (Llei Dawes, 1887) o protegir (Llei de Reorganització Indígena, 1934) la vida de les comunitats autòctones de les planures, sense èxit.

1890 Es funda la Unió Panamericana –en l'actualitat, Organització dels Estats Americans (OEA)– amb l'objectiu de buscar solucions pacífiques a les disputes i consolidar nexes econòmics al llarg del continent americà.

1898 Després dels enfrontaments amb Espanya, els Estats Units guanyen Puerto Rico, Guam, les Filipines i Cuba. El mateix any s'annexiona Hawaii; el 1959 esdevindrà el 50è estat de la Unió.

1900-1915 Més de 15 milions d'immigrants arriben als Estats Units, principalment per Ellis Island, el centre federal d'immigració del port de Nova York. La Primera Guerra Mundial, les lleis de restricció de la immigració (1921 i 1924) i l'impacte de la Gran Depressió redueixen dràsticament el flux immigratori.

1903 Amb la independència de Panamà, el nou país concedeix als Estats Units una franja de territori de 16 km d'ample per fer el canal. Finalitzat el 1914, el canal és administrat pels Estats Units fins a l'acabament de la concessió, el 1999.

1910 Diversos intel·lectuals funden l'Associació Nacional per al Progrés de la Gent de Color (NAACP).

1917 Després de diferents intents per mantenir-se al marge de la Primera Guerra Mundial com Estat neutral, Estats Units intervé en el conflicte en declarar la guerra a Alemanya, qui havia enfonsat diversos vaixells estatunidencs. L'octubre de 1918, 1,75 milions de soldats estatunidencs es troben desplegats per França.

1920 S'aprova la 18a esmena, que dóna lloc a la llei seca (1920-1933) que prohibeix la manufactura, la venda i el transport d'alcohol; i la 19a esmena, que atorga el dret de vot a les dones.

1924 El Congrés atorga als indígenes el dret a la ciutadania.

1929-1933. L'octubre de 1929, la caiguda de la borsa de Wall Street desencadena una recessió econòmica, la Gran Depressió, amb la pèrdua de 13 milions de treballs. L'agricultura, que s'havia vist afectada durant la dècada del 1920 per la política aranzelària i l'excés mundial de producció, es veu fortament perjudicada.

1933-1936 El president Franklin Delano Roosevelt llença un programa d'intervenció estatal, el New Deal, amb mesures sobre la banca i les finances, la desocupació, l'agricultura i la indústria. Entre les diverses lleis aprovades destaca la Llei de la Seguretat Social de 1935, per la que es crea un sistema de pagament administrat per l'Estat per als pobres, persones en atur i discapacitades.

1940 Més de 2,5 milions de persones han emigrat dels estats de les planures, afectats per la sequera, les tempestes de vent i pols i la ruïna de les granges. 200.000 van a Califòrnia.

1941 El 7 de desembre, l'atac japonès sobre la flota dels Estats Units a Pearl Harbour, Hawaii, provoca la mort de 2.388 soldats, mariners i civils, i acaba amb l'aïllacionisme i la neutralitat manifestada pels Estats Units davant la Segona Guerra Mundial. El dia següent, els Estats Units declara la guerra al Japó i tres dies després Alemanya i Itàlia declaren la guerra als Estats Units, que intervé fins aconseguir la desfeta alemanya. El 6 i el 9 d'agost de 1945, els Estats Units llancen dues bombes atòmiques sobre Hiroshima i Nagasaki, respectivament. El Japó es rendeix.

1945 Comença la Guerra Freda amb l'URSS, en què es manifesten novament les diferències entre ambdues nacions, aparcaades durant la Segona Guerra Mundial. Els Estats Units realitzen una política de contenció davant l'expansionisme soviètic.

1947 S'inicia la doctrina Truman, amb ajudes a les nacions que se senten amenaçades pel comunisme (inicialment Grècia i Turquia), i el Pla Marshall de reconstrucció de les economies europees (amb 13.000 milions de dòlars entre 1948 i 1951). El 1949, els Estats Units i 11 països més funden l'Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord (OTAN).

1950-1953 L'exèrcit estatunidenc intervé a la guerra de Corea, contra les tropes xineses i nord-coreanes.

1950-1956 Període del macartisme o "caça de bruixes" iniciat pel senador Joseph McCarthy contra presumptes comunistes.

1960 John Fitzgerald Kennedy, del Partit Demòcrata, és elegit president. L'any següent, els exiliats cubans, organitzats i finançats per Washington, fracassen en l'intent d'envair Cuba, a la Bahía de Cochinos. El 1962, té lloc la crisi dels míssils cubans i els Estats Units obliguen l'URSS a treure les armes nuclears de Cuba. L'any següent, Kennedy és assassinat. Lyndon Johnson, nou president, aconsegueix diverses victòries legislatives a favor de l'educació i la sanitat i contra la pobresa i l'exclusió social.

Dècada del 1960 Diversos moviments de drets civils tenen el seu origen o el seu punt àlgid al llarg d'aquests anys: afroamericans (marxa de Washington amb 200.000 persones; la llei dels Drets Civils de 1964 acaba amb la discriminació legal per qüestions de raça, color, religió o nacionalitat; Martin Luther King és assassinat el 1968); *latinos* (creació de sindicats de treballadors agrícoles); dones (Betty Friedan i 27 professionals més funden l'Organització Nacional de la Dona (NOW), el 1966); fundació del Moviment Indígena Estatunidenc (AIM), el 1968. Altres formes de descontentament (contracultura) culminen en el festival de Woodstock, el 1969; el sorgiment de la Nova Esquerra; així com moviments a favor del medi ambient (Rachel Carson publica *Primavera silenciosa* el 1962; se celebra per primer cop el Dia de la Terra, el 1970, el mateix any que l'Agència de Protecció Ambiental (APA) es constitueix com a organisme federal independent).

1964-1975 Els Estats Units intervenen a la guerra del Vietnam amb un total de 500.000 efectius. La guerra suposa la mort de 50.000 estatunidencs. Enmig de l'oposició pública per la guerra del Vietnam, el candidat republicà, Richard Nixon, és elegit president (1969). El 20 de juliol del mateix any, l'estatunidenc Neil Armstrong esdevé la primera persona en caminar damunt la lluna.

1972 Nixon realitza una visita històrica a la Xina. El president duu a terme una política de distensió amb l'URSS. El 1974, Nixon anuncia la seva renúncia per l'escàndol del Watergate, una xarxa d'espionatge polític, suborns i ús il·legal de fons. El substitueix Gerald Ford. El 1976, el demòcrata Jimmy Carter és elegit president.

1979 En protesta a la negativa del Govern dels Estats Units al lliurament de l'ex-xa de Pèrsia a l'Iran, un grup d'estudiants radicals envaeix l'ambaixada estatunidenc a Teheran i reté 66 ostatges. La crisi dura 444 dies, impacta negativament sobre la popularitat de Carter i domina la campanya presidencial de 1980. L'alliberament dels ostatges té lloc el primer dia de la presidència de Reagan.

1980 El republicà Ronald Reagan és elegit president. Adopta una política exterior anticomunista (finançament de la *contra* a Nicaragua amb els beneficis de la venda d'armes a l'Iran; invasió de l'illa caribenya de Granada, el 1983; desplegament de míssils nuclears a Europa) i una retallada d'impostos que porta el país a un important dèficit pressupostari.

1986 El transbordador espacial Challenger explota poc després d'enlairar-se.

1988 George H. W. Bush, vicepresident de Reagan, és elegit president.

1989 Tropes estatunidencs envaeixen Panamà, provoquen la renúncia del seu Govern i arresten el general Manuel Noriega, antic informant de la CIA, acusat de tràfic de drogues.

1991 L'exèrcit dels Estats Units intervé a la guerra contra l'Iraq per fer-lo fora de Kuwait, després de la invasió iraquiana l'estiu de 1990.

1992 El demòcrata Bill Clinton és elegit president. El Congrés aprova el Tractat de Lliure Comerç d'Amèrica del Nord (TLCAN), que ha de permetre la creació d'una àrea de lliure comerç entre els Estats Units, Canadà i Mèxic. El 1993, el pla nacional de salut, impulsat per Hillary Clinton, no arriba a ser votat al Congrés.

1993 Intervenció estatunidenca a Somàlia. El suport de la incipient organització terrorista Al Qaida explica el fracàs de la intervenció. Al llarg de la dècada tenen lloc atacs terroristes nacionals i internacionals sobre interessos estatunidencs: cotxe bomba al soterrani del World Trade Center (1993); explosió d'una bomba a Oklahoma, més de 160 morts (1995); explosió d'una bomba en habitatges militars a l'Àrabia Saudita (1996); explosió a les ambaixades a Tanzània i Kenya, més de 300 morts (1998); llanxa amb bombes sobre un destructor al Iemen (2000).

1994 Diverses investigacions sobre tractes financers dels Clinton, quan el president era governador d'Arkansas i sobre assetjament sexual, acaben arxivades. Les eleccions atorguen la majoria republicana al Senat i a la Cambra de Representants.

1998 El Congrés inicia les audiències per dur Clinton a judici per perjuri, en haver mentit en l'escàndol sobre les seves relacions sexuals amb una becària. Clinton és absolt.

1999 Els Estats Units intervenen activament en els bombardejos de l'OTAN sobre l'exèrcit serbi, a Kosovo.

2000 El republicà George W. Bush és elegit president en una polèmica elecció presidencial, per davant del demòcrata Al Gore.

2001 Incident diplomàtic entre els Estats Units i la Xina després que un avió de reconeixement estatunidenc es veu obligat a aterrar en territori xinès, i la posterior retenció de la seva tripulació per les autoritats xineses durant 11 dies.

L'11 de setembre, quatre avions de passatgers són segrestats. Dos s'estavellen contra el World Trade Center, a Nova York, un al Pentàgon, a Washington DC, i l'altre en un camp a Pennsilvània. Moren més de 3.000 persones. El 8 d'octubre, els Estats Units lideren una campanya massiva contra l'Afganistan i més tard envien tropes especials per ajudar les forces opositores al règim talibà i per trobar Osama bin Laden, sospitós d'haver dirigit els atacs de l'11 de setembre. El Senat aprova la llei patriòtica (Patriot Act), per la qual s'atorguen grans poders al Govern per detenir terroristes sospitosos, realitzar escoltes en les comunicacions i fer front al blanqueig de diners. Bush signa una directiva per tal que els terroristes sospitosos siguin processats per tribunals militars.

Enron, gegant energètic, es declara en fallida després que surti a la llum la seva falsa comptabilitat. L'any següent es descobreix el major frau comptable de la història dels Estats Units comès pel gegant de les telecomunicacions WorldCom.

2002 En el discurs sobre l'estat de la Unió, Bush inclou l'Iraq, l'Iran i Corea del Nord en l'anomenat "eix del mal". Es crea el Departament de Seguretat Nacional, que té per funció protegir el país d'atacs terroristes i desastres naturals.

2003 El 19 de març, els Estats Units inicien la campanya militar a l'Iraq contra Saddam Hussein. L'apagada elèctrica més gran de la història dels Estats Units afecta importants ciutats del nord i de l'est, com Nova York, com també diverses ciutats canadenques.

2004 Escàndol per les imatges d'abús sobre presoners iraquians sota custòdia dels Estats Units, a la presó iraquiana d'Abu Ghraib. Un informe del Senat assenyala que els Estats Units i els seus aliats van anar a la guerra amb l'Iraq a partir d'informació errònia.

2005 Moren centenars de persones amb el pas de l'huracà Katrina, i ciutats com Nova Orleans queden negades.

2006 El Congrés renova la llei patriòtica després d'un intens debat sobre el seu impacte sobre les llibertats civils i el compromís del Govern de restringir l'obtenció d'informació. Milions d'immigrants i grups de suport es manifesten en contra dels plans de criminalització dels immigrants indocumentats. El Partit Demòcrata guanya el control del Senat i de la Cambra de Representants. El secretari de Defensa, Donald Rumsfeld, dimiteix.

2007 Bush anuncia una nova estratègia a l'Iraq, amb l'enviament d'uns milers més d'efectius per enfortir la seguretat a Bagdad.

2008 A principi d'any, els partits Demòcrata i Republicà comencen la campanya presidencial. El març, John McCain, senador per Arizona, guanya la candidatura per part republicana. El juny, el senador per Illinois, Barack Obama, guanya la candidatura pel bàndol demòcrata, després de derrotar Hillary Clinton a les primàries.

El setembre, Lehman Brothers, el major banc d'inversions de Wall Street, fa fallida i altres grans entitats financeres el segueixen en la seva caiguda. El mes següent, i després d'un primer rebuig, el Congrés dels Estats Units dona llum verda al pla de rescat financer de 700.000 milions de dòlars.

El 4 de novembre, Obama guanya les eleccions presidencials.

2009 El 20 de gener, Obama esdevé el primer president afroamericà dels Estats Units.

Redacció Fundació CIDOB

Fonts

BBC News: news.bbc.co.uk / Enciclopèdia Catalana, SAU / Govern dels Estats Units: www.usa.gov / Wikipèdia: es.wikipedia.org

dCIDOB 107.
**Estats Units, entre el poder i la
seducció.**

Selecció de documents.

ALDRICH, John H. *Why parties?: the origin and transformation of political parties in America*. Chicago: The University of Chicago Press, 1995. XI, 349 p. • [Sig.: 66137-L]

ASMUS, Ronald D. "Europe's Eastern promise: rethinking NATO and EU enlargement". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 1 (January-February 2008), p. 95-106. • [Sig.: 62540-F.A. 1/08]

AYUB, Fatima; **KOUVO**, Sari. "Righting course?: humanitarian intervention, the war on terror and the future of Afghanistan". *International affairs*. Vol. 84, núm. 4 (July 2008), p. 641-657. • [Sig.: 65409-I.Aff. 4/08]

AZPURU, Dinorah; Finkel, Steven E.; Pérez-Liñán, Aníbal [et al.]. "What has the United States been doing? *Journal of democracy*. Vol. 19, núm. 2 (April 2008), p. 150-159. • [Sig.: 64329-J.D. 2/08]

BALES, Carter F.; **DUKE**, Richard D. "Containing climate change: an opportunity for U.S. leadership". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 5 (September-October 2008), p. 78-89. • [Sig.: 64605-F.A. 5/08]

BELOW, Amy. "U.S. presidential decisions on ozone depletion and climate change: a foreign policy analysis". *Foreign policy analysis*. Vol. 4, núm. 1 (January 2008), p. 1-20. • [Sig.: 65027-ISA-FPA 1/08]

BERGARECHE, Borja. "Conservadores, victoriosos pero divididos: el pulso nuclear tras las legislaturas". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 123 (mayo-junio 2008), p. 29-37. • [Sig.: 62968-Po.E. 123/08]

BIRNBAUM, Norman. "Clarusculo en la política exterior de EEUU". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 122 (marzo-abril 2008), p. 43-56. • [Sig.: 62046-Po.E. 122/08]

BIRNBAUM, Norman. "Estados Unidos: los próximos cuatro años". *Política exterior*. Vol. XIX, núm. 103 (enero-febrero 2005), p. 59-70. • [Sig.: 53143-Po.E. 103/05]

BOYLE, Michael J. "The war on terror in American grand strategy". *International affairs*. Vol. 84, núm. 2 (March 2008), p. 191-209. • [Sig.: 64351-I.Aff. 2/08]

CALAVITA, Kitty. "Contradicciones estructurales en la política de inmigración: los casos de la Europa del Sur y de los Estados Unidos". *Revista española de investigaciones sociológicas*. Núm. 16 (octubre-diciembre 2006), p. 185-212. • [Sig.: 59330-L]

CASANOVA, José. "La inmigración y el nuevo pluralismo religioso: una comparación Unión Europea/Estados Unidos". *Revista CIDOB d'afers internacionals*. Núm. 77 (mayo-junio 2007), p. 13-39. • [Sig.: 59525-A.I. 77/07]

CHAMOREL, Patrick. "Les grands débats de la campagne américaine". *Politique étrangère*. Núm. 3 (2008), p. 483-544. • [Sig.: 65675-P.E. 3/058]

CORNELIUS, Wayne A. "Acogida ambivalente: economía, cultura y etnia en las políticas de inmigración de los Estados Unidos". *Foro internacional*. Vol. XL, núm. 159 (enero-marzo 2000), p. 41-63. • [Sig.: 41564-F.I. 159/00]

DELGADO WISE, Raúl; **MÁRQUEZ COVARRUBIAS**, Humberto. "Para entender la migración a Estados Unidos: el papel de la fuerza de trabajo barata mexicana en el mercado laboral transnacional". *Problemas del desarrollo*. Vol. 38, núm. 149 (abril-junio 2007), p. 11-34. • [Sig.: 66009-P.D. 149/04]

DREZNER, Daniel W. "The realist tradition in American public opinion". *Perspectives on politics*. Vol. 6, núm. 1 (March 2008), p. 51-70. • [Sig.: 65490-APSA-POP 1/08]

GALINDO MARTÍN, Miguel Ángel. "La crisis económica estadounidense". *Boletín ICE económico*. Núm. 2946 (agosto 2008), p. 13-22. • [Sig.: 64472-ICE-S 2946/08]

GARCÍA, Caterina; **RODRIGO**, Ángel J. *Los límites del proyecto imperial: Estados Unidos y el orden internacional en el siglo XXI*. Madrid: Catarata, 2008. 179 p. • [Sig.: 63042-L]

GARCÍA CANTALAPIEDRA, David. "EEUU, la OTAN y la necesidad de una nueva estrategia transatlántica en el 'Gran Asia Central'". *Análisis del Real Instituto Elcano*. Núm. 52 (abril 2008), p. 4-8. • [Sig.: 64122-RIE-ARI 52/08]

GARCÍA CANTALAPIEDRA, David. "EEUU, las elecciones presidenciales y la herencia de la política exterior de la Administración Bush". *Análisis del Real Instituto Elcano*. Núm. 58 (noviembre 2008), p. 4-8. • [Sig.: 65760-RIE-ARI 58/08]

GARCÍA CANTALAPIEDRA, David; **ABAD QUINTANAL**, Gracia. "EEUU y China en Asia Central, el nuevo juego". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 123 (mayo-junio 2008), p. 143-152. • [Sig.: 62978-Po.E. 123/08]

GORDON, Philip H. "Winning the right war". *Survival*. Vol. 49, núm. 4 (Winter 2007-2008), p. 17-45. • [Sig.: 64040-S-ISS 4/07]

GRAHAM, Thomas. "Crisis en las relaciones entre Rusia y Estados Unidos". *Economía exterior*. Núm. 46 (otoño 2008), p. 39-46. • [Sig.: 65173-Eco.Ex. 46/08]

HAASS, Richard N. "The age of nonpolarity: what will follow U.S. dominance". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 3 (May-June 2008), p. 44-56. • [Sig.: 63362-F.A. 3/08]

HAYNES, Jeffrey. "Religion and foreign policy making in the USA, India and Iran: towards a research agenda". *Third World quarterly*. Vol. 29, núm. 1 (2008), p. 143-165. • [Sig.: 64429-T.W.Q. 1/08]

HOLBROOKE, Richard. "The next president: mastering a daunting agenda". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 5 (September-October 2008), p. 2-24. • [Sig.: 64601-F.A. 5/08]

HOOK, Steven W. "Ideas and change in U.S. foreign aid: inventing the Millennium Challenge Corporation". *Foreign policy analysis*. Vol. 4, núm. 2 (April 2008), p. 147-167. • [Sig.: 65030-ISA-FPA 2/08]

ÍÑIQUEZ HERNÁNDEZ, Diego. "La hora de la 'Westpolitik'". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 124 (julio-agosto 2008), p. 119-136. • [Sig.: 64338-Po.E. 124/08]

JENTSELSON, Bruce W. *American foreign policy: the dynamics of choice in the 21st Century*. New York: W.W. Norton, 2007. XXII, 626, 43 p. • [Sig.: 58547-L]

KUPCHAN, Charles A. "Minor league, major problems: the case against a league of democracies". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 6 (November-December 2008), p. 96-109. • [Sig.: 65326-F.A. 6/08]

LEVINE, Elaine [ed.] *La migración y los latinos en Estados Unidos: visiones y conexiones*. México: Centro de investigaciones sobre América del Norte, Universidad Nacional Autónoma de México, 2008. 445 p. • [Sig.: 61792-L]

LÓPEZ, Cristina. "La politique extérieure des États-Unis envers l'Amérique Latine". *Défense nationale*. Núm. 11 (novembre 2007), p. 131-139. • [Sig.: 63025-D.Na. 11/07]

MAHBUBANI, Kishore. "America's place in the Asian Century". *Current history*. Vol. 107, núm. 709 (May 2008), p. 195-239. • [Sig.: 62739-Cur.Hi. 709/08]

MCCARTY, Nolan; **POOLE**, Keith T.; **ROSENTHAL**, Howard. *Polarized America: the dance of ideology and unequal riches*. Cambridge, Mass.: MIT press, 2008. XII, 240 p. • [Sig.: 61696-L]

MESA, Manuela [coord.] *Escenarios de crisis: fracturas y pugnas en el sistema internacional: anuario 2008-2009*. Barcelona: Icaria, 2008. 294 p. • [Sig.: 62882-L]

NORTON, Augustus Richard. "La estrategia estadounidense en Oriente Medio: luchando por evitar el fracaso". *Análisis del Real Instituto Elcano*. Núm. 42 (abril 2007), p. 4-8. • [Sig.: 59310-RIE-ARI 42/07]

NOYA, Javier. *Diplomacia pública para el siglo XXI: la gestión de la imagen exterior y la opinión pública internacional*. Madrid: Ariel, 2007. 429 p. • [Sig.: 58008-L]

NYE, Joseph S. "Leadership and American foreign policy". *Análisis del Real Instituto Elcano*. No. 54 (junio 2008), p. 4-7. • [Sig.: 63349-RIE-ARI 54/08]

O'NEIL, Shannon. "Las nuevas relaciones EEUU-Latinoamérica". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 124 (julio-agosto 2008), p. 95-105. • [Sig.: 64336-Po.E. 124/08]

PARRS, Alexandra. "Les États-Unis d'Amérique face à la 'race': une construction historique". *Migrations société*. Vol. 19, núm. 114 (novembre-décembre, 2007), p. 13-23. • [Sig.: 61423-CIEMI-MS 114/07]

POLK, William R.; **BARBER**, Benjamin R.; **WEISBRODE**, Kenneth [et al.] "Estados Unidos después de Bush". *La Vanguardia dossier*. Núm. 29 (2008), 114 p. • [Sig.: 64574-V.D. 29/08]

RICE, Condoleezza. "Rethinking the national interest: American realism for a new world". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 4 (July-August 2008), p. 2-26. • [Sig.: 63503-F.A. 4/08]

ROGOFF, Kenneth; **ASLAN**, Reza; **STEPHENS**, Philip [et al.] "Lo que América debe hacer". *Foreign policy edición española*. Núm. 25 (febrero-marzo 2008), p. 45-56. • [Sig.: For.Po.E. 25/08]

ROTH, Kenneth. "Désopotas disfrazados de demócratas". *Política exterior*. Vol. XXII, núm. 122 (marzo-abril 2008), p. 93-110. • [Sig.: 62050-Po.E. 122/08]

RUBENZER, Trevor. "Ethnic minority interest group attributes and U.S. foreign policy influence: a qualitative comparative analysis". *Foreign policy*. Vol. 4, núm. 2 (April 2008), p. 169-185. • [Sig.: 65031-ISA-FPA 2/08]

SEGOVIANO MONTERRUBIO, Soledad. "EEUU, Gran Bretaña y Francia: un estudio del pensamiento estratégico". *Papeles de cuestiones internacionales*. Núm. 98 (verano 2007), p. 101-118. • [Sig.: 62362-P. 98/07]

SELEE, Andrew. "La migración y las elecciones en Estados Unidos". *Foreign affairs en español*. Vol. 8, núm. 2 (abril-junio 2008), p. 51-60. • [Sig.: 64217-FAE 2/08]

SIMON, Steven. "The price of the surge: how U.S. strategy is hastening Iraq's demise". *Foreign affairs*. Vol. 87, núm. 3 (May-June 2008), p. 57-76. • [Sig.: 63363-F.A. 3/08]

SPANGER, Hans-Joachim. "Between Ground Zero and Square One: how George W. Bush failed on Russia". *PRIF reports*. No. 82 (2008), 40 p. • [Sig.: 63712-PRIF-R 82/08]

TIERNEY, Dominic. "America's quagmire mentality". *Survival*. Vol. 49, núm. 4 (Winter 2007-2008), p. 47-65. • [Sig.: 64041-S-ISS 4/07-08]

TORTOSA, José María. "Estados Unidos y su 'guerra contra el terrorismo': continuidad o cambio?". En: *Escenarios de crisis: fracturas y pugnas en el sistema internacional*. Barcelona: Icaria, 2008. P. 255-269. • [Sig.: 62891-L]

VELASCO, Jesús. "Acuerdo migratorio: la debilidad de la esperanza". *Foro internacional*. Vol. XLVIII, núm. 191-192 (enero-junio 2008), p. 150-183. • [Sig.: 65619-F.I. 191-192/08]

VILANOVA, Pere; **BAQUÉS**, Josep [coords.]. *La crisis del vínculo transatlántico: ¿coyuntural o estructural?* Navarra: Aranzadi, 2008. 234 p. • [Sig.: 64612-L]

WACQUANT, Loïc. *Urban outcasts: a comparative sociology of advanced marginality*. Cambridge: Polity, 2008. XII, 342p. • [Sig.: 64169-L]

WITTES, Tamara Cofman; **YERKES**, Sarah E. "The Middle East freedom agenda: an update". *Current history*. Vol. 106, núm. 696 (January 2007), p. 31-38. • [Sig.: 62604-Cur.Hi. 696/07]